

TÜRKİYE'DE ADLİ KOLLUK UYGULAMALARI

Ali SABAH

Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Şerif ÖNER

Afyonkarahisar

2008

TÜRKİYE'DE ADLİ KOLLUK UYGULAMALARI

Ali SABAH

Yüksek Lisans Tezi

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç.Dr. Şerif ÖNER

Afyonkarahisar
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2008

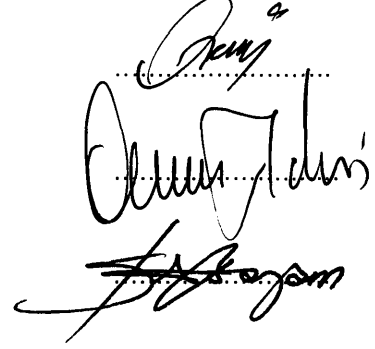
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Danışman Üye : Yrd.Doç.Dr.Şerif ÖNER

Jüri Üyeleri : Yrd.Doç.Dr.Osman TEKİR

: Yrd.Doç.Dr.A.Kemal BAYRAM

Handwritten signatures of the jury members and advisor. The signatures are written in black ink on a white background. The first signature is at the top, followed by two more signatures below it. Each signature is written over a dotted line.

Kamu Yönetimi Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Ali SABAH'ın " **Türkiye'de Adli Kolluk Uygulamaları** " başlıklı tezini değerlendirmek üzere 14.05.2008 günü saat 10:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ**TÜRKİYE'DE ADLİ KOLLUK UYGULAMALARI**

Ali SABAH

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2008

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Şerif ÖNER

Çalışmada ülkemizdeki adli kolluk uygulamaları ve sorunlar ortaya konularak incelenmiştir. Avrupa Birliği'ne uyum süreci içerisinde çıkartılarak ülkemiz mevzuatında 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren “Adli Kolluk” kavramı ve uygulamalarının etkilerinin ortaya konulabilmesi için öncelikle kavramsal boyutu açıklanmış ve tarihi seyri anlatılmıştır. Daha sonra ise Avrupa ülkelerinden örnekler verilerek, ülkemiz mevzuatında yapılan düzenlemelerle adli kolluğun ne şekilde uygulandığı açıklanmış, konu hakkındaki görüşlerle birlikte genelgelere de yer verilmiş, en son olarak Kolluk – Savcılık - Mülki Makam arasındaki ilişkilere değinilmiştir.

ABSTRACT**JUDICIAL FORCE APPLICATIONS IN TURKEY**

Ali SABAH

Department of Public Administration

Afyon Kocatepe University, The Institute of Social Sciences

May 2008

Advisor: Yrd.Doç.Dr. Şerif ÖNER

This study analyses judicial force applications and the problems of those applications in Turkey. Firstly, the concept of “judicial force” that emerged in the European Union Adaptation Process and was enacted on the date of June 1 2005 is discussed and its background is recorded for a better understanding of the influences of the concept and the applications. Then the way of judicial force applications after the new regulations in Turkey is explained. Examples from European Countries, circulars and thoughts on the subject are also taken part within this section. Finally the relations of Police-Prosecutor-Civil Authority are mentioned.

ÖZGEÇMİŞ

Ali SABAH

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1993 Polis Akademisi, Ankara

Lise: 1989 Polis Koleji, Ankara

İş/İstihdam

2004- Emniyet Amiri, Uşak

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : İzmir, 21 Temmuz 1971 Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil

İngilizce

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKY	: Adli Kolluk Yönetmeliği
AY	: Anayasa
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev	: Çeviri
Ed	: Editör
ETK	: Emniyet Teşkilatı Kanunu
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
JTGKYK	: Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu
m	: Madde
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
s	: Sayfa
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vb	: Ve benzeri
vd	: Ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOLLUK: KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve TARİHSEL SÜREÇ

I. KOLLUK KAVRAMI	4
A) GÖREV MAHALLİ AÇISINDAN KOLLUK	5
1. Genel Kolluk	5
a) Polis Teşkilatı	6
b) Jandarma Teşkilatı	7
2. Özel Kolluk	7
B) YAPTIĞI GÖREVLER AÇISINDAN KOLLUK	8
1. İdari Kolluk	9
2. Adli Kolluk	9
II. TARİHSEL SÜREÇ	12

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA ÜLKELERİNDE KOLLUK UYGULAMASI

AVRUPA ÜLKELERİNDE KOLLUK	15
I. FRANSA	16
A) ULUSAL POLİS TEŞKİLATI	17
B) ULUSAL JANDARMA TEŞKİLATI	17
II. ALMANYA	18
A) EYALETLERDE POLİS	19
B) FEDERAL KADEMEDE POLİS	20
III. BELÇİKA	20
A) JANDARMA TEŞKİLATI	22
B) BELEDİYE POLİSİ	23
C) SAVCILIĞA BAĞLI ADLİ POLİS TEŞKİLATI	23
D) BELÇİKA'DA YENİ DÜZENLEME SONRASI KOLLUK TEŞKİLATI	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI, TÜRKİYE'DE KOLLUK UYGULAMASI ve CEZA MEVZUATINDAKİ YENİ DÜZENLEMELER

I. İNSAN HAKLARI AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE	26
II. TÜRKİYE'DE CEZA MEVZUATINDAKİ YENİ DÜZENLEMELER	28
A) DEVLET SIRRI	29
B) TANIKLARIN KORUNMASI	29
C) BİLİRKİŞİ	30

C) BEDEN MUAYENESİ	31
D) FİZİK KİMLİĞİNİN TESPİTİ	32
E) YER GÖSTERME	32
F) YAKALAMA ve GÖZALTINA ALMA	33
G) İFADE ALMA	33
H) TUTUKLAMA	34
I) ADLİ KONTROL	34
İ) ÇAPRAZ SORGU SİSTEMİ	35
J) ARAMA ve EL KOYMA	36
K) İLETİŞİMİN TESPİTİ ve DİNLENMESİ	37
L) GİZLİ SORUŞTURMACI ve TEKNİK ARAÇLARLA İZLEME	38
M) TAZMİNAT	39
N) ADLİ KOLLUK	40
O) MÜDAFİ SEÇİMİ, GÖREV ve YETKİLERİ	41
Ö) KAMU DAVASI AÇMA YETKİSİ, İDDİANAMENİN İADESİ ve DURUŞMA	41
P) ZAMAN BAKIMINDAN CEZA UYGULAMASI	42
R) İSTİNAF MAHKEMELERİ	43
III. ADLİ KOLLUK MEVZUATI	43
A) ADLİ KOLLUK YÖNETMELİĞİ'NİN AMACI, KAPSAMI, DAYANAĞI ve TANIMLAR	43
B) ADLİ KOLLUĞUN GÖREV, YETKİ ve SORUMLULUKLARI	44
C) ADLİ KOLLUK GÖREVLİLERİNİN NİTELİKLERİ, HİZMET ÖNCESİ ve HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİ	46
Ç) ADLİ KOLLUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ ve ÇALIŞMA ESASLARI	47

D) ADLİ KOLLUK HİZMETİNİN DENETİMİ	48
IV. TÜRKİYE'DE ADLİ KOLLUKLA İLGİLİ GÖRÜŞLER	48
A) ADLİ KOLLUKLA İLGİLİ YÜRÜRLÜK ÖNCESİ GÖRÜŞLER	49
B) ADLİ KOLLUKLA İLGİLİ YÜRÜRLÜK SONRASI GÖRÜŞLER	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOLLUK-SAVCILIK-MÜLKİ MAKAM İLİŞKİLERİ

I. KOLLUK - SAVCILIK İLİŞKİLERİ	56
A) SORUŞTURMA İŞLEMLERİNİN YAPILMASI	58
B) DEĞERLENDİRME RAPORLARININ HAZIRLANMASI	59
C) ADLİ KOLLUK HİZMETLERİNİN DENETLENMESİ	59
II. KOLLUK - MÜLKİ MAKAM İLİŞKİLERİ	60
III. KOLLUK-SAVCILIK-MÜLKİ MAKAM İLİŞKİLERİ	62
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	71
EKLER	77
EK 1 İçişleri Bakanlığı 115 Nolu Genelge	78
EK 2 Adalet Bakanlığı 98 Nolu Genelge	100

GİRİŞ

Adli kollukla ilgili daha önce yapılan tez çalışmalarına baktığımızda, bu alanda yapılmış çok fazla çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, belirtilen konuyla ilgili en son çalışma 2002 yılında yapılmıştır. Halbuki, adli kolluk 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla ceza mevzuatımız içerisinde yer alarak yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle çalışmamız, adli kolluk yürürlüğe girdikten sonra yapılan ilk çalışma özelliğini ve önemini taşımaktadır.

Çalışmada, şu sorulara cevaplar aranacaktır: Adli kolluk Türkiye’de faydalı olmuş mudur? Bir başka ifadeyle adli kolluk Türkiye’ye ne getirmiştir? Adli kolluğun uygulamaya konulmasıyla birlikte ne gibi sorunlar ortaya çıkmıştır yada çıkacaktır?

Devletin önemli unsurlarından biri de şüphe yok ki güvenlik olgusudur. Toplumlar güvenliklerini sağlamak ve korumak amacıyla yaşadıkları zaman dilimi içerisinde çeşitli oluşumlara (kolluk güçleri) gitmişlerdir. Devletler bu oluşumlar vasıtasıyla, hukuk kuralları içerisinde güvenliklerinden sorumlu oldukları insanların korunmasını hedefleyerek güvenli ortamlarda yaşamalarını sağlamaya çalışmışlardır.

Bütün insanların hukuk kuralları çerçevesinde ve güvenlik içerisinde yaşamlarını sürdürme arzusunda olacakları düşüncesinden hareketle, bu çerçevede hazırlanan metinlere baktığımızda, Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) vb. düzenlemelerden söz etmek mümkün olacaktır.

Türkiye’nin, Avrupa Birliği (AB)’ne ortaklık başvurusu ile başlayan süreç içerisinde, aday ülkelerin Birliğe kabulü kapsamında AB tarafından hazırlanan bir takım kriterler bulunmaktadır. Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan bu metinde, özellikle

çalışmamızla ilgili ‘Siyasi Kriterler’ başlığı kapsamında, ülkemizde 2001 ve 2004 yıllarında mevzuat alanında çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

AB’ye uyum süreci içerisinde ülkemiz mevzuatında meydana gelen değişiklikler kapsamında ele alınacak ‘Adli Kolluk’ kavramı, 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’nda ve bu kanuna uygun olarak çıkartılan Adli Kolluk Yönetmeliği (AKY)’nde yerini bulmaktadır. Adli kollukla ilgili yapılan bu düzenleme öncesinde ise, mevzuatımızda net olarak ‘Adli Kolluk’ kavramına rastlanılmamaktadır. Ancak, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu (ETK)’nin 8. maddesinde polisin idari, siyasi ve adli kısımlara ayrıldığı, 9. maddesinde adli polis tabirinin yer aldığı, 12. maddesinde ise adli zabıta kavramının kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmada, 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla ülkemizde yürürlüğe giren ve yeni mevzuatımız içerisinde ‘Adli Kolluk’ olarak yer alan kavram ve bu kavram çerçevesindeki uygulamalara yer verilecektir. Bu çerçevede çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde kolluk kavramı ele alınarak tanımı yapılacak ve iki ana başlık altında incelenecektir. Buna göre kolluk, ‘Görev Mahalli Açısından Kolluk ve Yaptığı Görevler Açısından Kolluk’ olmak üzere iki ana kısımda ele alınacaktır. Görev mahalli açısından kolluk; ‘Genel Kolluk ve Özel Kolluk’ olarak sınıflandırılacak, yaptığı görevler açısından kolluk ise; ‘İdari Kolluk ve Adli Kolluk’ olarak ikili bir ayrıma tabi tutularak açıklanacaktır. Bununla birlikte kolluğun, ülkemiz açısından tarihsel sürecine de değinilecektir.

İkinci bölümde ise Avrupa ülkelerindeki kolluk uygulamaları incelenecektir. İdari yapıları ve ceza mevzuatları bakımından benzerlikler gösteren Fransa, Almanya ve Belçika devletlerindeki kolluk teşkilatları ele alınacak, ayrıca 2001 yılında Belçika’da kolluk teşkilatlarıyla ilgili yapılan reform sonrasında savcılar tarafından yönetilen dünyadaki tek adli polis teşkilatına son verildiğinden de bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde; insan hakları açısından Avrupa Birliği ve Türkiye incelenecek, mevzuatımızdaki yeni düzenlemeler ile birlikte adli kolluk ve konu hakkındaki görüşlere yer verilecektir. Ayrıca, 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren AKY geniş olarak ele alınacaktır.

Son bölüm olan dördüncü bölümde ise 'Kolluk-Savcılık-Mülki Makam İlişkileri' ele alınacak, İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan genelgeler ışığında konu anlatılmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda çalışma, değerlendirme ve öneriler yapılarak sonuç bölümüyle bitirilecek, ayrıca çalışmaya kaynakça ile birlikte İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan genelgeler de eklenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOLLUK: KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve TARİHSEL SÜREÇ

I. KOLLUK KAVRAMI

Ceza adalet sisteminin işlemedeki aktörlerin en önemlisi kolluktur (Yılmaz, 2008). Bu önem Atatürk tarafından da şu sözlerle belirtilmiştir: *“Efendiler! Hükümetin varlığının sebebi, memleket asayişini, milletin huzur ve rahatını temin eylemektir. Bütün memlekette, gerçek bir asayiş, hakim olmalıdır. Millet, büyük huzur ve emniyet içinde bulunmalıdır. Memleketimizin herhangi bir köşesinde halkın emniyetini, devletin bütünlük ve asayişini bozmaya çalışanlar, devletin bütün kuvvetlerini karşısında bulmalıdırlar”* (Aldan, 1998:27). İşte böylesi bir öneme sahip kolluk şöyle tanımlanmaktadır:

Yenisey, kolluğu; kamu düzenini ve güvenliğini koruma, kollama, suç ve suçluları bulma ile görevli, gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan ve kanunlarla verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan bir devlet kuruluşu olarak tanımlamaktadır. Yılmaz tarafından ise kolluk; yurt içinde genel düzen ve asayişini korumakla görevli, jandarma, polis, kır bekçileri, belediye zabıtası gibi devlet kuvveti (Aktaran Koç, 2001:8) şeklinde açıklanmaktadır.

Ayrıca, Kunter tarafından kolluk; toplumdaki mevcut düzeni korumak, kanun ve nizam hakimiyetini sağlamak, kurallara karşı gelenleri engellemek, yakalamak ve haklarında ilk yasal işlemleri yapmak gibi görevler üstlenen kurum (Aktaran Taşkın, 1999:3) olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere polis, jandarma, kır bekçisi, belediye zabıtası gibi görevlilerden oluşan bir teşkilatın varlığı ve bu teşkilatın görevleri (suç ve suçluları bulma, kamu düzenini ve güvenliğini koruma ve kollama gibi) ile faaliyetleri görülmektedir. Söz konusu bu teşkilata ‘kolluk’, yaptığı görevlere de ‘kolluk faaliyeti’ denilmektedir (Koç, 2001:8).

Kolluk kapsamındaki polis tanımına mevzuatımız açısından baktığımızda ise; 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu’nun 1. maddesinde “polis; asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin eder. Yardım isteyenlerle, yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerinin kendisine verdiği vazifeleri yapar” şeklinde açıklanmaktadır.

Bütün bu tanımlardan yola çıkılarak, kolluk: ‘Görev Mahalli Açısından Kolluk ve Yaptığı Görevler Açısından Kolluk’ olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir.

A) GÖREV MAHALLİ AÇISINDAN KOLLUK

Görev yaptığı alanla adlandırılan görev mahalli açısından kolluk; ‘Genel Kolluk ve Özel Kolluk’ olarak ele alınabilir. Buna göre, genel kolluğu; ülke genelinde görev yapan polis ve jandarma güçleri olarak görmek mümkündür. Bununla birlikte belirli hizmetleri yürütmek üzere kurulmuş olan ve kendi hizmet alanıyla sınırlı bulunan kolluk güçlerine ise yasalarda özel kolluk adı verilmektedir.

1. Genel Kolluk

Genel kolluk, ülke genelinde güvenlik hizmetlerini yürütmek amacıyla 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu (ETK) ile 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu (PVSK) ve 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu (JTGYK) ile oluşturulmuştur.

Bu çerçevede ülkede emniyet ve asayiş sağlamak ve korumakla görevli polis ve jandarma genel kolluk olarak tanımlanmaktadır. Genel kolluk güçleri, ülkede düzeni sağlamak için görevlendirildiğinden, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre merkezin ve mülki amirin (vali, kaymakam) emrindedir.

Buna göre; vali, il sınırları içerisinde bulunan genel kolluk güçlerinin amiridir (m. 11/A) ve bu kolluk güçlerinin yerlerini geçici veya sürekli olarak değiştirebilir (m. 11/Ç). Valiler genel kolluk amirlerinin birinci derecede, diğer memurların ise ikinci derecede sicil amiridir (m. 18). Vali, genel kolluk mensuplarının mülki görevlerine dokunan ve disiplin cezası uygulanması gereken hallerini görürse re'sen ceza verebilir. Ayrıca, genel kolluk amirlerine bu konuda emir verebilir (m. 19).

Kaymakam da ilçe sınırları içerisinde bulunan genel kolluk güçlerinin amiridir (m. 32/A). Kaymakam, suç işlenmesini önlemek, kamu düzenini sağlamak ve korumak için gereken tedbirleri alır (m. 32/B). Kaymakamlar ilçe sınırları içerisinde valinin tasvibiyle genel kolluk güçlerinin yerlerini geçici veya sürekli olarak değiştirebilir (m. 32/D), kolluk güçlerine uyarma ve kınama cezaları verebilir, daha ağır disiplin cezası verilmesi için teklif ve talepte de bulunabilir (m. 31/I).

a) Polis Teşkilatı

Polis, belediye sınırları içerisinde emniyet ve asayiş hizmetlerini yürütmekle yetkili ve görevli kolluk teşkilatıdır ve genel kolluğun en önemli unsurudur. Polisin taşra teşkilatları olan il ve ilçe emniyet müdürlükleri/amirlikleri vali ve kaymakamların gözetim ve sorumluluğu altındadır. Polis izin, sicil, disiplin soruşturması ve özlük hakları itibarıyla tamamen vali ve kaymakamlara bağlı olarak görev yapar. Bu bağlılık emniyet ve asayiş hizmetlerinin etkin ve verimli şekilde yerine getirilmesinde, mülki idare amirleri açısından son derece önemlidir. Polis, sadece adli görevlerinin ifası konusunda Cumhuriyet savcılarına karşı sorumludur (Serinkan, 2008).

b) Jandarma Teşkilatı

Genel kolluğun en büyük ikinci kuvveti ise jandarmadır. Ülkemiz yüzölçümünün büyük bir bölümü jandarmanın görev ve sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Jandarma, önleyici kolluk görevi yapan silahlı ve askeri bir kolluk kuvvetidir. Yaptığı görev itibarıyla büyük oranda sivil görev ifa eden jandarma, İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kolluk teşkilatıdır ve taşradaki mülki görevlerinin yerine getirilmesi açısından vali ve kaymakamlara karşı sorumludur. Ancak, bu sorumluluk idari bir bağılılığı içermemektedir. Yani, vali ve kaymakamların jandarma üzerinde idari yetkileri bulunmamaktadır.

Vali ve kaymakamlar, uzman jandarma çavuşlar dışındaki jandarma personeli hakkında ceza verme, açığa alma, görev yerini değiştirme, sicil verme ve özlük hakları itibarıyla bir yetkiye sahip değildirler. Gerektiğinde bir jandarma erinin görev yerini dahi değiştiremez ve görevi başında kalmasında sakınca bulunması halinde bile açığa alamazlar. Jandarma personeli izin, sicil, disiplin ve özlük hakları konusunda tamamen askeri üstlerine bağlıdır. Mülki idare amirlerinin jandarmayı teftiş ve denetlemesi de olağan değildir (Serinkan, 2008).

2. Özel Kolluk

3201 Sayılı ETK 3. maddede kolluk, iki kısma ayrılmıştır. Silahlı bir kuvvet olan polis ve jandarma genel kolluk olarak tabir edilirken, genel kolluk haricinde kalan ve kendine ait kanunlarla teşekkül ettirilen, muayyen vazifeleri gören ve kendi hizmet alanında görevli, silah kullanma yetkisine de sahip zabıta kuvvetine özel kolluk denilmektedir. Buna göre; sahil güvenlik, limanlar zabıtası, belediye zabıtası, köy korucuları ve bekçileri, özel güvenlik, orman ve gümrük muhafaza görevlilerini örnek vermek mümkündür (Şafak, 1995:13).

Bu çerçevede, özel kolluk güçlerine verilen örnekler arasında belirtilen belediye zabıtaları 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na göre belediye teşkilatı bünyesinde kurulması zorunlu birimler arasındadır (m. 48). Belediye zabıta teşkilatına ilişkin ayrıntılı

düzenleme aynı kanununun 51. maddesinde yapılmıştır. Buna göre; belediye zabıtası, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli olup bu amaçla, belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıtası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasaklarla bunlara uymayanlar hakkında mevzuatta öngörülen ceza ve diğer yaptırımları uygular. Görevini yaparken zabıtaya karşı gelenler, kolluk kuvvetlerine karşı gelenler gibi cezalandırılır.

Bununla birlikte, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre; vali ve kaymakam, il sınırları içerisinde bulunan bütün özel kolluk güçlerinin de amiridir.

B) YAPTIĞI GÖREVLER AÇISINDAN KOLLUK

Kolluğun görevleri 2559 Sayılı PVSK'nın 1. ve 2. maddeleri ile 2803 Sayılı JTGYK'nın 7. maddesinde belirlenmiştir.

Buna göre, PVSK'nın 1. maddesinde; polisin, asayiş ve emniyeti sağlayacağı, yardım isteyenlere yardım edeceği ve kanunların kendisine verdiği görevleri yapacağı belirtilmektedir. PVSK 2. maddesinde ise; polisin genel emniyetle ilgili görevlerinin iki kısım olduğu belirtilmiştir. Bunlar:

Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak (m. 2/a), işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak (m. 2/b) olarak belirlenmiştir.

JTGYK'nın 7. maddesinde ise jandarmanın görevleri 4 ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar: Birincisi, mülki (idari) görevleri: Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları tutukevlerinin dış korumalarını yapmak. İkincisi, adli görevleri: İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek. Üçüncüsü, askeri görevleri: Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle

Genel Kurmay Başkanlığı'nca verilen görevleri yapmak (Özyılmaz, 1998:481-485). Dördüncüsü, diğer görevleri olarak sıralanmıştır.

Dolayısıyla, polis ve jandarma ile ilgili her iki kanuna göre, yaptığı görevler açısından kolluk; 'İdari Kolluk ve Adli Kolluk' olarak ele alınabilir.

1. İdari Kolluk

İdari kolluk kamu düzenini sağlamaya çalışır, bu aşamada verilen hizmet önleyici özelliktedir. Dolayısıyla, idari kolluk; ortada henüz suç yokken, suç meydana gelmemesi ve mevcut düzenin bozulmaması için görevlendirilmiş kolluktur (Özbudak, 1999:18).

Ayrıca, idari kolluğun görevleri PVSK 1. maddesinde asayişin temini ve muhafazası ile yardım olarak belirlenmiş, yine aynı kanunun 2/a maddesinde ise önleyici tedbirlerden bahsedilmiştir.

Duran, idari kolluk faaliyetlerinin üç tür kamu görevlisi eliyle yürütüldüğünü beyan etmektedir. Bunların: Birincisi, kolluk makamları: Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanı ve validir. Bu makamlar Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na (m. 115, 124, 126), Emniyet Teşkilatı Kanunu'na (m. 4/3) ve İl İdaresi Kanunu'na (m. 9/ç, 11/c) göre kollukla ilgili tüzük, yönetmelik ve genel emirler çıkartmaya yetkilidirler. İkincisi, kolluk üstleri: İçişleri Bakanı, vali ve kaymakamdır. Üçüncüsü, kolluk personeli: Adli ve idari görevleri yerine getirmek ve kamu düzenini sağlamakla ilgili görevlilerdir (Aktaran Koç, 2001:36-37).

2. Adli Kolluk

Adli kolluk suç işlendikten sonra, suçu ortaya çıkartmak, aydınlatmak ile suçlu veya suçluları tespit edip yakalamak ve adli makamlara teslim etmekle görevlidir (Sander, 1989:3). Şüphelilerin yargılanmasından önceki aşamada, delillerin tespiti, toplanması, muhafaza edilmesi faaliyetlerini yürütür. Dolayısıyla, bu işlemleri yapan

adli kolluğun içerisindeki sorgulama uzmanlarının, sık sık başvurulması gereken bazı temel prensipleri akılda tutması oldukça önemli (Inbau, Reid vd., 1986:16) olan hususlardandır.

Adli kolluk mevcut kamu düzeninin bozulmasıyla göreve başlar. Bu aşamada yapılan görev adli görevdir. Yani, artık bir suç oluşmuş, kamu düzeni bozulmuştur. PVSK'nın 2. maddesinde belirtildiği gibi, işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmakla görevli olan kolluğa adli kolluk denilmektedir.

04/12/2004 tarih ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)'nda 'Adli Kolluk' kavramı 164. maddede şu şekilde tanımlanmaktadır.

Adli kolluk; 3201 Sayılı ETK'nın 8, 9 ve 12. maddeleri, 2803 Sayılı JTGYK'nın 7. maddesi, 485 Sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 8. maddesi ve 2692 Sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nun 4. maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.

Soruşturma işlemi yapan güvenlik görevlileri ile ilgili olarak mevzuatımızda geçen düzenlemeler şöyle açıklanmaktadır. 3201 Sayılı ETK'nın 8. maddesinde polisin; idari, siyasi ve adli kısımlara ayrıldığı; 9. maddesinde bu ayırmada geçen birimlerin hangi konularda görevli olduğu; 12. maddesinde ise adli konulardaki tahkikatların adli kolluğa yaptırılacağı hususları düzenlenmiştir.

Yine CMK madde 164/2'de, soruşturma işlemlerinin, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılacağı, adli kolluk görevlilerinin, Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini yerine getireceği hüküm altına alınmaktadır. Aynı maddenin devamı olan 3. fıkrasında ise; adli kolluğun adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrinde olduğu belirtilmektedir.

CMK'nın 164. maddesinin 1. fıkrasında da görüldüğü gibi, suç soruşturmasını yapan görevliler olarak adlandırılan adli kolluk görevlileri; emniyet, jandarma, gümrük muhafaza ve sahil güvenlik içerisindeki personelden oluşmaktadır. Yine aynı maddenin 2. fıkrasında ise; suç soruşturması, emri altında bulunduğu Cumhuriyet savcısının talimatları doğrultusunda ilk olarak adli kolluğa yaptırılmakta, ancak 3. fıkrada ise adli kolluğun adli görevler dışında kalan hizmetlerde, bağlı bulunduğu teşkilatın içerisindeki üstlerinin emrinde olduğu belirtilmektedir.

Ayrıca, CMK'nın 'Diğer Kolluk Birimlerinin Adli Kolluk Görevi' başlıklı 165. maddesinde; gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimlerinin de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlü olduğu, bu durumda, kolluk görevlileri hakkında adli görevleri dolayısıyla bu kanun hükümlerinin uygulanacağı hususu da açıklanmaktadır.

Buna göre, idari kolluk görevlilerinin de adli görevlerde istihdam edilebileceği, bu görevlilere de adli görevler verilebileceği açıkça belirtilmektedir. Bu durum, aynı teşkilat içerisinde görev yapan farklı iki birimin de adli görevlerde çalıştırılabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, bu durumda adli veya idari görev yapan bu kolluk birimleri bir olay sonrasında rahatlıkla birbirlerinin yerini alabileceklerdir.

Yine CMK'nın 167. maddesi; adli kolluk görevlilerinin nitelikleri ve bunların hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları ve diğer hususları düzenlemektedir.

CMK'nın 167. maddesine dayanılarak hazırlanan Adli Kolluk Yönetmeliği (AKY)'nin 'Amaç ve Kapsam' başlıklı 1. maddesinde ise: Adli kolluğun çalışma esasları, adli kolluk görevlilerinin nitelikleri, adli işlemlerin denetimi, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları gibi hususları ele almıştır.

Ayrıca bu yönetmelikle birlikte adli kolluğun görev, yetki ve sorumlulukları, nitelikleri, eğitimi, değerlendirilmesi, çalışma esasları ve hizmetin denetimi maddeler halinde düzenlenmiştir. Bütün bu anlatımlardan sonra, 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla ceza mevzuatımızda yapılan düzenlemelerle birlikte gerek CMK'nın 167. maddesi, gerekse AKY'nin 1. maddesi ile birlikte adli kolluğun kuruluşu yapılmıştır.

II. TARİHSEL SÜREÇ

Tarihsel süreçte kurulan devletlerin tümünde toplumlar güvenlik ve asayiş sağlamaya amacıyla kolluk teşkilatları kurmuşlardır (Taşkın, 1999:4). Önceki Türk devletlerinde de güvenlik ve asayiş temin etmek amacıyla böyle teşkilatlanmalara gidilmiştir.

Türklerde devlet geleneği, tarihin en eski devlet kurucularından olmaları sebebiyle binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Önceki Türk devletlerinde askeri ve idari işlerde lider olan başbuğlar; aynı zamanda kolluk işlerini de üzerlerine almışlardır.

Eski Türk medeniyetinde başbuğlar tarafından yürürlüğe konulan idare ve inzibat sistemine ait üç önemli kanunun var olduğu görülmektedir. Bu üç kanun, Oğuz Töresi, Uluğ Yasa ve Timur'un çıkardığı Tüzukat'tır. Kolluk tarihimizle ilgili olarak en eski yazılı belge durumundaki Tonyukuk Kitabesi (Miladi 725) Subaşı unvanlı İnal Kaan'dan bahseder, dolayısıyla kolluk tarihimizi Subaşı'lardan itibaren başlatmak gerekir (Sakarya Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2008).

Osmanlı devletinden önceki dönemlerde; subaşı, asayiş ve zabıta işlerine bakar, savaş zamanında ise askerinin başında savaşa katılırdı. Ayrıca Selçuklular zamanında güvenliğin sağlanması amacıyla görevli kadılar, muhtesipler ve mukataa sahipleri de bulunmaktaydı (Öncü, 1997:27).

Konuyla ilgili Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapısına baktığımızda, klasik Osmanlı taşra yönetiminin ana biriminin sancaklar olduğu, sancakların fiziki sınır yönünden bugünkü Türkiye'nin vilayetleri büyüklüğünde bulunduğu, zamanla

sancakların üstünde eyaletlerin ortaya çıktığı, eyaletlerin daha çok askeri bir koordinasyon ünitesi olarak düşünüldüğü, mali, adli ve idari örgütlenmenin ise sancak düzeyinde olduğu (Ortaylı, 1985:59) görülmektedir.

Bununla birlikte, geleneksel Osmanlı şehrinde, genel kolluk ve beledi kolluk fonksiyonları ve organları birbirleriyle iç içeydi. Gerek başkentte gerekse eyaletlerde her iki görevin de merkezi idare temsilcileri tarafından yerine getirildiği bilinmektedir. Tanzimat'tan ve hatta modern belediyeler kurulduktan sonra da, beledi kolluk görevinin merkezi hükümetin zabıta kuvvetleri tarafından yerine getirilmesine devam edilmiştir. Bu durum, belediyelerin öz kolluk gücüne sahip olmasını önlemiş ve etkili denetim sistemi kurulamamıştır (Ortaylı, 1985:183-184).

Osmanlı devleti zamanında hukuki ve adli konuların yanında şehir ve kasabaların güvenlik, asayiş ve belediye hizmetlerini kadılar yürütmekteydi. Zira, Osmanlı'nın mülki taksimatı eyalet, sancak (liva), kaza ve köy şeklinde örgütlenmişti. Şehrin güvenliğini sağlamakla görevli subaşılar kadıya karşı sorumlu idiler (Eryılmaz, 2005:172-173).

Osmanlı'da, Paris Emniyet Müdürü'nün Görevlerini Düzenleyen Kararname model alınarak 10 Nisan 1845 tarihli Polis Nizamnamesi çıkarılmış, bu düzenleme ile Polis Teşkilatı kurularak iç güvenlik bu teşkilata bırakılmıştır. 1876 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ilanı sonrasında ise Zaptiye Nezareti kurularak Polis Teşkilatı bu nezarete bağlanmıştır. 1909 yılında Zaptiye Nezareti yerine Dahiliye Nezareti kurulmuş ve bu nezarete bağlı Emniyet Umumiye Müdürlüğü ihdas edilerek iç güvenlik bu kuruma verilmiştir.

Bundan sonra ise, 30 Haziran 1923 tarihli ve 2049 Sayılı Polis Teşkilatı Kanunu çıkarılmış ancak sonrasında bu kanunun ülkenin ihtiyaçlarına cevap veremediği anlaşıldığından, bugün de hala yürürlükte olan 4 Haziran 1937 tarihli ve 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu yürürlüğe konulmuştur (Soyaslan, 2006:143-144).

Günümüzde adli kolluk görevi yapan kuruluşlar emniyet, jandarma, gümrük muhafaza ve sahil güvenlidir. Bu kuruluşlardan Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı; İçişleri Bakanlığı'na bağlı kuruluşlardır. Bağlı kuruluş kavramı, 3046 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun'u 10. maddesinde tanımlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA ÜLKELERİNDE KOLLUK UYGULAMASI

AVRUPA ÜLKELERİNDE KOLLUK

Türk yönetim yapısı Fransız yönetim yapısından çok etkilenmiştir. Türkiye gibi Fransa da geleneksel merkeziyetçi yönetim yapısının özelliklerini taşımaktadır (Uluç, Çelik vd., 2001:171). Dolayısıyla, ülkemizdeki il sistemi de merkeziyetçi Osmanlı gelenekleriyle de bağdaştırılan Fransız yönetim biçiminden uyarlanmıştır (Çoker, 1998:176). Bu anlamda idari yapılanma açısından Fransa, Türkiye için önemli ülkeler arasında yer almaktadır.

Federal Almanya, AB'nin ileri gelen ülkelerinden biridir. Almanya'nın kendine özgü bir yönetim (federal) yapısı ve işleyişi olması devlet yapılanmasında temel rol oynamaktadır (Akar, Özer vd., 2008). Özellikle ceza mevzuatı açısından model ülke olarak faydalandığımız ülkeler arasında Almanya'nın da bulunması, Almanya'yı bu anlamda Türkiye için önemli hale getirmektedir.

Bütün bunlarla birlikte, adli kolluk uygulamasının bir örneği olan ancak daha sonra bundan vazgeçen Belçika'nın (Yalçın, 2008) da konumuzla doğrudan ilgili olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla; Fransa, Almanya ve Belçika devletlerindeki kolluk teşkilatlarının konumuz açısından incelenmesinin, çalışmamıza katkı sağlayacağı düşüncesini taşıdığımızdan bu üç ülke örnek olarak alınmıştır.

I. FRANSA

Türkiye’de idari alanda bulunan kurumların pek çoğunun Fransa’dan örnek alınarak oluşturulduğu belirtilerek Fransa’nın öneminden bahsedilmiştir. Bu sebeple, Fransa’nın önce idari yapılanması anlatılacak, buna bağlı olarak kolluk teşkilatlarından söz edilecektir.

Fransız Anayasası’nın 72. maddesinde, Fransız Cumhuriyeti’nden bahsedilerek, mahalli idarelerin; belediyeler (commune), iller (departmentler) ve denizaşırı bölge idareleri olduğu belirtilmektedir. Belediyelerin yönetimi ile ilgili düzenlemelerin, belediye mevzuatı adı altında bir çok kanundan oluştuğu, illerin yönetimi ile ilgili düzenlemelerin ise 1871 yılından başlamak suretiyle çeşitli tarihlerde çıkartılan kanunlarla yapıldığı, denizaşırı bölge idareleri hakkındaki düzenlemenin Fransız Anayasası’nın 74. maddesinde yer aldığı (Türker, 1999:259) anlaşılmaktadır.

Fransa’nın idari yapısı 1982 yılında köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bu tarihte çıkarılan ve yerel yönetimleri güçlendirmeyi amaçlayan kanuna göre, Fransız toprakları 22 bölgeye, 96 il yönetimine ve 36.558 belediye yönetimine bölünmüştür. Her yönetim biriminin bir meclisi vardır ve ayrıca kendilerine ait birer bütçeye de sahiptirler. Her bölge ve il için, yönetimin başında geniş yetkilere sahip bir vali vardır. İl yönetimin başı olan ve ilde devleti temsil eden vali, ildeki kamu düzeninin korunmasından ve sağlanmasından sorumlu en yüksek devlet memurudur ve merkezi yönetim tarafından atanmaktadır (Öncü, 1997:30).

Fransa’da kolluk kuvvetleri genel itibarıyla iki farklı idareden oluşmaktadır. İçişleri Bakanlığı otoritesi altındaki sivil kuvvet sayılan ulusal polis, yaklaşık 130.000 memuru ihtiva eder. Askeri statülü kolluk olan ulusal jandarma ise Milli Savunma Bakanlığı’na bağlıdır ve geleneksel askeri rütbe sıralamasına göre 100.000 personelden oluşmaktadır (Monjardet, 2008).

Ulusal polis ve ulusal jandarma teşkilatları, yargı ve idari polisle çalışmaktadır. Görevleri birbirine çok benzemektedir ve yalnızca Adalet Bakanlığı yada İçişleri Bakanlığı temsilcisine karşı sorumludurlar (Grudé, 2008).

A) ULUSAL POLİS TEŞKİLATI

23 Nisan 1941 tarihli kanunla, Fransa'da 10.000'den fazla nüfusa sahip yerleşim merkezlerinde, ulusal polisin görevli ve yetkili olduğu düzenlemesi getirilmiş ve daha önce dağınık teşkilatlara sahip olan devletin polis güçleri, 9 Temmuz 1966 tarihli kanunla birleştirilerek İçişleri Bakanlığı'nın otoritesi altına alınmıştır. Belirtilen kanunun 1. maddesine göre, Ulusal Polis Teşkilatı İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır. Ancak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun belirttiği durumlarda adli otoritelere bağlıdır. Ulusal polisin genel yönetimi, bir genel müdür tarafından gerçekleştirilmektedir. Genel Müdür, ulusal polisin bütünlüğünü ve değişik görevlerin koordinasyonunu sağlamaktadır.

Ulusal polisin kısaca üç tür görevi vardır. Bunlar, adli polis görevleri, önleyici polis görevleri ve genel istihbaratla ilgili görevlerdir. Genel görevlerin yanı sıra bir kısım özel görevleri de üstlenen ulusal polis, bu özel görevleri uzman personeli aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Özel görevlerin en önemlileri, koruma polisliği, terörle mücadele için kurulmuş kontr-casusluk servisi, hava, gümrük ve sınır kapısı güvenliğini sağlamak ve gerekli görevleri yerine getirmek için kurulmuş servislerden oluşmaktadır (Öncü, 1997:31).

B) ULUSAL JANDARMA TEŞKİLATI

Fransa'daki silahlı kuvvetlerin kara, deniz ve hava kuvvetleri ile birlikte dördüncü bileşeni Ulusal Jandarma Teşkilatı'dır. En belirgin özelliği, personelinin faaliyetlerini çoğunlukla sivil konular üzerinde sürdürmesidir. Jandarma, genel asayiş sağlamaya ve kamu güvenlik görevlerini yerine getirmek için kurulan ve askeri statüye sahip bir yapı olarak tanımlanabilir (Grudé, 2008).

Fransa’da jandarmanın kuruluş tarihi çok eskilere dayanmaktadır. 17 Nisan 1798 tarihli kanunla jandarmanın adli ve önleyici görevleri belirlenmiştir. Daha sonra jandarma ile ilgili çıkarılan kanunlar ve yapılan değişiklikler, bu ilk metne bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir. Fransa’da jandarmanın bugünkü görev ve yetkilerini belirten hukuk metni ise 1903 tarihli bir kararnamedir. Fransa’da jandarmanın statüsü askeridir. Daima resmi ve üniformalı elemanlardan oluşan personele sahiptir. Jandarma vilayetler bazında teşkilatlanmıştır.

Fransa’da jandarma teşkilatı güçlü imkanlara ve alt yapıya sahiptir. Fransa’da 10.000’den fazla kişinin yaşadığı yerleşim merkezlerinde ulusal polis, bunun dışındaki yerlerde ise ulusal jandarma yetkilidir. Ulusal jandarma, Savunma Bakanlığı’na bağlıdır ve merkez teşkilatı, Ulusal Jandarma Genel Komutanlığı’dır. Ulusal jandarmanın üç tür görevi vardır. Bu görevler: a) Polis görevleri: Adli, idari ve askeri, b) Savunma Görevleri, c) Diğer görevlerdir (Öncü, 1997:34-35).

II. ALMANYA

Almanya, Türkiye için ceza mevzuatı açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu başlık altında Almanya’dan bahsedilecektir.

Almanya, federal bir devlettir ve devlet şekli anayasasında ‘demokratik ve sosyal bir federal devlet’ olarak belirtilmiştir. Almanya 16 eyalete ayrılmıştır. Eyalet hükümetleri; vergi koyma, eğitim ve kültür politikası, polis teşkilatının denetimi gibi çok kapsamlı yetkilerle donatılmıştır. Her eyaletin seçilmiş bir parlamentosu vardır. Eyaletler; şehirlere, ilçelere ve beldelere ayrılmışlardır. Ayrıca, eyaletlerde; tarihi, sosyal, kültürel, demografik, ekonomik vb. şartlara göre farklı idari teşkilatlanmalar mevcuttur. Birleşme öncesi idari yapısı Türkiye ile benzerlikler gösteren eski Doğu Almanya bölgesinde, birleşme sonrasında yaptığı idari reformlarla ülkemiz bakımından da dikkate alınması gereken ülkeler arasında gelmektedir (Koçdemir, 1999:7-8).

Almanya’da kolluk hizmetlerinin tamamı şehir veya taşra ayırımı olmadan polis tarafından yerine getirilmektedir. Polis, federal ve eyalet polisi olmak üzere iki seviyede

örgütlenmiştir. Federal polis daha çok ülke çapında ve eyaletlerin sınırlarını aşan kolluk hizmetlerini yerine getirirken, eyalet polisi ise içinde bulunduğu eyalet içinde polisin eğitimi de dahil her türlü polis hizmetlerini yerine getirmektedir. Alman polis teşkilatı ile ilgili söylenebilecek en önemli nokta federal yapı içinde eyaletlerin ayrı ayrı polise sahip olmasına rağmen ülke çapında federal polis ile eyalet polisleri arasında ve eyalet polislerinin kendi aralarında dikkate değer bir uyum, işbirliği ve koordinasyon içinde çalışmalarınıdır (Akar, Özer vd., 2008).

1949 tarihli Alman Anayasası'na göre, eyaletler, polis güçlerini kullanma ve onların organizasyonlarını düzenleme alanında büyük bir özerkliğe sahiptirler. Dolayısıyla yürütmenin bir kolu olarak polisin teşkilatlanmasını gerçekleştirmek, federalist prensibe göre eyaletlerin yetkisindedir (Alman AY. m. 30). Ancak eyaletlerin polis teşkilatlarına, Federal Almanya Anayasası ve eyaletlerin anayasaları tarafından sınırlamalar getirilmiştir. Eyaletlerin idari yapıları 3 kademeli şekilde düzenlenmiştir. Yüksek kademedede her eyaletin ayrı hükümeti vardır ve eyalet başkanı yönetimin en üst derece görevlisidir. Eyalet polis güçleri ise Eyalet İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır.

Polis organizasyonlarının en üst derecede bağlı olduğu makamlar, federal kademedede: Federal İçişleri Bakanlığı, eyaletler kademesinde ise eyalet içişleri bakanlıklarıdır. Ancak şu da belirtilmelidir ki Federal İçişleri Bakanlığı'nın, eyalet içişleri bakanlarına emir verme yetkisi yoktur (Öncü, 1997:38).

Bu çerçevede, Almanya'da polisin organizasyonunu eyaletler kademesinde ve federal kademedede incelemek mümkündür.

A) EYALETLERDE POLİS

Eyalet polis teşkilatlarının yetki ve görevleri polis yönetmelikleri ile belirlenmiştir. Bu yönetmelikler geniş ölçüde maddi hukuka uygundur. Bütün eyaletlerde tek tip polis teşkilatı oluşturmak için bir kısım tedbirler alınmaktadır. Önceden her eyalet polisinin ayrı üniforması var iken 1976 yılında bütün eyalet polisleri için federal kademedede standart bir üniforma getirilmiştir. Bütün eyalet polisleri maddi

hukuk bakımından aynı kanun ve kurallara tabi olmakla beraber, şekli hukuk açısından eyaletler arasında büyük farklılıklar gözlenmektedir. Bazı eyaletlerin polis teşkilatlarının organizasyonunda bir kısım farklılıklar gözlenirse de, Berlin’de ve diğer eyaletlerde ortak olan noktalar dikkate alınarak, eyaletlerde polisin organizasyonu şu şekilde belirtilebilir: Eyaletlerin polis teşkilatları, Eyalet İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır ve eyalet polis müdürünü Eyalet İçişleri Bakanı atamaktadır. Her eyalette ortak olan polis branşları ise şunlardır: a) Genel Güvenlik Polisi, b) Adli Polis, c) Müdahale Polisi, d) Su Polisi (Öncü, 1997:39-41).

B) FEDERAL KADEMEDE POLİS

Almanya’da kural olarak anayasal hak, polisin eyaletlerde teşkilatlanmasıdır. Fakat bazı görevlerin yerine getirilmesi ve dış ilişkilerin sağlanması için merkezi kademe de polis güçlerine ihtiyaç duyulmuştur. Her ne kadar polis eyaletler kademesinde teşkilatlı olsa da, federal hükümet, bazı durumlarda bir veya birkaç eyalet polisini emri altına alabilir.

Doğal afetlerde, büyük felaketlerde ve demokrasinin tehlikeye düştüğü durumlarda federal hükümet bütün eyalet polislerine yazılı emir verebilir. Aynı zamanda ihtiyaç duyulduğunda ve talep olduğunda federasyon da eyaletlere polis yardımında bulunabilir. Bilgilerin merkezileştirilmesi, dış ilişkilerin sağlanması ve federasyon topraklarının savunulması gibi amaçlarla merkezi derecede de polis güçlerine ihtiyaç duyulmuştur.

Bu polis güçleri Federal İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. Bunlardan en önemlileri şunlardır: a) Federal Adli Polis Teşkilatı, b) Federal Sınır Polisi, c) Demiryolları Polisi, d) Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı (Öncü, 1997:41-45).

III. BELÇİKA

2001 yılına kadar kolluk teşkilatı sayısı üç olan Belçika, bu tarihten sonra kolluk teşkilatlarını tek çatı altında toplamıştır. 2001 yılından önce Belçika’daki kolluk

teşkilatları arasında bulunan ancak bu tarihten sonra kaldırılan ‘Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı’ konumuzla yakından ilgili olması sebebiyle Belçika da örnek ülke olarak çalışmaya alınmıştır.

Belçika Avrupa Birliği (AB)’nin küçük ancak önemli ülkelerinden biridir. Başkent Brüksel aynı zamanda AB’nin de başkentidir. Belçika Krallığı, 1830 yılında Fransa’dan ayrılarak bağımsızlığını kazanmış fakat 1. ve 2. Dünya Savaşları’nda Almanya tarafından iki kez işgale uğramıştır. Üç farklı ırk ve dil topluluğunun yaşadığı Belçika’da, 1980’lerden sonra merkezî yapıdan federal yapıya geçilmiştir (Çevik, Özer vd., 2008).

Belçika Anayasası’nın 1. ve 3. maddelerinde, Belçika’nın toplumlardan ve bölgelerden oluşan federal bir devlet olduğu belirtilerek üç toplumdan bahsedilmektedir. Bunlar; Fransız, Flaman ve Alman Toplulukları’dır. Üç bölge ise; Wallon, Flaman ve Brüksel Bölgeleri (Türker, 1999:114) olarak karşımıza çıkmaktadır.

3 resmi dili olan Belçika (Fransızca, Flemenkçe, Almanca) 10 coğrafi bölgeye ve ayrıca 4 dil bölgesine (Belçika AY. m. 4) ayrılmıştır. Belçika’da 7 hükümet, 7 de parlamento vardır. Bu hükümet ve parlamentoların birisi federal hükümet ve federal parlamentodur. Belçika’nın yönetim şeklinin meşrutiyet olmasından dolayı devletin başı kraldır. Ancak hükümetin başı başbakanıdır. Yasama ise federal parlamentoya ait bir görevdir.

Belçika’nın adli sistemi, Brüksel’de bulunan Yargıtay ve Yargıtay Başsavcılığı, yargılama çevreleri belirlenmiş 5 büyük ilde bulunan istinaf mahkemeleri ve istinaf mahkemesi başsavcılıkları, 27 ilde ise ilk derece mahkemeleri ile kraliyet savcılıkları ve kraliyet savcı yardımcılarında oluşmaktadır. Ayrıca polisiye suçlarla ilgili davalara bakan sulh ceza mahkemeleriyle, sulh hukuk davalarıyla görevli sulh hukuk mahkemeleri bulunmaktadır (Öncü, 1997:46).

Belçika'da bulunan en önemli 3 kolluk gücü, bağlı olduğu otoriteler ve organizasyonları şöyledir: a) Jandarma Teşkilatı, b) Belediye Polisi, c) Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı.

Jandarma Teşkilatı, 18 Temmuz 1991 tarihli kanuna göre, İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Belediye polis teşkilatları, belediye başkanları ile İçişleri Bakanlığı'nın otoritesi altındadır. Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı ise sadece Adalet Bakanlığı'nın otoritesi altındadır.

Jandarma ve belediye polis teşkilatları adli polis görevlerini uyguladıklarında, adli otoriteler tarafından kontrol edilmektedirler. Belediye polisleri ve jandarma sivil statüye sahip, üniformalı ve silahlı kolluk gücüdür. Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı ise sivil statüye sahip, silahlı ve sivil kıyafetli bir kolluk gücüdür (Öncü, 1997:46-47).

A) JANDARMA TEŞKİLATI

Belçika'da Jandarma Teşkilatı'nın görev ve yetkilerini belirten 2 Aralık 1957 tarihli kanun, bu teşkilata 3 önemli görev yüklemiştir. Bu görevler: a) Gözetleme görevi: Önleyici polis görevi de diyebileceğimiz bu görev, daha çok önleyici tedbirler almakla ilgilidir, b) Adli polis görevi: Belediye polislerinin sahip olduğu adli yetkilere benzer adli polis görevlerini yerine getirmek, c) Kanun düzeninin sağlanmasına, askeri güç olarak katkıda bulunmak olarak sıralanmıştır.

18 Temmuz 1991 tarihli kanuna göre jandarmanın askeri görevleri kaldırılmış ve Savunma Bakanlığı'nın otoritesi altından çıkarılarak, İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu kanuna göre Jandarma Teşkilatı İçişleri Bakanlığı'nın vesayet denetimi altındadır ve İçişleri Bakanlığı bu teşkilatı Adalet Bakanlığı ile birlikte yönetmektedir. Bu kanunla jandarmanın askeri görevlerine son verilmiş ve jandarmaya iki tür görev bırakılmıştır. Bu görevlerden ilki, İçişleri Bakanlığı'nın kontrolü altında önleyici polis görevlerini yerine getirmek, ikincisi ise Adalet Bakanlığı'nın kontrolü altında adli polise ilişkin görevleri yürütmektir (Öncü, 1997:47).

B) BELEDİYE POLİSİ

Belçika'da bulunan 589 belediye teşkilatından her biri, belediye başkanlığı makamına bağlı olarak görev yapan belediye polis teşkilatına sahiptir. Bu polis teşkilatlarının başında rütbeli bir komiser bulunmaktadır ve bu teşkilatlar üniformalıdır. Belediye polislerinin görev alanı buldukları belediye sınırlarıyla sınırlandırılmıştır. Ancak yapılan yasal değişikliklerle acil durumlarda komşu belediye sınırları içerisinde de görev yapabilme hakkı belediye polislerine tanınmıştır.

Belediye polisleri ile jandarma, adli ve önleyici olarak aynı görevleri yapmaktadır. Ancak belediye polisleri belediye sınırları içerisinde yetkili oldukları halde jandarma bütün ülke topraklarında yetkilidir. Belediye polislerinin bağlı olduğu makamlar şunlardır: a) Belediye Başkanı, b) Polis Müdürü, c) Polis Komiserleri ve Yardımcıları, d) Kraliyet Savcıları ve Sorgu Hakimleri, e) İstinaf Mahkemeleri ve Başsavcıları'dır (Öncü, 1997:49-51).

C) SAVCILığA BAĞLI ADLİ POLİS TEŞKİLATI

Belçika'da adli polis teşkilatı savcılığa bağlı olarak 7 Nisan 1919 tarihinde çıkarılan kanunla kurulmuş ve ilk adli polis memurları Brüksel Savcılığı'na bağlı olarak 31 Ekim 1919 tarihinde atanmışlardır. Adli polisin kuruluş amacı, suçlulukla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için sadece adli polise ilişkin görevleri yerine getirecek ve savcılığa bağlı olarak çalışacak bir teşkilat oluşturmaktır. Adli polisin savcılığa bağlı olması, onun savcılar tarafından yönetilmesini gerektirmektedir. Savcılar tarafından yönetilen dünyadaki tek adli polis örneği Belçika Adli Polis Teşkilatı olmuştur.

Belçika'da 23 adli polis teşkilatı vardır. Her yerel teşkilatın başında rütbeli bir komiser bulunmaktadır ve her teşkilat bulunduğu ildeki Kraliyet Savcısı'nın yönetimi altında görevlerini yerine getirmektedir. Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı, Adalet Bakanlığı'na bağlıdır ve ülke topraklarının tamamı üzerinde yetkilidir (Öncü, 1997:52-53).

Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı'nı kuran 7 Nisan 1919 tarihli kanun iki defa değişikliğe uğramış ve ilk değişiklik 21 Ağustos 1948 tarihinde yapılarak teşkilata bayan elemanların da alınması sağlanmıştır. 6 Temmuz 1964 tarihli ikinci değişiklikle de önceden sadece buldukları istinaf mahkemelerinin yargı çevresinde yetkili olan adli polis teşkilatları, bu tarihli değişiklikten sonra artık bütün ülke toprakları üzerinde yetkili hale gelmişlerdir.

Belçika'da Savcılığa Bağlı Adli Polis Teşkilatı'nın görevleri, sadece adlidir. Bunlar: Cinayet ve cürümlerin tespiti, araştırılması, suç delillerinin toplanması ve faillerinin yakalanarak adli makamlara tesliminden ibarettir. Kabahatler, adli polisin çalışma alanı dışındadır. Bayan adli polis görevlileri özellikle kadın ve çocukların suç faili, mağduru veya tanığı olmaları durumundaki soruşturmalardan sorumludur.

Savcılığa bağlı adli polis mensuplarının bağlı olduğu otoriteler ve görevleri şunlardır: a) Kral, b) Adalet Bakanı, c) İstinaf Mahkemeleri Başsavcıları, d) Kraliyet Savcıları, e) Sorgu Hakimleri, f) Düzenleyici Komite, g) Adli Polis Genel Müdürü (Öncü, 1997:53-57).

D) BELÇİKA'DA YENİ DÜZENLEME SONRASI KOLLUK TEŞKİLATI

Belçika polisi 2001 yılına kadar; jandarma, yerel polis ve adli polis olmak üzere üçlü bir yapılanmaya sahiptir. Belçika, 2001 yılında yaptığı reformlarla üçlü kolluk yapısını tekli (sadece polis) yapıya dönüştürmüştür. Jandarma kaldırılmış, adli polisin görevleri ise yerel polise verilmiş, ayrıca federal çapta görev ve işleri yapmak üzere federal polis kurulmuştur.

Belçika polisindeki bu değişimin özü kolluk hizmetlerini sunan teşkilatların tek çatı altında toplanması ve birer kuvvet olmaktan ziyade halka hizmet eden bir kurum haline getirilmesidir. Başlıca özelliği de toplum destekli polisliğin oluşturulup gerçekleştirilmesidir (Çevik, Özer vd., 2008).

2001 yılına kadar dünyada savcılar tarafından yönetilen adli polis teşkilatının tek örneği Belçika'da bulunmaktaydı. Fakat, Belçika'da 2001 yılında yapılan reformlar sonrası bu uygulama terkedilmiştir. Ancak, Türkiye'de 1 Haziran 2005 tarihinde ceza mevzuatı alanında yapılan düzenlemeler sonrasında ise adli kolluk yürürlüğe girmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI, TÜRKİYE’DE KOLLUK UYGULAMASI ve CEZA MEVZUATINDAKİ YENİ DÜZENLEMELER

I. İNSAN HAKLARI AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE

İnsan haklarını ihlal etmemek yada bunlara saygılı olmak anayasal bir gerekliliktir (Aydın, 2006:161). Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Anayasa’nın 2. maddesinde toplum huzuru ve adalet anlayışı içerisinde, insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır. Yine, Anayasamızın ikinci kısmı olan ‘Temel Haklar ve Ödevler’ başlığı altında ise, herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve hürriyetlere sahip olduğu hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca, Anayasamızın ‘Kişinin Hakları ve Ödevleri’ başlığı altındaki ikinci bölümünde; kişinin dokunulmazlığına ve zorla çalıştırılmayacağına, kişi hürriyeti ve güvenliğine, özel hayatın gizliliği ve korunmasına, yerleşme ve seyahat hürriyetine, din ve vicdan hürriyetine, düşünce ve kanaat hürriyeti ile düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine, bilim ve sanat hürriyetine, basın hürriyetine, toplantı hak ve hürriyetine, mülkiyet hakkına, hakların korunmasına, ispat hakkı ile temel hak ve hürriyetlerin korunmasına yer verilmiştir.

AB’ye giriş süreci içerisinde Kopenhag Kriterlerine uygunluk sağlayabilmek amacıyla ülkemiz mevzuatında, özellikle insan haklarıyla ilgili konularda bir dizi değişiklikler yapılmıştır (Yarsuvat, 2006).

Ülkemizde 2001 ve 2004 yıllarında yapılan anayasal değişiklikler ve 9 reform paketiyle gerçekleştirilen yasal ve idari düzeydeki mevzuat düzenlemeleri ile insan

hakları alanında büyük bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır (Uzak ve Altuntaş, 2007:27).

Anayasal bu düzenlemeler paralelinde; 2. Dünya Savaşı sonrasında, 24/10/1945 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Antlaşması ile birlikte insan hakları alanında olumlu adımlar atılmıştır (Pıtırılı, 1998:65).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde benimsenerek ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)'nin 1. maddesinde tüm insanların özgür olduğu, onur ve haklar bakımından eşit doğduğundan bahisle, 2. maddesinde herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, görüş, köken, statü gibi herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan bildirmede ileri sürülen tüm hak ve özgürlüklere sahip olduğu belirtilmiştir.

İHEB'in devamı maddelerinde ise; herkesin yaşama ve kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına (m. 3), kölelik altında tutulamayacağına (m. 4), hiç kimseye işkence yapılamayacağına yada zalimce davranılamayacağına (m. 5), herkesin yasa önünde tanınma (m. 6) ve yasa önünde eşit olma hakkına (m. 7), herkesin yargı yoluna başvurma hakkına (m. 8), hiç kimsenin keyfi olarak yakalanamayacağına (m. 9), hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutu yada haberleşmesine keyfi karıştılamayacağına (m. 12), herkesin devlet sınırları içerisinde yer değiştirme ve oturma özgürlüğü hakkına (m. 13), herkesin mülkiyet hakkına (m. 17), herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına (m. 18) sahip olduğu (Yıldız ve Şimşek, 2007:51) belirtilmiştir.

Avrupa'da bu konuda yapılan düzenlemelere baktığımızda: Avrupa Konseyi üyesi hükümetler tarafından da tanınan İHEB hedef alınarak İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi (11 Nolu Protokol ile Değiştirilmiş Metin) (Yıldız ve Şimşek, 2007:55) kabul edilmiştir.

Bununla birlikte, 1 Ağustos 1975 tarihli Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Nihai Belgesi (Helsinki Nihai Senedi), 15 Ocak 1989 tarihli Viyana Belgesi, 28 Haziran 1990 tarihli (Kopenhag) AGİK Nihai Belgesi, 19-21 Kasım 1990 tarihli AGİK

Paris Şartı, 21-22 Haziran 1993 tarihli Kopenhag Kriterleri (Beşe, 2002:228-229) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Avrupa alanında yapılan düzenlemeler olarak görülmektedir.

Türkiye, AB ortaklık başvurusunu 31 Temmuz 1959 tarihinde yapmış, 11 Eylül 1959 tarihinde ise Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye ile AET arasında ortaklık ilişkilerini düzenleyen Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Bu tarihten itibaren değişik aşamalardan geçilmiş ve 10-11 Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye 'Aday Ülke' olarak ilan edilmiştir (Beşe, 2002:217-219).

AB Konseyince 21-22 Haziran 1993 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi sonrasında, Birliğe aday ülkelerin tam üyelikleri konusunda bazı kriterler (siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda) benimsenmiş ve 'Kopenhag Kriterleri' olarak adlandırılmıştır. Bu kriterlerin birinci maddesinde yer alan demokrasi, hukuk devleti, insan hakları gibi özellikler 'Siyasi Kriterler' içerisinde yer almış (Beşe, 2002:228) ve mevzuatımızda da buna bağlı olarak yeni düzenlemeler yapılmıştır.

II. TÜRKİYE'DE CEZA MEVZUATINDAKİ YENİ DÜZENLEMELER

Türkiye'de Ceza Mevzuatı ile ilgili tarihi seyre bakıldığında, ilk Ceza Muhakemesi Kanunumuzun 1808 tarihli Fransız Ceza Usulü Kanunu'nun tercümesi olan 25 Haziran 1879 tarihli 'Usulü Muhakemati Cezaiye Kanunu Muvakkati' olduğu görülmektedir. Bu kanunu yürürlükten kaldıran 1929 tarihli ve mülga 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) da 1877 tarihli Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu esas alınarak kaleme alınmıştır. Ancak, mülga 1412 Sayılı CMUK yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar çok sayıda maddesi değiştirilmiştir (Özbek, 2006).

Türkiye'deki yeni düzenlemelerden bazılarını ve adli kolluk uygulamasını; 04/12/2004 tarihinde kabul edilerek yasalanan 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 26/09/2004 tarihli 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve yönetmeliklerle ortaya koyabiliriz.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu iken Ceza Muhakemesi Kanunu olarak adı değiştirilen yasa, ceza muhakemesinin nasıl yapılacağı hususundaki kurallar ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. Buna göre ceza mevzuatında aşağıdaki bazı düzenlemelerden bahsedilecektir.

A) DEVLET SIRRI

Yeni CMK ile ‘devlet sırrı’ kavramı tanımlanmış olup, kanunun 47. maddesine göre ‘devlet sırrı’; açıklanması, devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek, anayasal düzeni ve dış ilişkilerde tehlike oluşturabilecek nitelikteki bilgiler olarak tarif edilmiştir.

Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, ‘devlet sırrı’ olarak mahkemeye karşı gizli tutulamayacaktır. Ancak tanıklık konusundaki bilgilerin devlet sırrı niteliğini taşıması halinde, tanık sadece mahkeme hakimi veya heyeti tarafından zabıt katibi dahi olmaksızın dinlenecektir. Hakim veya mahkeme başkanı, daha sonra bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirecektir.

Bu düzenleme ile bir yandan devlet sırrı korunmuş diğer yandan da bir suç olgusuna ilişkin bilgilerin, ‘devlet sırrı’ gerekçesiyle mahkemeden gizlenmesi önlenmiştir (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

B) TANIKLARIN KORUNMASI

Düzenleme ile tanığa görevinin önemi anlatılarak gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği ve duruşmada mahkeme başkanı veya hakimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği açıklanmıştır.

Ayrıca, örgüt suçlarında tanık koruma uygulaması getirilmiş, buna göre tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkması kendileri veya yakınları

açısından ağır bir tehlike oluşturacaksa; kimliklerinin saklı tutulması için gerekli önlemlerin alınması, tanığa ait kişisel bilgilerin Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından korunması esas alınmıştır.

Hazır bulunanların huzurunda dinlenilmesi tanık için ağır bir tehlike oluşturacak ve bu tehlike başka türlü önlenemeyecekse, hakim tarafından hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan da tanık dinlenebilecek, tanığın dinlenilmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yapılarak soru sorma hakkı da saklı tutulacaktır.

Yasal sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar 3 ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilecek, kişinin tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde ise derhal serbest bırakılacaktır (Mynet web sayfası, 2008).

C) BİLİRKİŞİ

Kamu görevlileri, bağlı buldukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamayacak, gerekli olması halinde bilirkişi tarafından, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı aracılığıyla soru sorulabilecek, bununla birlikte mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilecektir.

Bilirkişi hazırlamış olduğu raporunda, bir suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı veya suç nedeniyle failin kusurluluğu hakkında değerlendirme yapamayacak, hakim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunamayacaktır. Mahkeme, her zaman bilirkişinin duruşmada dinlenilmesine karar verebileceği gibi, ilgililerden birinin istemesi üzerine açıklamalarda bulunmak üzere bilirkişiyi duruşmaya çağırabilecektir (Milliyet web sayfası, 2008).

Ç) BEDEN MUAYENESİ

Beden muayenesi, iç ve dış beden muayenesi olarak ikiye ayrılmıştır. İç beden muayenesi için mahkeme karar verecek, ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından da karar verilebilecektir. Beden muayenesi sırasında vücuttan alınan örnekler üzerindeki inceleme sonuçları, kişisel veri niteliğinde olduğu için başka bir amaçla kullanılmayacak, dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip kişiler tarafından bir başkasına verilemeyecek, bu bilgiler kovuşturmayaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verilip kesinleşmesi hallerinde, Cumhuriyet savcısının huzurunda yok edilecektir.

Bir suça ilişkin delil elde etmek için şüpheli veya sanığın bedeni üzerinde tıbbi muayene yapılabilmesine yada vücuttan kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnekler alınabilmesine Cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle yada re'sen hakim veya mahkeme tarafından karar verilebilecek, bu müdahaleler ancak doktor tarafından yada doktor gözetiminde sağlık mensubu diğer kişilerce yapılabilecektir. Tıbbi muayenenin yapılabilmesi veya vücuttan örnek alınabilmesi için müdahalenin kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması gerekecektir. Üst sınırı 2 yıldan daha az hapis cezası gerektiren suçlarda kişi üzerinde beden muayenesi yapılmayacak, kişiden kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnek alınamayacaktır.

Kadının muayenesi, istemi halinde ve olanaklar elverdiğinde bir kadın doktor tarafından yapılacak, kişilerden alınan örnekler üzerinde soy bağının veya elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa yada mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması halinde moleküller genetik inceleme yapılabilecek, alınan örnek üzerinde bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler ise yasak olacaktır. Moleküler inceleme, kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de yapılabilecektir.

Şüpheli ve sanığın beden muayenesi, vücudundan örnek alınması moleküler inceleme sonuçları, kişisel veri niteliğinde olduğundan başka bir amaçla kullanılmayacak, dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip bulunan kişiler tarafından bir başkasına verilemeyecek, bu bilgiler kovuşturmayaya yer olmadığı kararına itiraz

süresinin dolması, itirazın reddi veya hükmün kesinleşmesi hallerinde en geç 10 gün içinde Cumhuriyet savcısının huzurunda yok edilecektir.

Otopsi, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılacaktır. Müdafî veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilecek, zorunluluk bulunduğu otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilecek, otopsi yapılırken, cesedin görüntüleri kayda alınacaktır (Ülger ve Ertürk, 2008).

D) FİZİK KİMLİĞİNİN TESPİTİ

Üst sınırı 2 yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın kimliğinin tespiti için gerekli olması halinde Cumhuriyet savcısı veya hakim kararıyla fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak veya ayak izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğeri özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulacaktır. Kovuşturmayla yer olmadığı veya beraat kararı verilmesi hallerinde söz konusu kayıtlar Cumhuriyet savcısının huzurunda derhal yok edilecek ve bu husus tutanağa geçirilecektir (Ülger ve Ertürk, 2008).

E) YER GÖSTERME

CMK'nın 85. maddesi uyarınca bundan sonra yer gösterme işlemleri hakim tarafından yada gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacaktır (Ülger ve Ertürk, 2008).

Keşif ve yer göstermede; şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabileceklerdir. Cumhuriyet savcısı, kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunan şüpheliye yer gösterme işlemi yaptırabilecek, terör ve haksız ekonomik çıkar sağlama suçları söz konusu olduğunda adli kolluk amiri de yer

gösterme işlemini yapmaya yetkili olacaktır (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

F) YAKALAMA ve GÖZALTINA ALMA

Yeni CMK'da 90 ile 99. maddeler arasında yakalama ve gözaltına alma düzenlenmiş olup buna göre kolluk, yakalanan kişiye haklarını derhal bildirecektir. Gözaltı süresi de yakalama anından itibaren yirmidört saati geçmeyecek, ancak toplu olarak işlenen suçlarda delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle Cumhuriyet savcısı gözaltı süresini her defasında 1 günü geçmemek üzere 3 gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilecektir. Gözaltı süresinin uzatılması halinde bu durum gözaltına alınana derhal bildirileceği gibi, şüpheli veya sanık gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği kişiye de gecikmeksizin haber verilecektir.

Ancak 250. madde kapsamına giren suçlarda yani TCK'nın 188. maddesinin 5. fıkrası ile ikinci kitap dördüncü kısmın 4, 5, 6 ve 7. bölümünde yer alan devletin güvenliğine karşı suçlarda (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332. maddeler hariç) yakalananlar için 91. maddenin birinci fıkrasındaki yirmi dört saatlik süre kırk sekiz saat olarak uygulanacak, Anayasa'nın 120. maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında 91. maddenin üçüncü fıkrasında dört gün olarak belirlenen süre Cumhuriyet savcısının talebi ve hakim kararıyla yedi güne kadar uzatılabilecektir. Hakim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinleyecektir (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

G) İFADE ALMA

Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilecektir. Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanacak, bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamayacak, kanuna aykırı

bir yarar vaat edilemeyecek, yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemeyecektir. Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hakim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamayacaktır (Ülger ve Ertürk, 2008).

H) TUTUKLAMA

Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilecek, işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı alınamayacaktır. Sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya hapis cezasının üst sınırı 2 yıldan fazla olmayan suçlarda da tutuklama kararı verilemeyecektir.

Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok 6 ay olacak, ancak bu süre zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek 4 ay daha uzatılabilecektir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise tutukluluk süresi en çok 2 yıl olacak, bu süre zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek uzatılabilecek, uzatma süresi toplam 3 yılı geçemeyecektir. Bu konuda öngörülen uzatma kararları; Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanık ile müdafinin görüşleri alındıktan sonra verilebilecektir.

Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına yada kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hallerinde bu kişilere kelepçe takılabilecektir. Tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan, tutuklunun bir yakını veya belirlediği bir kişi haberdar edilecektir (Mynet web sayfası, 2008).

I) ADLİ KONTROL

Üst sınırı 3 yıla kadar (3 yıl dahil) hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada şüphelinin tutuklanması yerine, adli kontrol altına alınması

mümkün olacak. Tutuklama yasağı öngörülen hallerde de adli kontrol kararı verilebilecektir.

Adli kontrol kararı verilmesi halinde hükümlüye şu tedbirler uygulanabilecektir: Yurtdışına çıkamamak; hakim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak; hakimin belirttiği mercii veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak; her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek; özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatmak dahil tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak; silah bulundurmamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek; Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere ayni veya kişisel güvenceye bağlamak; aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkum edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek. Ayrıca, adli kontrol altında geçen süre, kişisel hürriyeti sınırlama sebebi sayılarak cezadan mahsup edilemeyecektir.

Salıverilme işlemleri üzerinde merciiince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafii dinlendikten sonra istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulanmasına karar verilebilecek, bu kararlara itiraz edilebilecektir (Milliyet web sayfası, 2008).

İ) ÇAPRAZ SORGU SİSTEMİ

Yargılamalarda çapraz sorgu sistemi getirilmektedir. Cumhuriyet savcısı, müdafii veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilecektir.

Sanık veya mağdur, meramını anlatacak ölçüde Türkçe bilmiyorsa, mahkeme

tarafından atanan tercüman aracılığıyla iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüme edilecek, engelli sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar anlayabilecekleri biçimde anlatılacaktır (Ülger ve Ertürk, 2008).

J) ARAMA ve EL KOYMA

CMK'nın arama ve el koymayı düzenleyen 116 ve devamı maddelerine göre yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği umulması halinde, şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilecektir.

Konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamayacaktır. Bu hüküm, suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan haller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi, tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalarda ise uygulanmayacak, kişinin avukatının aramada hazır bulunmasına ise engel olunamayacaktır.

Yeni düzenlemeye göre hakim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle kolluk görevlileri tarafından arama yapılabilecek, dolayısıyla polis amirinin yazılı emriyle arama yapılamayacaktır. Askeri mahallerde yapılacak arama ise, hakim ve Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askeri makamlar tarafından yerine getirilecektir.

Arama işlemi uygulanan kimsenin belge ve kağıtlarını inceleme yetkisi hakim ve Cumhuriyet savcısına ait olacak, hakim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle kolluk görevlileri el koyma işlemini gerçekleştirecektir.

CMK'nın postada el koymayı düzenleyen 129. maddesine göre suçun delillerini oluşturduğundan şüphe edilen ve gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma ve kovuşturmada adliyenin eli altında olması zorunlu sayılıp, posta hizmeti veren her türlü resmi veya özel kuruluşta bulunan gönderilere hakim veya gecikmesinde sakınca olan hallerde ise Cumhuriyet savcısının kararıyla el konulabilecektir.

Yine getirilen düzenleme ile birlikte; bilgisayarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama ve kopyalama ve elkoyma CMK'nın 134. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada başka surette failin belirlenememesi veya delil elde etme imkanı bulunmaması halinde Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, kamu kurum ve kuruluşları veya özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerine ait bilgisayar sistemlerinde kayıtlı veriler taranabilecek ve çözülebilecektir. Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine el koyma sırasında sistemdeki bütün bilgilerin yedeklemesi yapılabilecek, isterse bir kopya şüpheliye veya vekiline verilecektir. Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine el konulmaksızın da sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilecektir (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

K) İLETİŞİMİN TESPİTİ ve DİNLENMESİ

Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka şekilde delil elde edilmesi imkanının bulunmaması durumunda, hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi tespit edilebilecek, dinlenebilecek, kayda alınabilecek ve sinyal bilgileri değerlendirilebilecektir.

Telefon dinleme; kasten öldürme, işkence, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, parada sahtecilik, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, ihaleye fesat karıştırma, rüşvet, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, silahlı örgüt veya bu örgütlere silah sağlama, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, silah kaçakçılığı, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 68. ve 74. maddelerinde tanımlanan suçlarla ilgili yapılabilecek, bu suçlar dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemeyecek ve kayda alamayacaktır. Bankalar Kanunu'nda zimmet suçuyla ilgili soruşturmalar ve fuhuş suçunda da gerekli görülmesi halinde, aynı yönde dinleme yapılabilecektir. Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hakim bir

aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilecektir (Ülger ve Ertürk, 2008).

L) GİZLİ SORUŞTURMACI ve TEKNİK ARAÇLARLA İZLEME

1999 yılında yürürlüğe konulan 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile ilk defa gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme gibi müesseseler düzenlenmişti. Mülga 1412 Sayılı CMUK'ta yer almayan bu müesseseler CMK 139 ve 140. maddelerde yer almaktadır.

CMK 139. maddede yer alan düzenlemeye göre; uyuşturucu imal ve ticareti, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, silahlı örgüt ve bu örgütlere silah sağlama, silah kaçakçılığı ile tarihi eser kaçakçılığına ilişkin suçlarda, gizli soruşturmacı görevlendirilebilecektir.

Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla gizli soruşturmacı görevlendirilecek ve bir kamu görevlisi olan gizli soruşturmacının kimliği değiştirilebilecektir. Bu kimlikle hukuki işlemler yapabilecek olan gizli soruşturmacıya kimliğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için zorunlu olması halinde gerekli belgeler hazırlanıp, değiştirilip verilecek ve bunları kullanması sağlanacaktır.

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin karar ve diğer belgeler, ilgili Cumhuriyet başsavcılığında korunacak ve bu görevlinin kimliği, görevinin sona ermesinden sonra da gizli tutulacaktır. Gizli soruşturmacı, görevini yerine getirirken suç işleyemeyecek ve görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlara iştirak etmeyecek, bu örgütlerin işlemekte olduğu bu suçlardan da sorumlu tutulmayacaktır.

CMK tasarı halindeyken üzerinde en fazla tartışılan maddeler arasında yer alan ve bazı kesimlerce CMK'nın oksijeni olarak değerlendirilen ve 140. maddede düzenlenen, teknik araçlarla izleme (gizli izleme) maddesi ile emniyet ve jandarmaya,

suçlu yada suça karışanların işyeri ve kamuya açık alanlarda gizli olarak izlenmesi yetkisi verilmektedir. Düzenlemeye göre; göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, kasten öldürme, uyuşturucu madde imal etme, parada sahtecilik, suç örgütü kurma, ihaleye fesat karıştırma, rüşvet, silahlı örgüt veya bu örgüte silah sağlama, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanununa aykırı suç işleyenler ve benzeri suçlar hususunda başka türlü delil elde edilememesi halinde şüpheli yada sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ile iş yerleri izlenebilecek, ses yada görüntü kaydı alınabilecektir.

Teknik araçlarla izlemeye, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilecek ve Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar yirmidört saat içinde hakim onayına sunulacaktır. Bunların yanında gizli izleme, kişinin konutunda ve özel hayatında uygulanamayacaktır (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

M) TAZMİNAT

Koruma tedbirlerinin yasadaki usul ve şartlara aykırı tatbiki sebebiyle maddi ve manevi zarara uğrayan kişilere yasadaki devletten tazminat isteme hakkı tanınmıştır. CMK'nın bu hükümleri vatandaşlar için önemli bir güvence olacak, ayrıca Türkiye'nin insan hakkı ihlalleri sebebiyle AIHM önünde yargılanması da azalacaktır (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

Suç soruşturması ve kovuşturması sırasında zarara uğradığı gerekçesiyle devlete karşı açılan tazminat davalarında mahkemenin kararını duruşmalı olarak vermesi hükmü de getirilmiştir. İstemde bulunan ile Hazine temsilcisi, açıklamalı çağrı kağıdı tebliğine rağmen gelmezlerse, yokluklarında karar verilebilecektir. Devletin ödediği tazminat; koruma tedbirleriyle ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine rücu edecek, böylece sadece icrai davranışla görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine rücu edebilmesi hükmü getirilerek, ihmali davranışla görevin kötüye kullanılması kapsam dışı bırakılacaktır (Ülger ve Ertürk, 2008).

N) ADLİ KOLLUK

Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla her türlü araştırmayı yapabilecek ve bunu yaparken de bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilecektir. Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı, acele hallerde sözlü olarak verecek, adli kolluk görevlileri de el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan önlemleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirmek ve Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlü olacaktır (m. 161).

Dolayısıyla, CMK'nın getirmiş olduğu yeniliklerden birisi de adli kolluk ve görevinin tanımlanması olmuştur. CMK madde 164'e göre adli kolluk; Emniyet Teşkilatı Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, Gümrük Müsteşarlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nda belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlileri olarak tanımlanmaktadır. Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılacak, adli kolluk görevlileri Cumhuriyet savcısının adli görevlerine ilişkin emirlerini yerine getirecek, adli kolluk adli görevler haricindeki hizmetlerde ise üstlerinin emrinde olacaktır. CMK madde 166'da Cumhuriyet başsavcıları, her yılın sonunda o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında değerlendirme raporları düzenleyerek mülki idare amirlerine gönderecektir (m. 166).

Adli kolluk görevlilerinin nitelikleri ve bunların hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları ve diğer hususlar, AKY'de belirlenmiştir (İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, 2006).

Bununla birlikte, en üst dereceli kolluk amirlerinin adli görevleriyle ilgili olarak işlemler buldukları suçlardan dolayı haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi hususunda, hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü uygulanacaktır (Ülger ve Ertürk, 2008).

O) MÜDAFİ SEÇİMİ, GÖREV ve YETKİLERİ

Müdafilik ve vekillik görevinden yasaklamaya ilişkin hükümler de yasada yer almıştır. Buna göre, örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile terör suçlarından tutuklu ve hükümlü olanların müdafilik veya vekillik görevini üstlenen avukat, hakkında bu suçlar nedeniyle kovuşturma açılması halinde, tutuklu veya hükümlünün müdafilik veya vekilliğini üstlenmekten yasaklanabilecektir.

Cumhuriyet savcısının yasaklamaya ilişkin talebi hakkında, müdafî veya vekil hakkında açılan kovuşturmanın yapıldığı mahkeme tarafından gecikmeksizin karar verilecek, bu kararlara karşı itiraz edilebilecek, müdafilik görevinden yasaklama kararı, kovuşturma konusu suçla sınırlı olmak üzere 1 yıl süre ile verilebilecek, ancak kovuşturmanın niteliği itibarıyla bu süreler 6 aydan fazla olmamak üzere en fazla 2 defa uzatılabilecektir. Kovuşturma sonunda mahkumiyet dışında bir karar verilmesi halinde, kesinleşmesi beklenmeksizin yasaklama kararı kendiliğinden kalkmış olacaktır.

Görevden yasaklama kararı, tutuklu veya hükümlü ile yeni bir müdafî görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilecek, müdafî veya vekil görevden yasaklanmış bulunduğu sürece başka davalarla ilgili olsa bile müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişiyi, ceza infaz kurumunda veya tutukevinde ziyaret edemeyecektir.

Müdafî, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilecek, bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilecektir (Ülger ve Ertürk, 2008).

Ö) KAMU DAVASI AÇMA YETKİSİ, İDDİANAMENİN İADESİ ve DURUŞMA

Kamu davasını açma görevi Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilecek, mahkeme dosyayı inceledikten sonra eksik veya hatalı noktalarını tespit ederse iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verebilecektir.

Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir delil toplanmadan düzenlenen iddianame de iade edilebilecektir. Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye verecek, ayrıca iade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilecektir.

Sanık 18 yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılacak, hüküm de kapalı duruşmada açıklanacak, sanık duruşmaya bağısız olarak alınacaktır. Kanunun ayırık tuttuğu haller saklı kalmak üzere hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmayacak, gelmemesinin geçerli nedeni olmayan sanığın zorla getirilmesine karar verilecek, mahkemeye gelen sanığın duruşmanın devamı süresince hazır bulunması sağlanacaktır.

Sanığın sorgusunun yapılmasında görüntülü ve sesli iletişim teknikleri kullanılabilir, sanık hakkında toplanan delillere göre mahkumiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa dahi dava yokluğunda bitirilebilecektir.

Sanığın tebligata rağmen mazeretsiz olarak gelmemesi sebebiyle sorgusunun yapılamamış olması, delillerin ortaya konulmasına engel olmayacak, ortaya konulan deliller sonradan gelen sanığa bildirilecektir (Mynet web sayfası, 2008).

P) ZAMAN BAKIMINDAN CEZA UYGULAMASI

İşlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemeyecek ve güvenlik tedbiri uygulanamayacaktır. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılmayacak ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamayacaktır. Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise failin lehine olan kanun uygulanacak ve infaz olunacaktır. (Mynet web sayfası, 2008).

R) İSTİNAF MAHKEMELERİ

Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte Yargıtay, temyiz mahkemesi niteliğine kavuşturularak dava dosyalarının azaltılması amaçlanmıştır. Yasa, bölge adliye mahkemelerinin en geç 2 yıl içinde kurulmasını öngörmektedir. Bu mahkemelerin nerelerde kurulacağına Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca karar verilecektir. (Ülger ve Ertürk, 2008).

III. ADLİ KOLLUK MEVZUATI

04/12/2004 tarih ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)'nun 167. maddesine dayanılarak hazırlanan Adli Kolluk Yönetmeliği (AKY) 01/06/2005 tarihinde 25832 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle, adli kolluk mevzuatı içerisinde AKY'ye geniş bir şekilde yer vermenin doğru olacağı düşünülmektedir.

Buna göre AKY'nin birinci bölümünde adli kollukla ilgili olarak yönetmeliğin amacına, kapsamına, dayanağına ve tanımlara yer verilmiştir.

A) ADLİ KOLLUK YÖNETMELİĞİ'NİN AMACI, KAPSAMI, DAYANAĞI ve TANIMLAR

AKY'nin amacı ve kapsamı başlığı altında; adli kolluğun çalışma esasları, adli kolluk görevlilerinin nitelikleri, adli işlemlerinin denetimi, adli kolluğun hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, adli kolluğun uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları belirtilmiş, yönetmeliğin dayanağının ise 5271 Sayılı CMK'nın 167. maddesi olduğu ifade edilmiştir.

AKY'de geçen bazı terimler ise şu şekilde tanımlanmaktadır: Adli kolluk görevlileri; soruşturma işlemlerini yapmak üzere, tabi oldukları atama usulüne göre

görevlendirilen komutan, amir, memur ve diğer görevliler olarak ifade edilmektedir. Adli kolluk sorumlusu; İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Gümrük Müsteşarlığı tarafından atamalarındaki usule göre görevli adli kolluğun komutanını veya amirini, Cumhuriyet savcısı; yetkili Cumhuriyet başsavcıları ile Cumhuriyet savcılarını, kovuşturma; iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi, soruşturma; kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden, iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi, gecikmesinde sakınca bulunan hal ise; derhal işlem yapılmadığı takdirde suçun delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin saptanamaması ihtimalini ifade etmektedir.

B) ADLİ KOLLUĞUN GÖREV, YETKİ ve SORUMLULUKLARI

AKY'nin ikinci bölümünde; adli kolluğun görev, yetki ve sorumlulukları sıralanmıştır. Bu çerçevede, soruşturma yapmak üzere; asgari tam teşekküllü bir polis karakolu veya bir jandarma karakolu bulunan yerlerde, asgari sahil güvenlik bot komutanlıklarının bulunduğu yerlerde ve gümrük muhafaza müdürlüğü ile müstakil bölge ve kısım amirlikleri bulunan yerlerde, mevcut imkanlar ölçüsünde yeterince adli kolluk personelinin görevlendirilmesi hüküm altına alınmıştır.

Adli kollukla ilgili düzenlemeler ve uygulamalardaki genel esaslar ise şunlardır: Cumhuriyet savcıları tarafından adli görevlere ilişkin emir ve talimatların öncelikle adli kolluk sorumlularına veya adli kolluk görevi ifa eden diğer birim amirlerine verileceği, adli kolluğun, bağlı bulunduğu kolluk teşkilatının bir parçası olduğu, öncelikli görevinin, karşılaştığı suçun işlenmesini önlemek olduğu, Cumhuriyet savcılarınca, adli görevler ile ilgili emir ve talimatların zorunluluk bulunmadıkça, kolluk birimlerinin aralarındaki işbölümü ile kolluk teşkilatlarının görev ve yetki alanları gözetilerek verileceği, adli kolluğun, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde üstlerinin emrinde olduğu, adli kolluk görevlilerine, adli görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimatlar verilemeyeceği, adli kolluk görevlilerinin, kadrolarında yer aldıkları birimlere mevzuatla verilmiş ve adli görev kapsamı dışında

kalan diğer görev ve hizmetleri de yerine getirecekleri, adli kolluk görevlilerinin özlük haklarının, bağlı oldukları teşkilat tarafından yürütüleceği düzenlenmiştir.

Adli kolluğa ilişkin görev ve yetkiler de şöyle sıralanmıştır: Soruşturma işlemlerinin, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılacağı, adli kolluk görevlilerinin Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini gecikmeksizin yerine getireceği, adli kolluk görevlilerinin, kendilerine yapılan bir suça ilişkin ihbar veya şikayetleri; el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet savcısına bildireceği ve Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerine başlayacağı konularına yer verilmektedir.

Ayrıca, Cumhuriyet savcısının, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı, acele hallerde ise sözlü olarak da verebileceği, dikkati çeken bir konu ise, suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hakiminin de bütün soruşturma işlemlerini yapabileceği hususları da hüküm altına alınmaktadır.

Bununla birlikte, adli kolluk görevlilerinin, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, Cumhuriyet savcısının emirleri doğrultusunda şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri, kanunda ön görülen koşullara uyarak toplaması, muhafaza altına alması ve bunları bir fezleke ile Cumhuriyet savcısına sunması gerekliliği de ortaya konulmaktadır.

Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adli kolluk görevlisinin, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar önce sözlü olarak ikaz edebileceği, adli kolluk görevlisinin ikazlarına uyulmaması halinde ise bu kişileri zor kullanarak olay yerinden uzaklaştırabileceği konusu da açıklığa kavuşturulmaktadır. Hatta, gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimlerinin de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlü olduğu konusuna da işaret edilmektedir.

C) ADLİ KOLLUK GÖREVLİLERİNİN NİTELİKLERİ, HİZMET ÖNCESİ ve HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİ

AKY'nin üçüncü bölümünde; adli kolluk görevlilerinin nitelikleri, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri belirlenmiştir. Adli kolluk görevlilerinin niteliklerinin, kolluk görevlilerinin ilgili mevzuatlarında taşınması gerekli olan niteliklerle aynı olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, Anayasa'nın 70. maddesi genel düzenlemede temel alınmaktadır. Buna göre, her Türk'ün kamu hizmetlerine girme hakkına sahip olduğu ve hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemeyeceği belirtilmektedir.

Bununla birlikte, adli kolluk görevlilerinin genel ve özel niteliklerinin belirlenmesinde bazı kanunlar ve düzenlemeler şunlardır: 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, 2692 Sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 485 Sayılı Gümrük Müsteşarlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 85/9709 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla yürürlüğe konulan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın İdari ve Adli Görevlerine İlişkin Tüzük, 83/7362 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla yürürlüğe konulan Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, 25189 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Emniyet Teşkilatı Sağlık Şartları Yönetmeliği olarak sıralanmaktadır.

Yönetmeliğin önemli noktalarından bir tanesi de adli kolluk görevi yapacak personelin, verilen görevleri en iyi seviyede yapabilmesi için, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitime tabi tutulması konusudur. Hizmet öncesi eğitimde kolluk personelinin, adli kolluk görevlerini ifa edebilecek biçimde yetiştirilmelerinin esas alınacağı, hizmet öncesi eğitim müfredatlarında ise; 5237 Sayılı TCK'nın temel ilkeleri, ceza sorumluluğunun esasları, özel hükümler, CMK ile diğer kanunlarda yer alan ve kolluk tarafından yerine getirilen suç soruşturmasına ilişkin işlemlerin hukuki çerçevelerine yönelik konulara yer verilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Hizmet içi eğitimde ise, adli kolluk görevlerini üstlenmiş bulunan kolluk personeline, hizmet öncesi eğitimde verilen temel konuların yanında, yüklendiği görevin içeriğine uygun alanlarda hizmet içi eğitim verileceği, hizmet içi eğitim ile; hizmet öncesi eğitimin eksikliklerini tamamlamak, personelin gördüğü hizmet ile ilgili değişiklik ve gelişmelere uyumunu sağlamak, hizmet dallarında çalıştırılacak personel ihtiyacını karşılamak hedeflerinin gözetilmesine de yer verilmektedir.

Söz konusu eğitimlerin her teşkilatın ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde gerçekleştirileceği esas altına alınmaktadır. Ayrıca, adli kolluk görevlilerinin eğitimlerinin verilmesinde, kolluğun bağlı olduğu bakanlıkça talep edilmesi halinde, Adalet Bakanlığı tarafından eğitici personel görevlendirilebileceği, hizmet içi eğitimlerin planlanmasında Adalet Bakanlığı'nın veya yetkili Cumhuriyet başsavcısının da görüşlerinin alınması gerekliliğinin altı çizilmektedir. AKY'de, adli kolluk eğitimini başarı ile bitiren personele, ilgili eğitim birimlerince sertifika verileceği, adli görevlerde öncelikli olarak sertifikası olan kolluk personelinin görevlendirileceği de belirtilmektedir.

Ç) ADLİ KOLLUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ ve ÇALIŞMA ESASLARI

AKY'nin dördüncü bölümünde yapılan bir başka düzenleme ise adli kolluk görevlileri hakkında hazırlanacak değerlendirme raporları ve çalışma esasları ile ilgilidir. Buna göre, Cumhuriyet başsavcılarının her yılın sonunda o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında bir değerlendirme raporu düzenleyerek sicil amirlerine verilmek üzere illerde valiye, ilçelerde kaymakama göndereceği, değerlendirme raporlarında ise, adli kolluk görevlilerinin soruşturma ve kovuşturma işlemlerindeki ehliyetiyle, bu işlemlerde gösterdikleri çalışkanlık, iş disiplini ve başarı durumlarına yer verileceği, bu değerlendirme raporlarının ilgilinin sicilinin düzenlenmesinde dikkate alınacağı konusu belirtilmektedir.

Adli kolluk görevlilerinin çalışma esasları yönetmelikte şöyle düzenlenmektedir; adli kolluk birimlerinde görev yapacak personelin, konusunda uzmanlaşması için

mümkün olduğunca aynı veya benzer görevlerde çalışması için kendi teşkilatlarınca gerekli tedbirler alınacağı, adli kolluk görevlilerinin, yürütülecek soruşturmalarla ilgili olarak, katılacakları meslek içi kurslar sonunda belirli branşlarda uzmanlaşacakları, dolayısıyla meydana gelen olayın özelliğine göre; kolluk amirinin, soruşturma esnasında ihtiyaç duyduğu konularda uzmanlaşmış personeli görevlendirerek soruşturmanın daha kapsamlı yapılmasını sağlayabileceği ortaya konulmaktadır.

D) ADLİ KOLLUK HİZMETİNİN DENETİMİ

Son bölüm olan beşinci bölümde ise; adli kolluk hizmetinin denetimi yer almaktadır. Buna göre, Cumhuriyet başsavcıları ve Cumhuriyet savcılarının; adli kolluk hizmetlerinin etkin ve verimli yürütülebilmesi amacıyla, adli kolluk görevlilerince ifa edilen adli işlemlerin her zaman denetleneceği, yürütülen soruşturma evrakını gerektiğinde ilgili adli kolluk biriminde inceleyerek, soruşturmaya ilişkin eksik gördüğü hususların ikmalini emredebileceği gibi, soruşturma evrakı ve taraflarının bulunduğu hal üzere Cumhuriyet başsavcılığına intikal ettirilmesi talimatını da verebileceği ifade edilmektedir.

Ayrıca, Cumhuriyet başsavcıları veya Cumhuriyet savcılarının, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma sürelerini, gözaltına alma ile ilgili tüm kayıt ve işlemlerini denetleyebileceği, sonucunu ise Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter'e kaydedeceği de düzenlenmektedir.

IV. TÜRKİYE'DE ADLİ KOLLUKLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Burada, Türkiye'de ceza mevzuatında 2005 yılında yürürlüğe giren yeni düzenlemeler öncesinde ve sonrasında birçok hukukçu, akademisyen, yönetici vb. tarafından yapılan değerlendirmelere değinilecektir. Konu bütünlüğünü bozmadan, mümkün olduğunca yazarların değerlendirmeleri aktarılmaya çalışılacak, bununla birlikte adli kolluk konusu ile ilgili mevzuat çalışmaları yapılırken ortaya konulan görüşlere de yer verilecektir.

A) ADLİ KOLLUKLA İLGİLİ YÜRÜRLÜK ÖNCESİ GÖRÜŞLER

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren CMK içerisinde yer alan adli kolluk kavramı ile ilgili, kanun yürürlüğe girmeden önce yapılan değerlendirmeler ve görüşlere bakıldığında;

Derdiman (1997:93-96) tarafından; Kolluğun iş hacmini gereksiz arttıran hizmetlerden arındırılarak yalnızca güvenlik ve asayişten sorumlu kuruluş görevlisi olarak asıl hizmet alanında çalıştırılması, adli kolluğun önleyici kolluk hizmetlerinde zorunlu olmadıkça görevlendirilmemesi, adli kolluğun araç-gereç ve personel bakımından arttırılarak daha nitelikli hale getirilmesi, yapılacak hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerle adli kolluğun uzmanlaştırılması gereklilikleri üzerinde durulmuştur.

Ceza Muhakemesi Kanun tasarısına adli kollukla ilgili hükümlerin konulup konulmaması hususunda Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi temsilcileri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü yetkili ve uzmanlarının katıldığı bir toplantıda; Fransız Vincent Coevrderoy ve İngiliz Neil Richards isimli uzmanlar tarafından, Türkiye'de uygulanmak istenen adli kolluk konusunun ne İngiltere'de, ne de Fransa'da yürürlükte olmadığı ifade edilerek, adli kolluk birimlerinin genel kolluk bünyesinden kopartılıp özlük durumları itibarıyla savcılara veya farklı mercilere bağlanması yolunda kanun tasarısına ilaveler yapmanın; AB standartlarına uyma, insan hakları ve demokrasinin gelişimi veya adli kolluk hizmetlerinde etkinliğin sağlanması vb. konulara olumlu katkı yapmayacağı belirtilmiştir (Akbaş, 2008).

Adalet Komisyonu'nun CMK ile ilgili bir oturumunda ise Çiçek (Spot Haber web sayfası, 2008) tarafından adli kolluk konusunda Avrupa'da tüm ülkelerde ortak bir uygulamanın olmadığı, her ülkenin kendi koşullarını gözönünde bulundurarak uygulamaya gittiği belirtilerek Türkiye'de, kurum eksikliğinden değil, kurum çokluğundan dolayı sıkıntı olduğuna işaret edilmiş, adliyenin ayrı bir takım, emniyetin ayrı bir takım olmadığı vurgulanarak hükümet olarak tercihlerinin müstakil bir kolluk olmadığı ifade edilmiştir.

B) ADLİ KOLLUKLA İLGİLİ YÜRÜRLÜK SONRASI GÖRÜŞLER

Eryılmaz (2006:115-116) tarafından sunulan tebliğde; adli kolluğun yeni CMK'nın sancılı doğan düzenlemeleri arasında olduğu belirtilmektedir. Bunun sebebi ise; Adalet Bakanlığı'nın, adli kolluk olarak sadece Cumhuriyet savcısına bağlı ve Cumhuriyet savcısından emir alan özerk bir yapı oluşturmak istemesi olarak açıklanmakta ve şöyle devam edilmektedir. Kolluğun, adli ve idari kolluk olmak üzere organik olarak ikiye bölüneceğinin amaçlandığı, adli kolluğun özlük hakları bakımından İçişleri Bakanlığı'na bağlı kalmaya devam ederken, diğer alanlarda bulunduğu bölgedeki Cumhuriyet başsavcılığına bağlanacağı, adli kolluğun belirlenmesinde Cumhuriyet savcılarının söz sahibi olacağı, adli kolluğun idari kolluk görevi yapamayacağı, adli görevi konusunda kendi sıralı amirlerinden ve mülki amirden emir alamayacağı gibi sakıncaların varlığından bahsedilmektedir.

Batı ülkelerinde tamamen uygulamadan kaldırılan ve hiçbir ülkede uygulaması bulunmayan bu düşüncenin, İçişleri Bakanlığı'na yapılan müracaat sonrasında terk edildiği, ayrıca organik olarak adli kolluk - idari kolluk ayrımının birçok sakıncaları beraberinde getireceği ifade edilerek bu sakıncalar Eryılmaz tarafından aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

İlk olarak; adli kolluk ve idari kolluğun sorumlu olduğu adli ve idari görev ayrımının tam olarak ve kesin hatları ile yapmanın mümkün olmadığı, yani adli görev ve idari görevin iç içe olduğu belirtilmektedir. Hatta bu konu ile ilgili verilen bir örnekte; toplumsal olaylarda güvenliğin sağlanmasının idari bir görev olduğu, ancak bir toplumsal olay sırasında suç işlenmesi durumunda olaya müdahale edilerek suç işleyenlerin yakalanması veya kalabalığın dağıtılması ve bu sırada gerekirse zor kullanma işleminin ise adli bir konu olduğu, yine aynı şekilde, devriye gezme işlevinin de idari bir görev olduğu, fakat devriye sırasında suça şahit olunması durumunda şüphelilerin üzerinin aranması ve yakalanması işleminin ise adli bir görev olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla, adli kolluk idari kolluk ayrımının benimsenmesi halinde, yukarıda anlatılan durumlarda, idari görev yapan kolluğun adli olaylara müdahale edememesi gibi bir duruma işaret edilmektedir.

İkinci olarak; idari kolluğun karşılaştıkları adli olaylarda adli kolluğun görevi olduğu düşüncesi ile olaya müdahale etmemesi, adli kolluğun da yapılması gereken idari işlerin idari kolluğun görevi olduğu düşüncesi ile idari kolluğa görevi havale etmesi sonrasında ülkede güvenlik zaafının doğacağına vurgu yapılmaktadır.

Üçüncü olarak; böyle bir ayrımın, kolluk içerisinde ideolojik ve sınıfsal bir bölünme potansiyel riskini barındırdığından dolayı tehlikeli olabileceğinin altı çizilmektedir.

Dördüncü olarak; adli görevin doğrudan sorumluluk doğurduğu ve bu sırada suç işleyenler hakkında Cumhuriyet savcısınca doğrudan dava açılabilirdiğinden kural olarak kimsenin adli kolluk olarak çalışmak istemeyeceği, adli kolluk görevinin cazip hale getirilmesi için alınacak tedbirlerin her iki kolluğu farklı ve sınıfsal bir yapılanmaya iteceği de beyan edilmektedir.

Bu nedenlerle; neticede Türkiye’de de adli kolluk ile idari kolluğun ayrımının organik bir ayrım olarak benimsenmediği, aslında uygulamanın daha önceki uygulamanın devamı anlamına geldiği, değişen tek şeyin ise adli kolluk olarak nitelenmesi gereken kolluğun kimlerden oluştuğunun netleştirilmesi ve Cumhuriyet savcılarının kiminle çalıştığını bilebilecek konuma gelmesi konularının açıklığa kavuşturulması üzerinde durulmaktadır.

Ayrıca Cumhuriyet savcılarının, her yılın sonunda adli kolluk sorumluları hakkında değerlendirme raporu düzenleyeceği ve bu raporun verilecek sicile esas alınacağı belirtilerek bu durumun adli kolluk sorumlularının ve altındaki personelin Cumhuriyet savcıları ile daha yapıcı ve birlikte suç soruşturması yürütebilmesi için önemli olacağı ifade edilmektedir.

Ayrıca, adli kollukla ilgili düzenlemelerde, Cumhuriyet savcılarının fikri alınmadan adli kolluk sorumlularının ve personelinin her an değiştirilmesinin mümkün olduğuna dikkat çekilerek adli kolluk sorumluları ve personelinin verimli olmamaları halinde değiştirilmesi noktasında Cumhuriyet savcılarının söz sahibi olmadığına işaret

edilmektedir. Bununla birlikte, Cumhuriyet savcılarının hukuku ve suç soruşturmasını iyi bilen uzmanlaşmış personelle çalışma imkanının hala sağlanamaması sebebiyle düzenlemenin bu noktada eksik olduğu da belirtilmektedir.

Firik (2006:134) tarafından sunulan tebliğde ise; adli kolluk uygulamasının organik bir ayrılmaya sebebiyet vermemesi gerektiği, bu nedenle uygulamanın 'fonksiyonel bir ayırlama' olduğunun bilinmesi gerekliliği belirtilerek ülke genelinde kolluğun mevcut bağlı bakanlığından ayrılarak başka mercilere bağlanma gayret ve girişimlerinde bulunulmasından kaçınılması ifade edilmektedir. Zira, kanun koyucunun bu durumu istemediği, gerek komisyon gerekse de genel kurul aşamasında bu yöndeki taleplerin uygun karşılanmayarak kanunun bugünkü haliyle kabul edildiğine işaret edilmektedir.

Yine, adli kolluk uygulamasının yok kabul edilmemesi gerekliliğinin altı çizilerek kolluk kuruluşlarının adli konularda uzmanlaşmaya önem vererek bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da bu yöndeki çaba ve gayretlerin artırılması ve mevcut kapasitesinin sınırlarının zorlanması konusuna da vurgu yapılmaktadır.

Devlet organlarının birbirleriyle ahenkli ve işbirliği içinde çalışmalarının gerekliliği üzerinde durularak gereksiz tartışma ve sürtüşmelere sebebiyet verecek uygulamalardan kaçınılması tavsiye edilmektedir.

Ayrıca, kolluğun bazı suçlarda Cumhuriyet savcısı adına doğrudan soruşturmaya başlamasına imkan verecek eski düzenleme olan CMUK madde 156'daki hükme benzer bir düzenlemenin CMK'da da yapılmasının yollarının araştırılmasına da işaret edilmektedir.

Yenisey (2006:89-90) tarafından sunulan tebliğde; AB'de veya diğer batı ülkelerinde ceza adalet mekanizmasının çalışmasındaki altın kuralın, kuvvetler ayrılığı ve demokratik hukuk devleti olduğu belirtilerek bir hukuk devletinin çalışabilmesi için, 4 ayrı fonksiyondan bahsedilmektedir. Bunlardan:

Birinci fonksiyonun araştırma fonksiyonu olduğu belirtilerek suç delili; iz, eser ve emaresinin ayrı bir kuruluş tarafından araştırılması gerekliliği üzerinde durulmakta ve bunun müstakil olması istenmektedir. Bu çerçevede Avrupa'da, bilim ve fen ile suç delillerinin araştırılması konusunun ayrı bir uzmanlık alanı olarak görüldüğü ifade edilmektedir.

İkinci temel fonksiyonun ise itham fonksiyonu olduğu beyan edilerek iyi çalışan bir demokraside kolluğun yaptığı araştırmaların ayrı bir makam tarafından itham haline getirilmesinin gerekliliği vurgulanmakta ve savcılık makamından bahsedilmektedir. Demokratik hukuk devleti prensiplerine uygun bir sistemde, savcılık ile kolluğun ayrı olması gerekliliği ortaya konulmaktadır.

Üçüncü fonksiyonun, çok önemli çok güçlü olması gereken savunma fonksiyonu olduğuna işaret edilerek yeni kanunla birlikte mecburi müdafiliğin getirildiği ifade edilmektedir.

Dördüncü fonksiyonun ise, bağımsız yargı olduğu belirtilerek bunun Türkiye'de var olduğu hatırlatılmaktadır.

Yenisey, şu anki sorunun yeni kanunla getirilen ve kendisinin de eleştirdiği; emir altındaki adli kolluk müessesesi olduğunu ifade ederek batıda en son bu durumun bir tek Belçika'da var olduğunu ancak daha sonra Belçika'nın da bunu kaldırdığını ifade etmektedir. Bugün AB'ye dahil ülkelerde kolluğun ayrı çalıştığı, ancak Cumhuriyet savcısının da bunu denetlediği, denetlenmesinin de gerektiği vurgulanarak emir altına almanın bütünleştirmek olduğunun altı çizilmektedir.

Yani, araştırma fonksiyonu ile itham fonksiyonunun üst üste konulduğunda, bir başka ifade ile emir ve komuta altına alındığında, ikisinin bütünleştirildiği, polisin savcılaştığı, savcının ise polisleştiği, bu durumun da istenilen bir durum olmadığı belirtilerek, istenilenin ise; polisin polislik yapması, adli kolluğun müstakil çalışması, savcının da denetleme görevini yerine getirmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Bu konunun Alman hukukunda, ‘Savcı Yardımcısı Kolluk’ ile çözüldüğüne işaret edilerek Alman hukukunda kolluğun içerisinde başkomiser seviyesinden bir adli kolluk memurunun savcının emrine verildiği, hangi savcının hangi kolluk memuruna emir vereceğinin bu yolla çözüme kavuşturulduğu ifade edilmektedir.

Yenisey, savcının emrinde değil savcının denetiminde, hakimin kontrolünde bir adli kolluk olması gerektiğine işaret ederek, savcı emrinde adli kolluk olması durumunda karşımıza CMK 157. maddenin çıktığını, yani hazırlık soruşturmasının gizli olduğu, dolayısıyla adli kolluğun önleyici kolluğa soruşturma bilgisi vermemesi gerektiği, verirse suç oluşacağı, bu durumun ise TCK’da soruşturmanın gizliliğini ihlal etme suçunu oluşturacağı hususunu ifade etmektedir. Suçu önlemek görevi olan il emniyet müdürünün ve valinin işlenmiş olan bir cinayet olayının tahkikatının nasıl gittiğinden haberi olmamasının düşünülmemeyeceğini, böyle bir şeyin Avrupa’da olmadığını, ancak bu durumun Türkiye’de ortaya çıktığını da belirtmektedir.

Saygı (2008) tarafından ise; yargı ile idare arasındaki görev ve yetki sınırlarının netleştirilmesinin şart olduğu, adli görevlerde Cumhuriyet savcısının en büyük yardımcıları olan adli kolluk sorumlu ve görevlilerinin görev ve yetki alanlarının mevzuatta açık, net ve hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya konulması gerektiği, kolluk amir ve memurlarının neyin adli, neyin idari iş ve eylem olduğunu kesin olarak bilmesi gerektiği, hangi konuda, ne zaman, ne şekilde ve kimin emrinde olduğunu bilmeyen kolluk güçleriyle, görevin layığıyla yapılmasının imkansız olduğu belirtilmektedir.

Yine, Memurlar web sayfasında (2008) ise CMK hakkında yapılan yorumlara bakıldığında; CMK’nın suçla mücadelede etkili olabilecek yeni kurumlar getirdiği, bunlardan ‘gizli görevli kullanma’ (m. 139), ‘teknik araçla izleme’ (m. 140) vb. düzenlemeler aracılığıyla özellikle organize suç örgütlerinin çökertilebileceği, ancak bu düzenlemelerin kanunun geneline hakim olan diğer düzenlemelerle etkisizleştirildiği, CMK’nın soruşturmayı ve yargılamayı yavaşlatacağı, CMK ile birlikte kamu davalarında sanığın haklarının/yetkilerinin genişlediği, sanığın tutuklanmasını gerektirecek suçların sayısının azaltıldığı, sanıkların soruşturma aşamasında dahi

davetiyeyle çağrılmasını hükme bağladığı (m. 145), ayrıca soruşturma işlemlerinin (doktor raporu, vücuttan sıvı alınması vb.) neredeyse tümü için hakim kararının şart koşulmasının hem hakimlerin işini artıracacağı hem de soruşturmayı geciktireceği ifade edilerek bu işlemlerin kollukça da yapılabileceği, her işlem için Cumhuriyet savcısının yazılı emrine yada hakim kararına gerek görülmesinin veya işlemlerin bizzat hakim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmasının lüzumsuz olduğu, kanunun genelinde bu mantığın bulunduğu, ancak bu durumun hem kolluk güçlerinin hem de Cumhuriyet savcıları ve hakimlerin işlerini zorlaştırdığı hususlarına yer verilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOLLUK-SAVCILIK-MÜLKİ MAKAM İLİŞKİLERİ

I. KOLLUK - SAVCILIK İLİŞKİLERİ

Toplum içinde kamu düzenini sağlamak ve korumak, kamu düzenini bozanları yakalamak ve haklarında adli işlem yapmak görevleri olan kolluğun, adliye ve savcılık ile olan ilişkileri konusunda, öncelikle adli kolluk görevlilerinin kimler olduğu hususunun açıklığa kavuşturulması faydalı olacaktır. Zira, soruşturma işlemlerinin öncelikle adli kolluğa yaptırılacağı hususu CMK'nın 'adli kolluk ve görevi' kenar başlıklı 164. maddesi (Küçük, 2006:104) 2. fıkrasında yer aldığından, savcılık ile kolluk arasındaki ilişkiler, adli kolluk anlamında gerçekleştirilecektir.

Bununla birlikte, CMK'nın 165. maddesinde ise, gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimlerinin de adli kolluk görevini yerine getireceği hüküm altına alınmakta, böylece bu birimlere de adli kolluk görevi verilmektedir.

Adli kolluk görevlilerinin kimler olduğu CMK madde 164'de belirtilmiştir. Buna göre, adli kolluk; ETK'nın 8, 9 ve 12. maddeleri, JTGYK'nın 7. maddesi, Gümrük Müsteşarlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 8. maddesi ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nun 4. maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlileri olarak belirtilmektedir.

CMK'nın atıf yaptığı ETK'nın 9/C maddesinde yapılan düzenlemede ise sadece polis karakolu tabiri kullanılmıştır. Ancak, emniyet teşkilatında polis karakolları dışında başka birimler de bulunmaktadır ve bu birimler konularında uzmanlaşmış sadece

uzmanlık konuları ile ilgili görevlerde istihdam edilen birimlerdir. Örneğin, asayiş, terör, kaçakçılık vb. (Eryılmaz, 2006:118-119) birimler, yalnızca kendi görev alanlarına giren konularda istihdam edilmek suretiyle uzmanlaşmaya gidilmiş yada gidilmeye çalışılmıştır. Ancak uzmanlaşma, bu birimlerde görevli personelin yalnızca kendi konuları ile ilgili görevlerde çalıştırılmasıyla gerçekleşebilecektir. Bu personelin uzmanlık konuları dışındaki görevlerde çalıştırılması, hem uzmanlaşmaya engel olacak, hem de uzmanlık konuları ile ilgili yaptığı çalışmaları aksatarak bu personelin motivasyonunu bozacaktır.

Ceza hukukunda adil hüküm verilebilmesi, tam ve doğru hazırlık soruşturmasına bağlıdır. Tam ve doğru bir hazırlık soruşturması için de; konusunda uzman, hukuku, soruşturmayı ve delil toplamayı iyi bilen, delil, eser ve emarelerden suçluya ulaşabilen, idari ve siyasi organlara karşı bağımsız bir kolluk kuvvetine ihtiyaç vardır (Özkaya, 2008). Sözü edilen bu konuyu açıklamak noktasında, Öztürk (2008:12-14)'ün yaptığı bir sunumda; adli kolluğun adliyede bulunan kolluk veya Adalet Bakanlığı'na bağlı kolluk olmadığı, kolluğa adli kolluk denilebilmesi için yada adli kolluğu genel kolluktan ayırabilmek için en az üç unsurun bulunması gerektiği vurgulanarak şöyle devam edilmektedir:

Birincisi, adli kolluğun bir suç şüphesi üzerine harekete geçtiği, yani görevinin genel kolluktan farklı olarak suçları önlemek değil, işlenmiş olan suçları araştırmak olduğu ifade edilmektedir.

İkincisi, adli kolluğun genel kolluktan farklı olarak kriminalistik bilimine vakıf, olay yeri incelemesi, delillerin toplama muhafazası gibi konularda her türlü teknik bilgiye sahip, ceza muhakemesinin esaslarını ve insan haklarını çok iyi bilen teknik personelden oluşması gerektiği hususlarının altı çizilmektedir.

Üçüncüsü, adli kolluğun her türlü teknik imkanlarla (laboratuvar vb.) donatılmış teknik bir kolluk olması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Bütün bu anlatımlardan da anlaşılacağı üzere, adli kolluğun adli konularda görevlendirilmesi, görevi haricinde başka görevler verilmemesi, branşlaşması, dolayısıyla da her branşta uzmanlaşmaya gidilmesi, teknik anlamda (araç ve teçhizat) adli kolluk birimlerinin desteklenmesi hususları ortaya konulmaktadır.

Adli kolluk ile Cumhuriyet savcılığı arasındaki ilişkiler, yeni düzenlenen CMK açısından ele alındığında, konunun üç ana başlıkta (Firik, 2006:128-131) toplanabileceğini söyleyebiliriz. Bunlar: ‘Soruşturma İşlemlerinin Yapılması, Değerlendirme Raporlarının Hazırlanması ve Adli Kolluk Hizmetlerinin Denetlenmesi’ olarak sıralanmaktadır.

A) SORUŞTURMA İŞLEMLERİNİN YAPILMASI

CMK’nın ikinci bölümünde yer alan 160. maddenin 2. fıkrasında; Cumhuriyet savcısının, emrindeki adli kolluk marifetiyle birtakım işlemler yapabileceği belirtilmektedir.

Aynı kanunun 161. maddesinin 1. fıkrasında; Cumhuriyet savcısının, emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabileceği, 2. fıkrasında; adli kolluk görevlilerinin, el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirecekleri ve Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlü oldukları, 3. fıkrasında; Cumhuriyet savcısının, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı, acele hallerde sözlü olarak verebileceği, ancak sözlü emrin en kısa sürede Cumhuriyet savcısınca yazılı olarak da bildirileceği, 5. fıkrasında; kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılabileceği belirtilmektedir.

CMK’nın 163. maddesinin 2. fıkrasında; kolluk amir ve memurlarının, sulh ceza hakimi tarafından verilen talimatları da yerine getireceği hususuna yer verilmektedir.

CMK'nın 164. maddesinin 2. fıkrasında; soruşturma işlemlerinin öncelikle adli kolluğa yaptırılacağı ve adli kolluğun Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini yerine getireceği hüküm altına alınmaktadır.

CMK 165. maddede ise; gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimlerinin de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlü olduğuna işaret edilmektedir.

CMK'nın 167. maddesine dayanılarak hazırlanan ve ilk defa 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren AKY'nin 5, 6 ve 7. maddelerinde de CMK'da yer alan düzenlemelere paralel düzenlemelere yer verilmektedir.

Ancak, CMK'dan önceki düzenlemede, yani mülga CMUK'un 156. maddesinde kolluk güçlerinin de işin aydınlatılması için lazım gelen acele tedbirleri almakla mükellef oldukları hususu belirtildiğinden, gerek CMK'da gerekse de AKY'de yapılan bu düzenlemeler ile soruşturma işlemlerinin yalnızca Cumhuriyet savcısı tarafından yürütüleceği ve talimatların öncelikle adli kolluğa verileceği hüküm altına alınmaktadır.

B) DEĞERLENDİRME RAPORLARININ HAZIRLANMASI

Değerlendirme raporlarının hazırlanmasına ilişkin düzenleme ilk defa yapılmıştır. Buna göre CMK'nın 166. maddesinde; Cumhuriyet başsavcıları tarafından her yılın sonunda, bulunan yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında değerlendirme raporlarının düzenlenerek mülki idare amirlerine gönderileceği belirtilmektedir. Ayrıca, AKY'nin 11. maddesinde de benzer düzenleme bulunmakla birlikte bu işlemin nasıl yapılacağı hususuna da açıklık getirilmektedir.

C) ADLİ KOLLUK HİZMETLERİNİN DENETLENMESİ

AKY'nin beşinci bölümünde adli kolluk hizmetlerinin denetlenmesi hususuna yer verilmiştir. Yönetmeliğin 13. maddesinde Cumhuriyet başsavcıları ve Cumhuriyet savcılarının; adli kolluk hizmetlerinin etkin ve verimli yürütülebilmesi amacıyla, adli

kolluk görevlilerince ifa edilen adli işlemleri her zaman denetleyebileceği ve inceleyebileceği, soruşturmaya ilişkin eksik görülen hususların ikmalini emredebileceği, soruşturma evrakının ve taraflarının bulunduğu hal üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi talimatını verebileceği, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma sürelerini, gözaltına alma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetleyerek sonucunu Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter'e kaydedebileceği hüküm altına alınmıştır.

Bu anlatımlar sonucunda, kolluk güçleri ile adli makamlar (savcılık vb.) arasındaki ilişkilerin; soruşturma işlemlerinin yapılması, değerlendirme raporlarının hazırlanması ve adli kolluk hizmetlerinin denetlenmesi ile gerçekleştirildiği görülmektedir.

II. KOLLUK - MÜLKİ MAKAM İLİŞKİLERİ

Kolluk ile mülki makamlar arasındaki ilişki, İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan genelgeler çerçevesinde ele alınacaktır. Bu sebeple; İçişleri Bakanlığı'nca 07/11/2005 tarihinde yayınlanan 115 Nolu Genelge (**EK 1**) (Memurlar web sayfası, 2007) ile Adalet Bakanlığı'nca 05/01/2006 tarihinde yayınlanan 'Adli Kolluğun Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Soruşturmanın Gizliliği' konulu 98 Nolu Genelge (**EK 2**) (T.C. Adalet Bakanlığı web sayfası, 2008) önemine binaen çalışmaya eklenmiştir.

İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan bu genelgeler ile adli kolluk uygulamasına geniş bir açıklık getirilmiştir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 115 Nolu Genelge ile Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan 98 Nolu Genelge, bir sonraki başlık olan 'Kolluk-Savcılık-Mülki Makam İlişkileri' açısından da ele alınacağından genelgelere burada da geniş yer verilecektir.

Ayrıca, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nda bulunan düzenlemeler çerçevesinde kolluk-mülki makam ilişkileri ele alındığında kanunda şu düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır:

İl İdaresi Kanunu'nun 1. maddesinde; Türkiye'nin illere, ilçelere ve bucaklara ayrıldığı, 4. maddesinde; il genel idaresinin başı ve merciinin vali olduğu, 9. maddesinde; valinin, ilde devletin ve hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtası olduğu, bu sıfatla; valilerin, ilin genel idaresinden her bakana karşı ayrı ayrı sorumlu olduğu, ilin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekle sorumlu olduğu belirtilmektedir.

İl İdaresi Kanunu'nun 'Vali ile İl İdare Şube Başkanlarının Münasebetleri' başlıklı 21. maddesinde ise; il idare şube başkanlarının kendi şubelerine taalluk eden işlerin yürütülmesinden valiye karşı sorumlu oldukları hususuna yer verilmiştir.

Ayrıca, 5442 Sayılı Kanun'un 11. maddesinde; valinin il sınırları içerisinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiri olduğu, suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alabileceği, bu maksatla devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam edebileceği, bu teşkilat amir ve memurlarının vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlü oldukları, il sınırları içinde önleyici kolluk yetkisinin valinin ödev ve görevlerinden olduğu ve bunları sağlamak için gereken karar ve tedbirleri alabileceği hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte, İl İdaresi Kanunu'nun 18. maddesinde ise; valilerin genel ve özel kolluk amirlerinin birinci derecede sicil amiri oldukları, 19. maddesinde; valilerin genel ve özel kolluk mensuplarının mülki ödevlerine dokunan ve disiplin cezası uygulanmasını gerektiren hallerini gördüklerinde ve öğrendiklerinde re'sen ceza uygulayabilecekleri gibi gerekirse özel kanunlarda yazılı diğer disiplin cezalarının uygulanmasını da illerindeki genel ve özel kolluk kuvvetleri amirlerine emredebilecekleri, kolluk amirlerinin ise, özel kanun ve tüzüklere göre gerekli disiplin cezasını uyguladıktan sonra valiye bilgi verecekleri hususlarına değinilmektedir.

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nda kaymakamlarla ilgili de benzer düzenlemeler (m. 27, 31, 32, 34, 37) bulunmaktadır.

Ayrıca Bakanlar Kurulu'nun 15/07/1961 tarihli ve 10855 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretinin ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik" in 4. maddesinin (a) fıkrasının 1. bendinde; her gün saat 11.00'ın bütün Türkiye'de emniyet ve asayiş saati olduğu, jandarma komutanları ve emniyet müdürlerinin valinin yanına davet edilmeden giderek son 24 saat içerisinde kendi sorumluluk bölgeleri içinde olan bütün olayları ve haberleri, bunlara karşı uyguladıkları tedbirleri ve teklifleri valiye bildirecekleri, 2. bendinde; emniyet ve asayişe taalluk eden her türlü ihbar ve bilgiyi re'sen birbirlerine bildirmekle mükellef oldukları, hatta bu bilgilerin acele bildirilmemesinde sakınca olacaksa derhal mülki amire de bildirecekleri, 3. bendinde; memleketin emniyet ve asayişine müteallik ihbarların doğrudan Cumhuriyet savcılığına yapılması halinde bu ihbar ve şikayetlerin mahalli idare amirine ve acil hallerde aynı zamanda ilgili olan jandarma komutanı veya emniyet müdürüne de bildirecekleri belirtilerek aynı maddenin (c) fıkrasında ise ilçe ve bucaklardaki emniyet ve asayiş hizmetlerinin de bu esaslar dairesinde yürütüleceği hususları belirtilmektedir (Firik, 2006:132).

Bütün bu anlatımlar neticesinde, mülki idare amirlerinin (vali, kaymakam) görev, yetki ve sorumlulukları belirtilerek kolluk kuvvetleri ile arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Ancak, 115 Nolu ve 98 Nolu Genelgeler incelendiğinde, kolluk-savcılık-mülki makam arasındaki ilişkilerde bazı tereddütler olduğu görülmekte ve bu durum her iki genelgede de çeşitli düzenlemelere atıflar yapılarak açıklığa kavuşturulmaktadır.

III. KOLLUK-SAVCILIK-MÜLKİ MAKAM İLİŞKİLERİ

İçişleri Bakanlığı (115 Nolu Genelge) ve Adalet Bakanlığı (98 Nolu Genelge) tarafından hazırlanan genelgelerde, aşağıda değinilecek olan bazı tereddütlerden bahsedilmekte ve bu tereddütlerin giderilmesine yönelik olarak mevzuatımızda bulunan

çeşitli düzenlemelere atıflar yapılmak suretiyle adli kolluğun mülki makamlar ve savcılar ile olan ilişkileri açıklanmaktadır.

Buna göre; İçişleri Bakanlığı'nın 115 Nolu Genelgesi'nde: adli kolluk görevinin hangi personel tarafından ifa edileceği konusunda yaşanan tereddütlerle ilgili olarak şöyle bir açıklama getirilmektedir.

Bu konunun mevzuatımızda ikili bir ayrıma gidilmek suretiyle düzenlendiği belirtilerek, bunlardan birincisinin; ETK'nın 8, 9 ve 12. maddelerinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlileri olduğu şeklinde adli kolluk görevlilerini belirlemekte, ikincisinde ise; adli kolluk görevlilerinin CMK'nın 165. maddesinde belirtilen diğer kolluk birimi görevlilerinden de oluşabileceğine işaret edilmektedir.

Ayrıca, 115 Nolu Genelge'de bazı Cumhuriyet başsavcılıklarınca; adli hizmetlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi gerekçesiyle emniyet ve jandarma birimlerine verdikleri talimatlarda; her türlü adli tahkikat, işlem ve yazışmalarda idari hiyerarşiye tabi unvanların kullanılmaması, personel istihdamının Cumhuriyet başsavcılıklarına sorularak yapılması, adli kolluk sorumlularının fotoğraflı sicil özetlerinin gönderilmesi, zaman zaman vaki olabilecek araç-gereç ve personel taleplerinin yerine getirilmesi gibi genel ve idari mahiyette isteklerde bulunulduğu, bununla birlikte önleyici kolluk görevi kapsamında olan adliye binalarının korunmasına ilişkin olarak bazı düzenlemelerin yapıldığı, adli olaylarla ilgili bilgi akışında emniyet ve jandarma birimlerinin kendi sıralı amirleriyle ve vali ve kaymakamlarla ilişkilerine müdahale niteliğinde bu ilişkileri sınırlayıcı düzenlemeler yapıldığı hususlarına yer verilmiştir. 115 Nolu Genelge'de belirtilen bu konularla ilgili şu açıklamalar getirilmektedir:

Özellikle konunun açıklığa kavuşturulması ve mülki amirlerle kolluk kuvvetlerinin uyacakları esasların belirlenmesi bakımından; bakanlıkların ve bağlı kuruluşların teşkilatlanmasını, kadroların ihdasını, unvanların kullanılmasını, resmi yazışma kurallarını, mülki idare amirlerinin hukuki statülerini, görev ve yetkilerini,

kolluk kuvvetleriyle ilişkilerini, kolluk kuvvetlerinin özlük işlerini, adli kolluğu, Cumhuriyet başsavcılıklarının adli kollukla ilişkilerini düzenleyen mevzuatın incelenmesinin gerekliliği ortaya konulmaktadır.

Buna göre, Anayasamızın 113 ve 123. maddelerinde bulunan hükümlere göre bakanlıkların ve idarenin teşkilatlanmasının ancak kanunla düzenlenebileceği hükmü çerçevesinde bakanlıkların teşkilatlanmasına ilişkin usul ve esasların genel olarak 3046 Sayılı Kanun'la ve ayrıca her bakanlığın kendi teşkilat kanunları ile diğer bazı kuruluşların da kendi özel teşkilat kanunlarıyla düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır.

Kısacası, Emniyet Teşkilatı'nın İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olduğu, bu teşkilatın il ve ilçe birimlerinin de valilere ve kaymakamlara bağlı ve bu makamların emri altında olduğu, Jandarma Teşkilatı'nın da İçişleri Bakanlığı'nın bağlı bir kuruluşu olduğu, bu teşkilatın mülki ve adli görevlerini yürütmekle görevli ve yetkili olan il ve ilçe jandarma komutanlıklarının mülki teşkilata tabi buldukları, bir başka ifadeyle emniyet ve jandarma teşkilatlarının Cumhuriyet başsavcılıklarına bağlı olmalarının söz konusu olmadığı belirtilmektedir.

Ayrıca, bakanlıkların ve bağlı kuruluşların il ve ilçe teşkilatlarının kurulması, kaldırılması veya değiştirilmesi işlemlerinin, ancak kanunla veya belirli şartlarda Bakanlar Kurulu kararıyla mümkün olduğu, bunlar dışında herhangi bir tasarrufla veya Cumhuriyet başsavcılıklarının talimatlarıyla 'adli kolluk birim amirliği, adli kolluk komutanlığı veya amirliği' veya başka herhangi bir şekilde İçişleri Bakanlığı'nın ve bağlı kuruluşlarının taşra teşkilatlarında düzenleme yapılarak birim oluşturulmasının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır.

Yine 115 Nolu Genelge'de, kamu kuruluşlarının kadrolarının ihdasına ve kullanılmasına, görev unvanlarına ve yazışma usulüne ilişkin yasal ve idari düzenlemelere de geniş olarak yer verilmiştir. Genelgenin devamında ise, emniyet ve jandarma teşkilatlarının; atanması, görevlendirilmesi ve sicil işlerine ilişkin hususlar da mevzuatımızda yapılmış olan düzenlemeler ile birlikte açıklanmakta, emniyet ve

jandarma teşkilatı personelinin sicil raporlarının veya sicil özetlerinin Cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilmesinin yada incelettirilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir.

115 Nolu Genelge’de geçen bir diğer husus ise; Cumhuriyet başsavcılıklarının araç-gereç ve personel talepleri ile binalarının, yargı mensuplarının ve adalet teşkilatının diğer personelinin korunmasına ilişkin husustur.

Buna göre; CMK madde 251/7 kapsamı dışındaki taleplerin ancak belirli suçların soruşturulması hallerine inhisar edildiği, belirtilen bu durumlar dışındaki taleplerin ise 5442 Sayılı Kanun çerçevesinde vali ve kaymakamlarca değerlendirilebileceği, ayrıca koruma ile ilgili görevin bir önleyici kolluk görevi olduğu, adli görev kapsamında değerlendirilemeyeceği, 5442 Sayılı Kanun’un 11/A-C ve 32/B-Ç maddeleri hükümlerine göre bu görevin ve yetkinin illerde valilere, ilçelerde ise kaymakamlara verildiği belirtilerek koruma tedbirinin mülki idare amirlerince alınacağı ve kolluk kuvvetlerine uygulanacağı, Cumhuriyet başsavcılıklarınca bu türden talep ve önerilerin olması halinde doğrudan valilere ve kaymakamlara konuyu ileticeği şeklinde mevzuya açıklık getirilmektedir.

İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı 115 Nolu Genelge’deki son hususta ise; adli olaylarla ilgili bilgi akışında emniyet ve jandarma birliklerinin kendi sıralı amirleriyle, vali ve kaymakamlarla olan ilişkileri konusu geniş bir şekilde izah edilmektedir.

Bu çerçevede, konuya hukuki düzenlemelerle getirilen açıklamada; vali ve kaymakamların kanunlarla belirlenmiş olan hukuki statüleri, görev ve yetkileri, kolluk kuvvetleriyle olan organik bağlantısı ve mülki makamlar-polis-jandarma arasındaki ilişkileri düzenleyen Bakanlar Kurulu yönetmelikleriyle birlikte önleyici kolluk görevinin gerekleri dikkate alındığında; emniyet ve asayişe ilişkin her türlü ihbar, bilgi ve olayın kolluk kuvvetlerinin amirlerince mülki idare amirlerine bildirilmesinin gerekliliği vurgulanarak emniyet ve asayişe ilişkin adli olaylarla ilgili bilgi akışında; emniyet ve jandarma birimlerinin kendi sıralı amirleriyle, vali ve kaymakamlarla

ilişkilerine Cumhuriyet başsavcılıklarının talimatlarla müdahale etmesinin ve bu ilişkileri sınırlayıcı düzenlemeler getirmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan 05/01/2006 tarihli ve 98 Nolu Genelge'de ise; 'Adli Kolluğun Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Soruşturmanın Gizliliği' konusuna yer verilmiştir.

Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği ile Adli Kolluk Yönetmeliği içerisinde bulunan düzenlemelere atıfta bulunularak konuya çok geniş bir açıklama getirildiği görülmektedir. Özellikle, AIHS ile buna bağlı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne açılan davalar örnek gösterilmek suretiyle konular somutlaştırılmaya çalışılmış ve genelge 8 maddelik sonuç kısmı ile bitirilmiştir.

Kolluk-savcılık-mülki makam ilişkilerini detaylı bir şekilde açıklama adına hazırlanan her iki genelgede de, bu kurumlar arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu yada nasıl olması gerektiği hususları mevzuatlarda bulunan düzenlemeler ile açıklanmış, oluşan tereddütlere çözümler getirilmiştir. Ancak, adli kolluk uygulamaları ile ilgili daha sonraki dönemlerde başka sorunlar yada tereddütler olmayacağı söylenemeyeceğinden, ilerleyen dönemlerde mevzuatımızda birtakım düzenlemelere de ihtiyaç duyulabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Güvenlik, toplumları ve toplum içerisindeki bireyleri bir arada tutan en önemli unsurlardan biridir. Devlet içerisinde sağlanan güvenli ortamın insan haklarına saygılı olmakla doğru orantılı olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, insan haklarına saygılı bir hukuk devletinin varolmasının önemli aktörleri olarak güvenlik güçlerini ve yargı organlarını gösterebiliriz. Belirtilen her iki kurum vasıtasıyla, hak ve özgürlükleri güvence altına alınmış, huzurlu bir ortamda yaşayan bireylerden oluşan hukuk devleti teşekkül ettirilmiştir. Bu hukuk devletinde kolluk; kamu düzenini koruyan ve kollayan, suçu ve suçluları tespit ederek yakalayan ve adli mercilere sevk eden konumda rol oynamaktadır.

‘Türkiye’de Adli Kolluk Uygulamaları’ konusunda yaptığımız çalışmamızda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkiye’de 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla kollukla ilgili yeni bir kavram -Adli Kolluk- ortaya çıkmıştır. Suç oluştuğundan yani kamu düzeni bozulduktan sonra görevi başlayan birim olarak adlandırılan ‘Adli Kolluk’ ceza mevzuatımızda yapılan düzenlemeler sonrasında yürürlüğe girmiştir. Ancak bu tabirden önce 04/06/1937 tarihli ve 3201 Sayılı ETK’nin 8, 9, 10 ve 12. maddelerinde adli polis ve adli zabıta tabirlerine yer verilmiş, 04/07/1934 tarihli ve 2559 Sayılı PYSK’nın 2. maddesinde ise polisin genel emniyetle ilgili görevleri iki kısma ayrılarak önleyici ve adli konularla ilgili görevli olduğu belirtilmiştir. Kısacası polis, gerek 1934 gerekse de 1937 tarihli her iki kanununda da adli konularla ilgili görevlendirilmiş, adli ve idari kısımlara ayrılmıştır.

Bununla birlikte, 2001 yılında Belçika’da kolluk güçleriyle ilgili yapılan yeni düzenleme sonrasında, üçlü bir ayrıma tabi tutulan kolluk güçlerinin tek çatı altında toplanması ve dünyada neredeyse tek adli kolluk uygulaması olan Belçika’nın bu uygulamadan 2001 yılında vazgeçmesi karşısında, 2005 yılında Türkiye’de adli kolluk

uygulamasının yürürlüğe girmesini AB'ye giriş süreci ile açıklamak herhalde mümkün olmayacaktır.

Başka bir sorun ise, mevzuatımızda yapılan yeni düzenlemeler sonrasında ortaya çıkan adli kolluk görevlilerinin kimler olduğu sorunudur. Buna göre adli kolluk görevlilerinin; ETK'nın 8, 9 ve 12. maddeleri, JTGYK'nın 7. maddesi, Gümrük Müsteşarlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 8. maddesi ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nun 4. maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan görevliler olduğu, ayrıca adli makamlarca talep edildiği ve görev verildiği takdirde diğer kolluk görevlilerinin de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlü olduğu belirtilerek adli kolluk görevlilerinin kimler olduğu açıklanmaktadır.

Ancak yukarıda yapılan tanımlamada bir belirginlik yoktur. Çünkü, adli görevler ile idari görevler birbiri içerisine girmiş durumdadır. Toplumsal bir olay öncesi çevik kuvvet birimlerinin yaptığı görev önleyici (idari) nitelikteyken, toplumsal olay başladıktan sonraki görev ise adli nitelik kazanmaktadır. Bu çok basit ölçüde verilmiş bir örnektir ve bu konuda bir çok örnek vermek de mümkündür. Bu sebeple, kolluğu fonksiyonel (yaptığı görevler açısından) bir sınıflandırmaya tabi tutmak mümkünken, organik bir ayrışma herhalde mümkün görülmemektedir.

Bir diğer sorun ise, adli kolluk sorumlusunun ve en üst dereceli kolluk amirinin kimler olduğu sorunudur. Bu konuda ileriki dönemlerde en azından yönetmelik seviyesinde bir düzenlemeye gidilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Çünkü, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) madde 166'ya göre; Cumhuriyet başsavcılar tarafından her yılın sonunda adli kolluk sorumluları hakkında değerlendirme raporları hazırlanacağı, CMK madde 161/5'e göre de; kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise hakimlere uygulanan yargılama usulüne göre soruşturma açılacağı hüküm altına alındığından, bu kavramların (adli kolluk sorumlusu ve en üst dereceli kolluk amiri) somut olarak ifade edilmesinin uygulamada tereddütleri ortadan kaldıracaktır.

Uygulamada karşımıza çıkan sorunlardan diğer bir tanesi de, adli kolluk olarak tabir edilen ve suç sonrası görev yapan birimlerin, meydana gelen olaylar sonrasında olayla ilgili hiyerarşik üstlerine bilgi vermek yada vermemek noktasındadır. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 115 Nolu Genelge'de Emniyet Genel Müdürlüğü'nün İçişleri Bakanlığı'nın bağlı bir kuruluşu olduğu ifade edilirken, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre mülki makamların kolluk güçlerinin amiri olduğu hüküm altına alınmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı 98 Nolu Genelge'de ise soruşturmanın gizliliğinden bahsedilerek CMK 157. maddeye işaret edilmektedir. Kısacası, adli kolluk yürütmüş olduğu adli tahkikatla ilgili olarak bağlı bulunduğu kurumdaki hiyerarşik üstlerine ve mülki makamlara bilgi veremeyecek midir? Yada üstlerini ne şekilde veya ne oranda bilgilendirecektir? Gerçekten bu konu açıklığa kavuşturulması gerekli olan en önemli hususlardandır. Çünkü, bu durum karşılığında cezai yaptırım vardır.

Diğer bir sorun, CMK'da Cumhuriyet savcısının acele hallerde emri sözlü verebileceği, ancak sözlü emrin en kısa sürede yazılı olarak bildirileceği açık bir şekilde hüküm altına alınmasına rağmen, uygulamada düzenleme şöyle yerine getirilmektedir. Sözlü emri alan kolluk kuvveti, emri yazılı hale getirip savcılığa sunmakta ve adli tahkikat evrakı bu yolla ikmal edilmektedir. Ancak, böyle bir uygulama kanun maddesindeki düzenlemeyle bağdaşmamaktadır. Yani, sözlü emir bizzat savcı tarafından yazılı hale getirilmelidir. Böylece soruşturma daha sağlıklı yürütülmüş olacaktır.

Bu anlatılanlar sonrasında, mevzuatımızda yapılan yeni düzenlemelerle birlikte, soruşturma işlemlerinin bizzat Cumhuriyet savcıları tarafından yürütülmesi, insan hakları ihlalleri nedeniyle ülkemizi uluslararası platformda zor duruma düşürmekten kurtaracak, kolluk güçlerini de zan altında bırakmayacaktır.

Günümüzde branşlaşma ve uzmanlaşma gözardı edilemez gerçeklerdendir. Adli kolluk uygulaması ile birlikte, her kurumun (emniyet, jandarma vb.) kendi içerisinde branşlara ayrılmak suretiyle uzmanlaşacak olması; adli suç soruşturmalarının süratle çözümü, insan hakları ve huzur açısından istenilen sonuçları meydana getirecektir.

Bu sebeple, adli kolluk personeli olarak görevlendirilecek personelin iyi seçilmesi, seçiminde bir takım özellikler (teknik bilgi, yabancı dil, hukuk bilgisi vb.) aranması, belirlenen personelin uzmanlaşmak için eğitime tabi tutulması, bu personelin; kesinlikle başka birimlerde görevlendirilmemesi, uzmanlık konusu haricinde başka görevler (önleyici, idari vb.) verilmemesi, atama işlemlerinin belli kıstaslara göre yapılması, değişen ve gelişen dünya şartlarına uyum sağlayabilmesi amacıyla hizmet içi eğitimlere tabi tutulması, kısacası uzmanlık alanı dışında başka işlerle meşgul ettirilmemesi, görevin gereğince yerine getirilmesi adına faydalı olacaktır.

Bununla birlikte, güvenlikten tasarruf olmaması gerektiği düşüncesinden hareketle; kolluk görevlilerinin, mevzuatımızda yapılan yeni düzenlemelerde belirtilen konularda (telekomünikasyon yoluyla iletişimin dinlenmesi, teknik araçlarla izleme vb.) kullanılmak üzere araç - gereç ve yer temini açısından desteklenmesi, maddi imkanlarının (maaş, lojman vb.) artırılması, bölge kriminal laboratuvarlarının sayılarının artırılması ve fonksiyonlarının genişletilmesi; adli soruşturmalar kapsamında delil temin etme, suç ve suçluları tespit edip yakalama noktasında daha hızlı, güvenli ve kesin sonuç veren uygulamalar olacaktır.

Bütün bu anlatılanlar sonucunda unutulmamalıdır ki AB'ye uyum süreci içerisinde 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla -dünyada en son örneği Belçika'da olan ve 2001 yılında uygulamasına son verilen- adli kolluk ve bununla birlikte mevzuatımızda gerçekleştirilen yeni düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle, adli kolluk uygulamaları ile birlikte, yukarıda belirttiğimiz konularla ilgili yapılacak düzenlemeler sonrasında suç soruşturmalarının daha etkin yapılacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, E., Özer, A. ve Demirci, B., German Police Organisation,
<http://www.pa.edu.tr/tr/baskanlik/index.php?sayfa=13&tur=1&id=17&yazar=6>
(Erişim 01/04/2008).
- Akbaş, Ö., Ankara, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/kasim/15/g03.html>
(Erişim 02/02/2008).
- Aldan, M., 1998, Atatürk ve İdare, Türk İdare Dergisi, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları,
(421), s.27-33.
- Aydın, A.H. 2006, Kamu Yönetimi ve Polis, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Beşe, E. 2002, Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Çevik, H.H., Özer M.M., Gökçek C. ve Hacıfazlıoğlu T., Belçika Polis Teşkilatı,
<http://www.pa.edu.tr/tr/baskanlik/index.php?sayfa=13&tur=1&id=17&yazar=5>
(Erişim 01/04/2008).
- Çoker, Z., 1998, İçişleri Bakanlığı Örgüt ve Hizmetlerinde Çağdaş ve Kaliteli Yönetim
İlkelerine Göre Yeniden Düzenleme Stratejisi, Türk İdare Dergisi, T.C. İçişleri
Bakanlığı Yayınları, (421), s.163-196.
- Derdiman, C., 1997, Kolluğun Cumhuriyet Savcısı Karşısında Konumu, Türk İdare
Dergisi, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları, (415), s.69-98.
- Eryılmaz, B. 2005, Kamu Yönetimi, Erkam Matbaası, İstanbul.

- Eryılmaz, M.B., 2006, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Adli Kolluk: Adli Kolluk Amirleri, Sorumluları ve Görevlerinin Belirlenmesi, TCK-CMK-Kabahatler Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmalarının Değerlendirilmesi Semineri, Ankara, s.115-126.
- Firik, M., 2006, Mülki Amir-Savcı-Adli Kolluk İlişkileri, TCK-CMK-Kabahatler Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmalarının Değerlendirilmesi Semineri, Ankara, s.127-134.
- Grudé, C., 2005, http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_cgrude.php (Erişim 01/03/2008).
- Inbau, F.E., Reid, J.E., Buckley, J.P., 1986, Suçlu Sorgulamaları ve İtirafı, Çev.: A.Kule, Başkent Klîşe ve Matbaacılık.
- İstanbul Emniyet Müdürlüğü web sayfası, <http://tem.iem.gov.tr/cmkn.php> (Erişim 26/07/2006).
- Koç, C., 2001, Kolluğun Adli Görevleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara (yayınlanmamış).
- Koçdemir, K., 1999, Almanya'da Mahalli İdareler, Dünyada Mahalli İdareler, Ed.: M. Türker, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.5-110.
- Küçük, M.Y., 2006, Adli Kolluk Amirlerinin Soruşturma Usulleri, TCK-CMK-Kabahatler Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmalarının Değerlendirilmesi Semineri, Ankara, s.103-106.
- Memurlar web sayfası, <http://www.memurlar.net/haber/34927> (Erişim 17/05/2007).
- Memurlar web sayfası, <http://www.memurlar.net/haber/17576/> (Erişim 28/01/2008).

Milliyet web sayfası, <http://www.milliyet.com.tr/2005/06/01/son/sonsiy17.html>
(Erişim 31/03/2008).

Monjardet, D., 2002, Polisler, Çev.: M.Güneş,
http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/39/web/ceviri/Mansur_Gunes.htm
(Erişim 20/04/2008).

Mynet web sayfası, <http://site.mynet.com/phonix17/tck1.doc> (Erişim 01/04/2008).

Ortaylı, İ. 1985, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayın,
İstanbul.

Öncü, M., 1997, Adli Kolluk, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
(yayınlanmamış).

Özbek, V.Ö., 2006, Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Kısa Bir Değerlendirmesi,
http://www.ankahukuk.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1306&Itemid=167 (Erişim 26/07/2006).

Özbudak, C., 1999, Adli Kolluk, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
(yayınlanmamış).

Özkaya, E., 2002, <http://www.belgenet.com/2002/adliyil2002.html> (Erişim 29/01/2008).

Öztürk, B., 2008, Yeni CMK'da Savcı-Kolluk İlişkileri ve 2007 PYSK Değişiklikleri,
Adli Kolluk Semineri, Antalya.

Özyılmaz, E., 1998, Çağdaş Türk Kamu Yönetimi ve Jandarma, Türk İdare Dergisi,
T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları, (421), s.473-489.

Pıtırılı, A., 1998, Cumhuriyetimizin 75. Yılında İnsan Haklarının Neresindeyiz, Türk
İdare Dergisi, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları, (421), s.59-135.

Sakarya Emniyet Müdürlüğü web sayfası,

<http://www.sakarya.pol.tr/mudurluk/hakkimizda/plshzm.asp>

(Erişim 28/01/2008).

Sander, E. 1989, Kriminalistik, Macintosh Bilgisayar Dizgi Tesisleri, Ankara.

Saygı, N., http://www.kapadokya.cc/haber_oku.asp?haber=709 (Erişim 30/01/2008).

Serinkan, C., 2007, Genel İdari Kolluk ve Mülki İdare

http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=42 (Erişim 30/01/2008).

Soyaslan, D. 2006, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara.

Spot Haber web sayfası, <http://www.spothaber.com/haber.asp?id=3225>

(Erişim 30/01/2008).

Şafak, A. 1995, Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı Güvenlik Güçlerinin Kolluk Görevleri El Kitabı (2.baskı), Temel Yayınları, İstanbul.

Taşkın, N., 1999, Kolluk Örgütünün Adli Görevleri ve Adli Kolluk Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya (yayınlanmamış).

T.C. Adalet Bakanlığı web sayfası, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>

(Erişim 28/04/2008).

Türker, M. (Ed.), 1999, Dünyada Mahalli İdareler, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Uluç, A., Çelik, A. ve Kaan, O., 2001, Türkiye ve Fransa Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması, Türk İdare Dergisi, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları, (430), s.171-185.

Uzak, A. ve Altuntaş, M. (Ed.), 2007, İnsan Hakları Nedir Temel Bilgiler ve Türkiye’de İnsan Hakları Alanında Yaşanan Gelişmeler, T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Ülger, D. ve Ertürk, S., 2005,

<http://www.aa.com.tr/tr/ceza-yargilamasinda-yeni-donem.html>

(Erişim 01/04/2008).

Yalçın, Z., Ankara, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/11/28/siy101.html?ref=Sawos.Org>

(Erişim 29/01/2008).

Yarsuvat, D., 2005,

http://www.yeditepe.edu.tr/7tepe/egitim/lisans/hukuk/sempozyum_metni.doc

(Erişim 26/07/2006).

Yenisey, F., 2006, Adli Kolluk Yönetmeliğinin Getirdiği Yenilikler ve AB Ülkelerinden Örnekler, TCK-CMK-Kabahatler Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmalarının Değerlendirilmesi Semineri, Ankara, s.89-94.

Yıldız, A. ve Şimşek, S., 2007, Ceza-Yargılama ve Kolluk Mevzuatı, Ulus Basım Yayın, İstanbul.

Yılmaz, H., Adli Kolluk Açısından Polis Teşkilatı,

http://www.polis.web.tr/a_article_view.php?id=627 (Erişim 29/01/2008).

04/07/1934 Tarihli, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu.

04/06/1937 Tarihli, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu.

10/12/1948 Tarihli, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.

10/06/1949 Tarihli, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu.

09/07/1982 Tarihli, 2692 Sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu.

07/11/1982 Tarihli, 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

10/03/1983 Tarihli, 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu.

27/09/1984 Tarihli, 3046 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında
Kanun.

02/07/1993 Tarihli, 485 Sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında
Kanun Hükmünde Kararname.

26/09/2004 Tarihli, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.

04/12/2004 Tarihli, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.

01/06/2005 Tarihli, 25832 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Adli
Kolluk Yönetmeliği.

03/07/2005 Tarihli, 5393 Sayılı Belediye Kanunu.

E K L E R

EK 1

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Özel Kalem Müdürlüğü

SAYI : B.050.ÖKM.000011-12/ 1684
KONU:

07/11/2005

GENELGE
2005/115

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Adli Kolluk Yönetmeliği çerçevesinde yürütülmekte olan adli kolluk hizmetleri ile ilgili uygulamada “adli kolluk görevlerinin hangi personel tarafından ifa edileceği” hususunda bazı tereddütler olduğu görülmektedir.

Ayrıca bazı Cumhuriyet Başsavcılıklarınca “adli hizmetlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi” gerekçesiyle Emniyet ve Jandarma birimlerine verilen talimatlarla, özet olarak:

1- “Adli Kolluk Birim Amirliği”nin kurulmasının ya da adli işlemlerle ilgili yazışmalarda Jandarmada “adli kolluk komutanlığı veya adli kolluk”, Emniyette ise “adli kolluk amirliği veya adli kolluk” başlıklarının bulunmasının, her türlü adli tahkikat işlem ve yazışmalarında idari hiyerarşiye tabi unvanları kullanılmamasının istendiği ve bu bağlamda İlçe Jandarma Komutanlığına “Jandarma Adli Komutanlığı”, İlçe Emniyet Müdürlüğüne “Emniyet Adli Kolluk Amirliği” olarak hitap edilmek suretiyle yazışmalar yapıldığı;

2- Personel istihdamının kendilerine sorularak yapılmasının, adli kolluk sorumlularının fotoğraflı sicil özetlerinin gönderilmesinin istendiği;

3- “Zaman zaman vaki olabilecek araç-gereç ve personel taleplerinin yerine getirilmesi” gibi genel ve idari mahiyette isteklerde bulunulduğu; esasen bir “önleyici kolluk” görevi olan adliye binalarının korunmasına ilişkin olarak bazı düzenlemeler yapıldığı;

4- Adli olaylarla ilgili bilgi akışında, Emniyet ve Jandarma birimlerinin kendi sıralı amirleriyle ve Vali ve Kaymakamlarla ilişkilerine müdahale niteliğinde, bu ilişkileri sınırlayıcı düzenlemeler yapıldığı;

Anlaşılmaktadır.

Konuyla ilişkin mevzuat ışığında, bazı Cumhuriyet Başsavcılıklarının vermiş oldukları ve yukarıda belirtilen talimatlar karşısında mülki idare amirlerimiz ile Emniyet, Jandarma ve Sahil Güvenlik birimlerimiz aşağıdaki esaslara göre hareket edeceklerdir.

A) ADLİ KOLLUK GÖREVLERİNİN HANGİ PERSONEL TARAFINDAN İFA EDİLECEĞİ KONUSU

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve ilgili diğer mevzuata göre adli kolluk görevlerinin hangi personel tarafından ifa edileceği hususu mevzuatımızda ikili bir ayrıma gidilmek sureti ile düzenlenmiş bulunmaktadır:

1- Adli kolluk:

06.07.2005 tarihli ve B.05.1.EGM.0.65.03.02.4366-3333/1776-118746-(2005-69) sayılı Genelgede açıklandığı gibi 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 164.maddesinde, Emniyet Teşkilatında adli kolluğun hangi görevlilerinden oluştuğu düzenlenmiş, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12.maddelerinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade ettiği hükme bağlanmıştır. Atıf yapılan Emniyet Teşkilatı Kanununun 9/C. maddesinde adli kolluk tanımlanmış, “asgari tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde, adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Umum Müdürlüğüne kadrodan ayrılan bir kısım” olduğu belirtilmiştir. Adli Kolluk Yönetmeliğinin 4 üncü madde birinci fıkra a bendinde de adli kolluğun “asgari tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde” görevlendirileceği hüküm altına alınmıştır.

Belirtilen düzenlemeler uyarınca adli kolluk amir ve memurlarından oluşan adli

kolluk görevlileri; il ve ilçe teşkilatları bünyesinde kurulu bulunan polis karakolları ile polis merkezi amirliklerinde; adli kısım/büroda görevli olanlar, suça el koyan grup görevlileri ile karakol veya polis merkezinin amirleridir. Bu personel adli kolluk görevlerini yürütmekle yükümlüdür.

2- Adli görevleri sürecinde adli kolluk statüsünde olan diğer kolluk birimleri:

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun “Diğer kolluk görevlileri” başlıklı 165.maddesinin birinci fıkrasında “Gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adli görevleri dolayısıyla bu Kanun hükümlere uygulanır.” hükmü bulunmaktadır. Buna paralel olarak Adli Kolluk Yönetmeliğinin 5.maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi “Cumhuriyet Savcıları, adli görevlere ilişkin emir ve talimatlarını öncelikle adli kolluk sorumlularına veya adli kolluk görevi ifa eden diğer birim amirlerine verir” ve aynı fıkranın (c) bendi “Cumhuriyet savcılarınca, adli görevler ile ilgili emir ve talimatlar zorunluluk bulunmadıkça, kolluk birimlerinin aralarındaki işbölümü ile kolluk teşkilatlarının görev ve yetki alanları gözetilerek verilir.” biçiminde; aynı Yönetmeliğin 7.maddesi ise C.M.K.’nin 165.maddesi ile aynı şekilde düzenlenmiştir.

Görüleceği üzere konuyla ilgili mevzuatta, soruşturma işlemlerini yapan diğer birimlerin de bu görevlerini yapmaya devam edebilecekleri biçimde düzenlemeler yapılmış bulunmaktadır. Bu çerçevede, kendilerine ilgili mevzuatla adli kolluk görevleri verilen tüm kolluk birimleri (örneğin İl Emniyet Müdürlüklerinde Asayiş, Terörle Mücadele, Mali, Narkotik, Organize, Kaçakçılık ve Organize, Çocuk, Olay Yeri İnceleme, Yabancılar, Güvenlik, Özel Harekat Şube Müdürlükleri; Merkezde Terörle Mücadele ve Harekat, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlıklarının ilgili birimleri) bu görevlerini yapmaya; anılan Yönetmeliğin 5.maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri ile 7.maddesi uyarınca devam edeceklerdir. Bu birimlerdeki kolluk görevlileri; ilgili mevzuat uyarınca gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısının talebi halinde adli kolluk görevlerini ifa ederken, Ceza

Muhakemesi Kanununun 165 nci maddesi gereğince, bu görevleri dolayısıyla C.M.K. hükümlerine tabi olacaklardır.

Kolluk birimlerinin adli kolluk görevlerini yapma yükümlülükleri, mahkeme veya hakim kararlarının ifası bakımından da geçerlidir. (CMK'nun mahkeme veya hakim kararları ile yapılabilen soruşturma işlemlerini düzenleyen maddeleri, özellikle 163 üncü maddenin ikinci fıkrası).

B) BAZI CUMHURİYET BAŞSAVCILIKLARI TARAFINDAN KOLLUK KUVVETLERİNE VERİLMİŞ OLAN TALİMATLARA İLİŞKİN HUSUSLAR

Konunun açıklığa kavuşturulması ve mülki amirlerle kolluk kuvvetlerinin uyacakları esasların belirlenmesi bakımından; Bakanlıkların ve bağlı kuruluşların teşkilatlanmasını, kadroların ihdasını, unvanların kullanılmasını, resmi yazışma kurallarını, mülki idare amirlerinin hukuki statülerini, görev ve yetkilerini, kolluk kuvvetleriyle ilişkilerini, kolluk kuvvetlerinin özlük işlerini, adli kolluğu, Cumhuriyet Başsavcılıklarının adli kollukla ilişkilerini düzenleyen v.s. mevzuatın incelenmesi gerekmektedir.

1- Kamu Görevlerinin ve Hizmetlerinin Teşkilatlanmasına, Kamu Kuruluşlarının Kadrolarının İhdasına ve Kullanılmasına, Görev Unvanlarına İlişkin, Resmi Yazışmalara Dair Hususlar:

Anayasamızın 113.maddesinin “Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.”, 123.maddesinde ise “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir... Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.” hükümleri bulunmaktadır. Anayasamızın bu hükümlerine göre Bakanlıkların ve idarenin teşkilatlanması ancak kanunla düzenlenebilir. Anayasamızın bu hükmü çerçevesinde Bakanlıkların teşkilatlanmasına ilişkin usul ve esaslar genel olarak 3046 sayılı Kanunla ve ayrıca her Bakanlığın kendi teşkilat Kanunları ile diğer bazı kuruluşların özel teşkilat Kanunlarıyla düzenlenmiştir.

a) Bakanlıkların ve Bağlı Kuruluşların Teşkilatlanmasına İlişkin Düzenlemeler:

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, mevcut bakanlıkların bölünmesi veya birleştirilmesi, bakanlıkların görevleri, yetkileri ve teşkilatına ilişkin esaslar 27.09.1984 tarihli ve 3046 sayılı Kanunla düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu Kanunun: “Bakanlık taşra teşkilatı” başlıklı 8.maddesinin (a) bendinde “İl valisine bağlı il kuruluşları”, (b) bendinde “Kaymakama bağlı ilçe kuruluşları” denilmiştir; 15.maddesiyle Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarındaki hiyerarşik kademeler ve birim unvanları belirlenmiştir.

Yine aynı Kanunun “Taşra teşkilatına ilişkin esaslar” başlıklı 17.maddesinin 1.fikrasında “Bakanlık ve bağlı kuruluşlarının taşra teşkilatı, bu Kanunla birlikte teşkilat kanunları, İl İdaresi Kanunu ile belirlenen esas ve usullere göre kurulur.” hükmü yer almış; aynı maddenin 2.fikrasının (c) bendinde “Merkezi idarenin taşra teşkilatı kurma yetkisi kurum ve kuruluşların kendi kanunlarında belirtilir. Kanunlarında açıkça yetki bulunmayan bir kurum veya kuruluş taşra teşkilatı kuramaz.”, (d) bendinde de “Sürekli görev veya hizmet yapacak taşra teşkilatı ihtiyaçlara ve hizmetin özelliklerine göre bölge, il ve ilçe kuruluşları olarak, ilgili merkez teşkilatının teklifi üzerine Devlet Planlama Teşkilatı ile Devlet Personel Başkanlığının görüşleri alınarak Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur, kaldırılır veya değiştirilir.” hükmü mevcuttur.

Konumuz bakımından Emniyet ve Jandarmanın teşkilatlanmasına ilişkin yasal ve idari düzenlemelerin ayrıca ele alınması gerekmektedir:

14.02.1985 tarihli ve 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 29.maddesinin (a) ve (b) bentleri hükümlerine göre ise Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığının bağlı kuruluşlarıdır.

04.06.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile bu teşkilatın, yani Emniyet Genel Müdürlüğünün teşkilatlanması düzenlenmiştir. Bu Kanunun

16.maddesinin 1.fikrasının (B) bendi hükmüne göre Emniyet Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatı “İllerde il emniyet müdürlükleri, ilçelerde ilçe emniyet müdürlükleri veya ilçe emniyet amirliği ile güvenlik hizmetlerine ilişkin diğer birimlerden oluşur.” 10.06.1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 4, 9, 11/A, 27 ve 32/A-B hükümlerine göre Emniyet Genel Müdürlüğünün il ve ilçelerdeki teşkilatı Valilere ve Kaymakamlara bağlı olup bu makamların emri altındadırlar.

10.03.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun “Bağlılık” başlıklı 4.maddesi hükmüne göre ise Jandarma Genel Komutanlığı Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğretim bakımından” Genelkurmay Başkanlığına, “emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden” İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Aynı Kanunun “Konuş, Kuruluş” başlıklı 5.maddesinde de “Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir.” hükmü bulunmaktadır.

03.11.1983 tarihli ve 83/7362 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 5/2.maddesinde, İl Jandarma Komutanlıkları ile İlçe Jandarma Komutanlıkları “Mülki teşkilata tabi olan Jandarma Birlikleri” arasında sayılmıştır. Aynı Yönetmeliğin 7.maddesinin 1.fikrasının (b) ve (c) bentlerinde “Bir il sınırları içinde bulunan ve İl Jandarma Komutanlığına bağlı Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin, o İl Jandarmasını oluşturacağı; bir İlçe sınırları içinde bulunan ve İlçe Jandarma Komutanlığına bağlı Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin, o İlçe Jandarmasını oluşturacağı” belirtilmiştir. Yine aynı Yönetmeliğin “Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin Yetki ve Görevleri” başlıklı Dördüncü Kısımında, Jandarmanın mülki, adli ve diğer görevleri düzenlenmiştir. Anılan Yönetmeliğin 142.maddesinin 3.fikrasına göre il jandarma komutanlıklarının ve ast kademelerinin (mülki makamlar hariç) diğer makamlarla organik bağılığı bulunmamaktadır.

Özetle Emniyet Teşkilatı İçişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluş olup, bu Teşkilatın il ve ilçe birimleri de Valilere ve Kaymakamlara bağlı ve bu makamların emirleri altındadırlar. Jandarma Teşkilatı da İçişleri Bakanlığının bağlı bir kuruluştur.

Bu Teşkilatın mülki ve adli görevlerini yürütmekle görevli ve yetkili olan İl ve İlçe Jandarma Komutanlıkları mülki teşkilata tabi bulunmaktadır. Bir başka deyişle Emniyet ve Jandarma teşkilatlarının Cumhuriyet Başsavcılıklarına bağlı olmaları söz konusu değildir.

Ayrıca, Bakanlıkların ve bağlı kuruluşların il ve ilçe teşkilatlarının kurulması, kaldırılması veya değiştirilmesi, ancak kanunla veya belirli şartlarda Bakanlar Kurulu kararıyla mümkündür. Bunlar dışında herhangi bir tasarrufla, bu arada Cumhuriyet Başsavcılıklarının talimatlarıyla “adli kolluk birim amirliği, adli kolluk komutanlığı veya amirliği” veya başka herhangi bir şekilde Bakanlığımızın ve bağlı kuruluşlarının taşra teşkilatlarında düzenleme yapılarak birim oluşturulması mümkün bulunmamaktadır.

b) Kamu Kuruluşlarının Kadrolarının İhdasına ve Kullanılmasına, Görev Unvanlarına İlişkin Yasal ve İdari Düzenlemeler:

Kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanmasının en önemli unsurlarından olan kadroların ihdası, iptali ve kullanılmasına ilişkin esas ve usuller ise 13.12.1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. 190 sayılı K.H.K.’nin 4.maddesinin (a) ve (b) bentlerine göre genel ve katma bütçeli kuruluşların 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memur kadroları (I) sayılı Cetvelde, Yüksek Mahkemelerde ve Adalet Bakanlığında hakim ve savcılık mesleklerinde bulunurlar ile bu meslekten sayılan görevlerde olanların kadroları (II) sayılı Cetvelde düzenlenmiştir. Söz konusu (I) ve (II) sayılı cetvellerin 190 sayılı K.H.K.’ye eklenmesi ve kullanılması, 18.07.1984 tarihli ve 84/8360 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kararlaştırılmış; bu karar 13.08.1984 tarihli ve mükerrer 18488 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Aynı K.H.K.’nin 6, 7 ve 8.maddeleri hükümlerine göre; (il özel idareleri ve belediyeler hariç) kadrolar kanunla ihdas edilir, kurum ve kuruluşlara kanunlarla verilmiş bulunan görevlerin gerektirdiği kadrolar Maliye Bakanlığı ile Devlet Personel Başkanlığının görüşleri de eklenerek ilgili Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar

Kurulunca serbest bırakılır, ekli cetvellerde gösterilen serbest kadrolar belirli şartlarla ve usul ile Bakanlar Kurulunca değiştirilebilir.

190 sayılı K.H.K.'nin 10.maddesinde ise “Bu Kanun Hükmünde Kararnameye ekli cetvellerde yer almayan kadro unvanları kullanılamaz” hükmü bulunmaktadır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun ek geçici 54.maddesi hükmüne göre, Emniyet teşkilatı mensupları hakkında 14.07.1965 tarihli ve 657 sayılı D.M.K. hükümleri uygulanmaktadır. Dolayısıyla 190 sayılı K.H.K. hükümleri Emniyet Teşkilatı personeli için de caridir. Nitekim Emniyet Genel Müdürlüğünün merkez ve taşra teşkilatı kadroları, 18.07.1984 tarihli ve 84/8360 sayılı Bakanlar Kurulu kararının ekindeki (1) sayılı Cetvelde 275 kurum koduyla ve kurumu “İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü” olarak gösterilmiştir.

Diğer yandan 2803 sayılı Kanunun 13 ve 20.maddelerinin delaletiyle Jandarma Teşkilatı mensupları özlük işleri bakımından 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personeli Kanununa tabi bulunmaktadırlar.

Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin “Teşkilat ve Kuruluş” başlıklı 5.maddesine göre Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; Jandarma Genel Komutanlığı Karargahı ve Bağlı Birlikleri, Jandarma İç Güvenlik Birlikleri, Jandarma sınır (seyyar) Birlikleri, Jandarma Eğitim Birlikleri, Jandarma Okulları, Jandarma idari ve lojistik Destek Birlikleri, görevin özelliğine bağlı olarak kurulacak diğer kuruluşlardan oluşur. Jandarma İç Güvenlik Birlikleri “mülki teşkilata tabi olan ve olmayan” şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmuş; Jandarma Bölge Komutanlıkları, İl Jandarma Komutanlıkları, İl Merkez ve İlçe Jandarma Komutanlıkları, Bucak Jandarma Komutanlıkları, Jandarma Karakol Komutanlıkları, Jandarma Karakol Komutanlıkları, Jandarma Koruma Birlikleri, Jandarma Asayiş Komando Birlikleri, “mülki teşkilata tabi olan Jandarma Birlikleri” arasında sayılmıştır. Aynı Yönetmelik maddesinde “Bu karargah, kıt'a ve birlikler; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslar gözönünde tutularak, kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir.” düzenlemesi bulunmaktadır.

Yine aynı Yönetmeliğin “Fiili kadrolar” başlıklı 191.maddesinde de “Bütçenin hazırlanmasına ve uygulanmasına esas olan personel fiili kadroları, 30/6/1929 tarih ve 1453 sayılı ve 19/7/1931 tarih ve 1844 sayılı Kanuna istinaden her yıl Jandarma Genel Komutanlığınca hazırlanır.” denilmektedir. Dolayısıyla Jandarma Teşkilatının kadro işleri de anılan özel Kanunlara göre yürütülmektedir.

Mevcut kadro cetvellerinde ve düzenlemelerinde “Jandarma Adli Komutanlığı” veya “Emniyet Adli Kolluk Amirliği” şeklinde ya da benzeri herhangi bir kadro ve unvan bulunmamaktadır. 190 sayılı K.H.K.’nin 10.maddesinin açık hükmü karşısında, kadro cetvellerinde yer almayan bir kadro unvanının kullanılması da mümkün değildir.

Ayrıca Emniyet Teşkilatı personelinin rütbeleri 3201 sayılı Kanununun 13.maddesinde, Jandarma Teşkilatının (subay-astsubay) personelinin rütbeleri ise 926 sayılı Kanunun 29 ve 77.maddelerinde belirlenmiştir. Yine aynı Kanunlarla bu Teşkilatların personelinin rütbe terfiine ilişkin usul ve esaslar da düzenlenmiştir. Bu itibarla Emniyet ve Jandarma Teşkilatların personelinin gerekli şartlara uygun olarak mezkur Kanunlar çerçevesinde iktisap ettikleri rütbeleri kullanmalarının bir yasal bir gereklilik ve aynı zamanda bir hak olduğu; dolayısıyla görev gereği yapılan yazışmalarda anılan personelin kadro unvanlarının yanı sıra rütbelerini de belirtmeleri gerektiği ve bu uygulamanın Cumhuriyet Başsavcılıklarının talimatlarıyla değiştirilerek, yazışmalarda Emniyet ve Jandarma Teşkilatı personelinin kadro unvanlarını ve rütbelerini kullanmalarının önlenmesinin mümkün olmadığı görülmektedir.

c) Emniyet ve Jandarma Teşkilatının İl ve İlçe Birimlerinin Yazışma Usulü:

Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının resmi yazışma kuralları, Bakanlar Kurulunun 18.10.2004 tarihli ve 2004/8125 sayılı kararıyla yürürlüğe konulan ve 02.12.2004 tarihli ve 25658 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu Yönetmeliğin resmi yazışmalarda “başlık” hususunu düzenleyen 9.maddesinin 4.fıkrasında “Bakanlıklar ile bağlı ve ilgili kuruluşların taşra teşkilatlarında kullanılan başlıklar 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümlerine uygun olarak düzenlenir.” denilmiştir.

Emniyet ve Jandarma Teşkilatlarının İçişleri Bakanlığına bağlı kuruluşlar oldukları; Emniyet Teşkilatının il ve ilçe birimlerinin Valilere ve Kaymakamlara bağlı ve bu makamların emirleri altında oldukları, Jandarma Teşkilatının ise mülki ve adli görevlerini yürütmekle görevli ve yetkili olan İl ve İlçe Jandarma Komutanlıklarının mülki teşkilata tabi buldukları yukarıda açıklanmıştır.

Bu itibarla Emniyet ve Jandarma Teşkilatının il ve ilçe birimlerinin resmi yazışmalarındaki başlıklar, (Jandarmanın askeri görevleri kapsamındaki hususlar saklı kalmak üzere) 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümleri, yani mülki idare teşkilatlanması ile mevcut teşkilat yapıları esas alınarak belirlenecektir. Dolayısıyla Emniyet Jandarma Teşkilatının il ve ilçe birimlerinin resmi yazışmalarında kullanılacak başlıkların, Cumhuriyet Başsavcılıklarının talimatlarıyla değiştirilerek başka şekilde düzenlenmesi mümkün değildir.

2- Emniyet ve Jandarma Teşkilatının Atanmasına ve Görevlendirilmesine ve Sicil İşlerine İlişkin Hususlar:

a) 3201 sayılı Kanununun 43.maddesi hükmüne göre Emniyet Teşkilatı personelini atama yetkisi (ortak kararname ile atananlar dışında) İçişleri Bakanına aittir. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 8/B ve 11/Ç. maddeleri hükümlerine göre İl emrine atanan Emniyet Teşkilatı personelinin görev yerlerini belirlemek ve gerektiğinde değiştirmek yetkisi Valiye ait bulunmaktadır. Yine 5442 sayılı Kanunun 30 ve 32/D. maddeleri hükümleri uyarınca da İlçedeki Emniyet teşkilatı personelinin görev yerlerini belirlemek ve değiştirmek yetkisi (Valinin onayını almak kaydıyla) Kaymakama aittir.

2803 sayılı Kanununun 14.maddesi hükmüne göre ise (ortak kararname ile atananlar dışında) Jandarma Teşkilatı personelini atama yetkisi Jandarma Genel Komutanına ait bulunmaktadır. Bu maddenin 507 sayılı K.H.K. ile değişik son fıkrası hükmüne göre, (nokta ataması yapılmayıp) il jandarma komutanlıkları emrine atanan astsubay ve uzman jandarmalardan emniyet ve asayiş görevi alacak olanların istihdam yerleri ve il içi yer değiştirmeleri il jandarma komutanının teklifi üzerine valinin onayı ile yapılmaktadır.

Diğer yandan 5271 sayılı C.M.K.'nun "adli kolluk ve görevi"ne ilişkin 164.maddesi hükmünde adli kolluk personelin görevlendirilme usulüne ilişkin herhangi bir açıklık yer almamış; Adli Kolluk Yönetmeliğinin ise "Tanımlar" başlıklı 3.maddesinde adli kolluk görevlileri "...tabi oldukları atama usulüne göre görevlendirilen komutan, amir, memur ve diğer görevliler..." olarak tanımlanmış, "Görevlendirme" başlıklı 4.maddesinde Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığınca (ve diğerlerince) "asgari tam teşekküllü karakol" bulunan yerlerde mevcut imkanlar ölçüsünde yeterince adli kolluk personeli görevlendirileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin bu düzenlemesinden de anlaşılacağı gibi adli kolluk personelinin görevlendirilmesi, Emniyet ve Jandarma Teşkilatlarının kendi özel Kanunları ile 5442 sayılı Kanun çerçevesinde yapılacaktır.

Bu yasal ve idari düzenlemelere göre adli kolluk personelinin belirlenmesinde Cumhuriyet Başsavcılıklarından görüş alınmasını zorunlu kılan herhangi hüküm bulunmamaktadır. Bu itibarla adli kolluk personelinin belirlenmesi ve görevlendirilmesi hususu, Valiler ve Kaymakamlar ile anılan Teşkilatlarının sıralı amirlerinin yetkisi dahilinde ve sorumluluğu altındadır.

b) Emniyet Teşkilatı personeli de kapsayan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunundaki sicile ilişkin hükümlerinin uygulanmasına dair usul ve esaslar, Bakanlar Kurulunun 08.09.1986 tarihli ve 86/10985 sayılı kararıyla yürürlüğe konulan ve 18.10.1986 tarihli ve 19255 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Devlet Memurları Sicil Yönetmeliğiyle düzenlenmiş bulunmaktadır. 657 sayılı D.M.K.'nun "Sicil Amirleri"ne ilişkin 112.maddesi hükmü ve anılan Yönetmelik düzenlemeleri doğrultusunda Emniyet Teşkilatının il ve ilçe birimlerindeki personelinin sicil amirleri, kendi sıralı amirleri ile Valiler ve Kaymakamlardır. Aynı Yönetmeliğin "Sicil Dosyalarını İnceleyebilecek Yetkililer" başlıklı 28.maddesinde "Başbakan, bakanlar, atamaya yetkili amirler, valiler, kurumların merkez teşkilatının en üst yöneticileri ve kaymakamlar, başında buldukları teşkilatta görevli bütün memurların sicil dosyalarını inceleyebilirler." denilmiştir. Bu itibarla, Emniyet Teşkilatı personelinin sicil dosyalarını, dolayısıyla bu dosyada bulunan sicil raporlarını, söz konusu Yönetmelik maddesinde sayılanlar dışında herhangi birinin incelemesi mümkün değildir.

Diğer yandan Jandarma Teşkilatı personelinin sicil işleri ise 2803 sayılı Kanunun 20.maddesi hükmünün delaletiyle 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanunu ile Subay/Astsubay Sicil Yönetmelikleri, Uzman Jandarma Atama ve Sicil Yönetmeliği ve Uzman Erbaş Yönetmeliği uyarınca yürütülmektedir. Bu bağlamda Jandarma Teşkilatı personelinin mesleki sicilleri Komutanlık sicil amirlerince verilmektedir. Ayrıca 2803 sayılı Kanununun Ek-2 nci maddesi ile “İl ve İlçe Jandarma Komutanları hakkında Valilerce mülki sicil düzenlenmesi” hususu hüküm altına alınmıştır.

5271 sayılı C.M.K.’nin 166.maddesi hükmü ve Adli Kolluk Yönetmeliğinin 11.maddesi ile Cumhuriyet Başsavcılarına verilen yetki, adli kolluk personeli hakkında “bunların soruşturma ve kovuşturma işlemlerindeki ehliyetiyle bu işlemlerde gösterdikleri çalışkanlık, iş disiplini ve başarı durumlarına” ilişkin kanaat ve görüşünü içeren bir değerlendirme raporu düzenleyerek İllerde Valilere, İlçelerde Kaymakamlara göndermekten ibarettir.

Bu itibarla adli kolluk görevlisi olarak görev yapan Emniyet ve Jandarma Teşkilatı personelinin sicil raporlarının veya sicil özetlerinin Cumhuriyet Başsavcılıklarına gönderilmesi ya da incelettirilmesi mümkün değildir.

3- Cumhuriyet Başsavcılıklarının Araç-Gereç-Personel Talepleri, Adliye Binalarının ve Yargı Mensupları ile Adalet Teşkilatının Diğer Personelin Korunmasına Yönelik Tedbirlerle İlişkin Hususlar:

5271 sayılı C.M.K.’nin 251.maddesinin 7.fıkrasında “250 nci maddesinde belirtilen suçlar nedeniyle Cumhuriyet savcıları, soruşturmanın gerekli kılması halinde geçici olarak, bu mahkemelerin yargı çevresi içindeki genel ve özel bütçeli idarelere, kamu iktisadi teşebbüslerine, il özel idarelerine ve belediyelere ait bina, araç, gereç ve personelden yararlanmak için istemde bulunabilirler.” hükmü bulunmaktadır. Böylece, adli kolluk görevlileri ve bu görevlilere kendi teşkilatlarınca adli görevleriyle ilgili olarak tahsis edilen araç-gereç dışında, Cumhuriyet Başsavcılıklarının İdareden araç-gereç-personel talebinde bulunabilmesi, ancak belirli suçların soruşturulması hallerine

inhisar ettirilmiştir. Bunlar dışında, Cumhuriyet Başsavcılıklarının Emniyet ve Jandarma Teşkilatının il ve ilçe birimlerinden, hangi amaç için olduğu belirtilmeksizin sınırsız ve genel olarak araç-gereç-personel taleplerinin karşılanması yönünde talimat vermeleri mümkün bulunmamaktadır. Cumhuriyet Başsavcılıklarının veya diğer adli mercilerin, C.M.K.'dan kaynaklanıp yukarıda belirtilen durumlar dışında, yürütmekte oldukları kamu görevlerinin ifası için diğer kamu kurum ve kuruluşlarının imkanlarından yararlanmak ihtiyacı duymaları halinde, bu tür taleplerin 5442 sayılı İl İdaresi Kanunundaki genel görev ve yetkileri çerçevesinde Vali ve Kaymakamlarca değerlendirilebileceği tabiidir.

Öte yandan, adliye binalarının ve yargı mensupları ile adalet teşkilatının diğer personelin korunmasının bir “önleyici kolluk” görevi olduğu ve adli görev kapsamında değerlendirilmeyeceği tartışmasızdır. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/A-C, 32/B-Ç. maddeleri hükümlerine göre “suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri almak; kişi dokunulmazlığı, tasarrufa müteallik emniyeti, kamu esenliğini sağlamak; önleyici kolluk” görevleri ve yetkileri, İllerde Valilere, İlçelerde Kaymakamlara verilmiştir. Dolayısıyla adliye binalarının ve yargı mensupları ile adalet teşkilatının diğer personelin korunmasına ilişkin her türlü tedbir Valiler ve Kaymakamlar tarafından alınarak kolluk kuvvetlerine uygulanacaktır. Cumhuriyet Başsavcılıklarının, “önleyici kolluk” hususlarında herhangi bir karar ve tedbir alma yetkileri bulunmadığından dolayı Emniyet ve Jandarma Teşkilatının il ve ilçelerdeki birimlerine bu yönde talimat vermeleri de mümkün değildir. Cumhuriyet Başsavcılıklarının bu neviden önleyici kolluk tedbirlerine ilişkin talep veya önerileri bulunduğu takdirde, bunları (Emniyet ve Jandarma birimlerine değil) Valilere veya Kaymakamlara intikal ettirmeleri gerekmektedir.

4- Adli Olaylarla İlgili Bilgi Akışında Emniyet ve Jandarma Birimlerinin Kendi Sıralı Amirleriyle ve Vali ve Kaymakamlarla İlişkileri:

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu uyarınca Vali, İlde Devletin ve Hükümetin ve ayrı ayrı her Bakan'ın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır. İl'in her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur. (Madde

9). İl İdare Şube Başkanları kendi şubelerine taalluk eden işlerin yürütülmesinden ve şubeleri memur ve müstahdemlerin kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararları ile belirtilen ödev ve görevlerin sürat ve intizamla yapılmasından valiye karşı sorumludurlar (madde 21).

Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir; lüzumu halinde suçluların aranması ve suçların aydınlatılmasına yönelik acele tedbirlerin alınması için, -5271 sayılı Ceza Muhakemesi kanunundaki usul ve esaslara uygun olarak- yetkilerini kullanmaları hususunda adli kolluk üst ve astlarına emirler verebilir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları Vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür (madde 10,11). İl sınırları içine huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esnekliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir (madde 11). Valiler, kolluk amirlerinin birinci derecede sicil amiridirler (madde 18).

İl İdare Şube Başkanlarının her biri kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının verdiği ödev ve görevleri ve valinin emirlerini yürüterek aldıkları işler üzerinde gereken incelemeleri yaparak bilgi ve düşüncelerini zamanında bildirmek ve valinin isteği her türlü malumatı vermekle ödevlidirler (madde-21).

Kaymakam İlçede Hükümeti temsil eder ve İlçenin genel idaresinden Kaymakamlar da, ilçe dahilinde Valilere paralel yetki ve sorumluluklara sahiptirler (aynı Kanun madde 31, 32, 34, 37, 38).

Diğer yandan, Bakanlar Kurulunun 28.06.1961 tarihli ve 5/1409 sayılı kararıyla yürürlüğü giren ve 15.07.1961 tarihli ve 10855 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik”in 4.maddesinin (a) fıkrasının 1.bendinde “Her gün saat (11) bütün Türkiye’de emniyet ve asayiş saatidir. Muayyen iş olsun olmasın tam bu saatte ve

mühim hadiselerde saat kaydıyla mukayyet olmayarak derhal jandarma kumandanları ve emniyet müdürleri (bulunmadıkları takdirde vekilleri) beraberce valinin ve bulunmadığı takdirde vekilinin yanına davet edilmeden giderler. Jandarma kumandanları ve emniyet müdürleri (24) saat zarfında kendi memuriyet ve inzibat bölgeleri içinde olan bütün vukuatı ve aldıkları haberleri, bunlara karşı alınan veya alınması gerekli bulunan tedbirleri ve tekliflerini bildirirler. Ve o gün için hizmete amade bulunan kuvvet miktarını da izah ederler.”, 2. bendinde “Emniyet ve asayişe taalluk eden her türlü ihbar ve malumatı jandarma kumandanları ve emniyet müdürleri re'sen yekdiğerlerine bildirmekle mükellef oldukları gibi, bu haber ve malumatın asayiş saatinde arzını beklemek herhangi bir mahzuru intaç edecekse aynı zamanda ve derhal mülkiye amirine de bildirirler.”, 3.bendinde “Memleketin emniyet ve asayişine müteallik ihbarlar doğruca C. Savcılığına yapıldığı takdirde savcılık gecikmeksizin bu ihbar ve şikayetlerden mahalli idare amirini ve müstacel hallerde aynı zamanda ilgili bulunan jandarma kumandanı ve emniyet müdürünü de haberdar eder.”; aynı maddenin (c) fıkrasında da İlçe ve bucaklardaki emniyet ve asayiş hizmetleri de yukarıdaki esaslar dairesinde yürütülür.” denilmiştir.

03.11.1983 tarihli ve 83/7362 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 144.maddesinde “Jandarma İç Güvenlik Birlik Komutanları; bölgelerindeki her türlü suçları ve sonuçlarını...vakit geçirmeksizin o yerin en büyük mülki amirine sözlü ya da olarak bildirirler. Suçla ilgili görülen olaylar aynı zamanda Cumhuriyet Savcılığına da bildirilir.”, 146.maddesinin 1.fıkrasında da “Her gün saat 11 bütün TÜRKİYE’ de emniyet ve asayiş saatidir. Mülki amirler asayiş saatindeki toplantının zamanında yapılması için gerekli önlemleri alır. Belirli bir iş olsun ya da olmasın tam bu saatte ve önemli olaylarda saate bağlı kalmaksızın derhal, Jandarma iç güvenlik birlik komutanları ve en büyük polis amiri (bulunmadıkları takdirde vekilleri) birlikte en büyük mülki amirinin, bulunmadığı takdirde vekilinin yanına davet edilmeden giderler. Jandarma iç güvenlik birlik komutanları ve en büyük polis amirleri (24) saat içinde kendi görev ve sorumluluk bölgelerinde meydana gelen bütün olayları ve aldıkları haberleri, bunlara karşı alınan ve alınması gerekli bulunan tedbirleri ve önerilerini bildirirler ve o gün için görevde kullanılacak kuvvet miktarını açıklarlar.”

düzenlemesi bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi Bakanlar Kurulunca çıkarılan bu Yönetmeliklerle, emniyet ve asayişe ilişkin her türlü olayın kolluk amirleri tarafından en seri şekilde mülki idare amirlerine bildirilmesi emredilmiştir. Hatta “memleketin emniyet ve asayişine müteallik ihbarlar” doğruca C. Savcılığına yapıldığı takdirde, Savcılığın dahi gecikmeksizin bu ihbar ve şikayetlerden mahalli (mülki) idare amirini haberdar etmesi öngörülmüştür.

Ayrıca, yine Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 13, 14 ve 148/b. maddelerine göre Jandarma Bölge Komutanları ve İl Jandarma Komutanları “ast birliklerinin (diğer görevlerinin yanı sıra) adli görev ve işlemlerini tam, doğru ve zamanında yapılmasını sağlamak, denetlemek, yanlış ve eksiklerin nedenlerini inceleyerek gidermek” ile görevlidirler. Kuşkusuz aynı şekilde, İl Emniyet Müdürleri ile İlçe Emniyet Müdürleri veya Amirleri de statüleri, görev, yetki ve sorumluluklarının gereği olarak, emirleri altındaki personelin (diğer görevlerinin yanı sıra) adli görevlerini usulüne ve işin icaplarına uygun olarak yapmalarını temin etmek, bu görevlerine ilişkin işlemleri de denetlemek, tespit ettikleri eksiklerinin giderilmesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Öte yandan suçla mücadele bir bütün olup; istihbari, önleyici ve caydırıcı kolluk hizmetlerinden başlamakta ve suçun işlenmesinden sonra şüphelinin yakalanması, delillerin elde edilmesi, elde edilen delillerin ve yakalanan şüphelinin yargı mercilerinin önüne çıkarılması, hatta “cezanın özel önleyici fonksiyonu” bakımından yargılama ve ceza infaz aşamalarını kapsayan bir süreçtir. Bu bütünlük içerisinde; istihbari, önleyici ve caydırıcı tedbirlerin alınmasıyla ve uygulanmasıyla görevli ve sorumlu olan mülki idare amirleri ile Emniyet ve Jandarma Teşkilatındaki sıralı amirlerin, bu görevlerini en iyi şekilde icra edebilmeleri bakımından, işlenen suçlarla ilgili olarak da hızlı ve sağlıklı bilgi akışına ihtiyaç duyacakları tabiidir. Bu bakımdan, meydana gelen bütün olaylar hakkında, sıralı amirlere ve mülki makamlara bilgi ve haber verilmesi gereği bulunmaktadır.

Cumhuriyet Başsavcılıklarınca; adli olaylarla ilgili bilgi akışında, Emniyet ve

Jandarma birimlerinin kendi sıralı amirleriyle ve Vali ve Kaymakamlarla ilişkilerine müdahale niteliğinde, bu ilişkileri sınırlayıcı mahiyette olmak üzere yapılan düzenlemelerin dayanağı olarak, 5271 sayılı C.M.K.'nun 157.maddesindeki “Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.” hükmü gösterildiği anlaşılmaktadır. Ancak, TBMM’ye arzı Bakanlar Kurulunca 03.12.2002 tarihinde kararlaştırılan ve Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğünün 07.03.2003 tarihli ve B.02.KKG.0.10/101-508/1020 sayılı yazısı ekinde TBMM Başkanlığına sunulan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun Tasarısının (soruşturmanın gizliliğine ilişkin) 159.maddesinin 1.fikrasının gerekçesinde “...**Soruşturma evresi genel olarak ve esas itibarıyla kamuya karşı gizli biçimde cereyan eder...**” denilmiştir. Adalet Komisyonunda Kanun Tasarısının başlığı “Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı” olarak değiştirilmiş, 159.madde 157.madde olarak düzenlenmiş ve mevcut halini almış, 2 ve 3.fikralar fikralar metinden çıkarılmıştır. Tasarıya ilişkin Adalet Komisyonununun 01.12.2004 tarihli ve Esas No:1/535,1/292-Karar No:65 sayılı Raporunda 157.maddenin gerekçesinde ise “Tasarının 159 uncu maddesinin ikinci fıkrası gereksiz görülerek, üçüncü fıkrası ise ceza hükmü içermesi nedeniyle 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlendiğinden metinden çıkarılmış ve 157 nci madde olarak kabul edilmiştir.” denilmiş, bir başka deyişle Adalet Komisyonunun gerekçesinde maddenin esasıyla ilgili olarak Hükümet Tasarısında yer alan ve yukarıda belirtilen gerekçeyi nakzeden veya buna ilave herhangi bir husus yer almamıştır. Dolayısıyla, C.M.K.’nun 157.maddesinin gerekçesi dikkate alındığında; yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan Kanunlar ve Yönetmelikler uyarınca ve bunlarla belirlenmiş esaslar çerçevesinde, Emniyet ve Jandarma birimlerinin adli olaylar hakkında kendi sıralı amirleri ile Vali ve Kaymakamlara bilgi vermelerine, C.M.K.’nun anılan maddesi engel teşkil etmemektedir.

Bu itibarla Vali ve Kaymakamların kanunlarla belirlenmiş olan hukuki statüleri, görev ve yetkileri, kolluk kuvvetleriyle organik bağlantısı ve mülki makamlar-polis-jandarma arasındaki ilişkileri düzenleyen Bakanlar Kurulu Yönetmelikleriyle birlikte önleyici kolluk görevinin gerekleri dikkate alındığında; emniyet ve asayişe ilişkin her türlü ihbar, bilgi ve olayın kolluk kuvvetlerinin amirlerince mülki idare amirlerine

bildirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla emniyet ve asayişe ilişkin adli olaylarla ilgili bilgi akışında, emniyet ve jandarma birimlerinin kendi sıralı amirleriyle ve Vali ve Kaymakamlarla ilişkilerine Cumhuriyet Başsavcılıklarının talimatlarıyla müdahale edilmesi, bu ilişkileri sınırlayıcı düzenlemeler yapılması mümkün değildir.

5- Sahil Güvenlik Komutanlığına İlişkin Hususlar:

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 29.maddesinin (c) bendi hükmüne göre İçişleri Bakanlığının bağlı kuruluşlarından birisi de Sahil Güvenlik Komutanlığıdır. 09.07.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 2.maddesi hükmüne göre de bu Komutanlık “Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşu içerisinde olup, barışta görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır.” Yine 2692 sayılı Kanunun “Kadro ve kuruluş” başlıklı 6.maddesinde “Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir. Sahil Güvenlik Komutanlığının kuruluş ve kadroları, Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca düzenlenir...” hükmü yer almıştır. Yine 2692 sayılı Kanunun “Emir Komuta Bağlantısı” başlıklı 10.maddesinde ise “Sahil Güvenlik Komutanlığı personeli,görevlerini 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununa tabi olarak kendi emir ve komuta bağlantısı içerisinde yapar.” hükmü bulunmaktadır. Ayrıca, söz konusu Komutanlık mensupları 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanuna tabidir.

Diğer yandan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümlerine göre “Valilerin ve Kaymakamların, il ve ilçelerde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiri oldukları” hususu, ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Sahil Güvenlik Komutanlığının bağlılığı, teşkilat yapısı ve kadrosu, emir-komuta bağlantısı, personel rejimi nazarı itibara alındığında; anılan Komutanlık da, Emniyet ve Jandarma Teşkilatlarıyla ilgili olarak yukarıda açıklanan esaslar doğrultusunda hareket edecektir.

6- Cumhuriyet Başsavcılıklarıyla Kolluk Kuvvetlerinin İlişkisinin Kapsamı ve Niteliği:

04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun “Adli kolluk ve görevi” başlıklı 164.maddesi hükmü ve Adli Kolluk Yönetmeliği ile getirilen düzenlemeler, kolluk kuvvetlerine kanunlarla verilen adli görevlerin yürütülme esasları, kolluk kuvvetleri içinde adli görevlerle ilgili olarak işbölümü yapılması ve uzmanlaşmaya, adli kolluk görevlilerinin hizmet içi eğitimi v.s. hususlara ilişkin olup; bu Kanun hükmünün ve Yönetmeliğin, Emniyet ve Jandarma Teşkilatlarının il ve ilçe kuruluşlarının mevcut yapılarında değişiklik yapması, yeni bazı kadrolar ve unvanlar ihdas etmesi, yeni bir yazışma usulü getirmesi, Cumhuriyet Başsavcılıklarının mülki idare amirlerinin önleyici kolluk yetkilerine müdahale imkanı vermesi, kolluğun mülki makamlarla ve sıralı amirleriyle ilişkilerini yeniden düzenlemesi ve sınırlandırması söz konusu değildir. Bir başka deyişle anılan Kanun ve Yönetmelik düzenlemeleriyle Cumhuriyet Başsavcılıkları ve kolluk kuvvetleri arasında organik bir bağ kurulmamış, (kolluk kuvvetlerinin mevcut teşkilat yapıları ve bütünlükleri içerisinde) yalnızca adli hizmetlerle sınırlı fonksiyonel/görevsel bir ilişki tesis edilmiştir.

Adli Kolluk Yönetmeliğinin “Adli kollukla ilgili esaslar” başlıklı 5.maddesinin (b) bendindeki “Adli kolluk, bağlı bulunduğu kolluk teşkilatının bir parçası olup, öncelikli görevi, karşılaştığı suçun işlenmesini önlemektir.”, (d) bendindeki “Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde üstlerinin emrindedir.”, (f) bendindeki “Adli kolluk görevlileri, kadrolarında yer aldıkları birimlere mevzuatla verilmiş ve adli görev kapsamı dışında kalan diğer görev ve hizmetleri de yerine getirirler.”, (g) bendindeki “Adli kolluk görevlilerinin özlük hakları, bağlı oldukları teşkilat tarafından yürütülür.” şeklindeki düzenlemeler de bu hususu açıkça teyit etmektedir.

Bu bağlamda, Cumhuriyet Başsavcılıklarının Emniyet ve Jandarma birimlerine vermiş oldukları yukarıda belirtilmiş türden talimatlar, yine yukarıda açıklanan Anayasa, Kanunlar, Kanun Hükmünde Kararname hükümleri ile Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulmuş Yönetmeliklere açıkça aykırı bulunmaktadır. Bu itibarla, hukuki dayanağı olmayan bahse konu talimatların herhangi bir geçerliliği ve uygulama kabiliyeti bulunmamaktadır.

Sonuç olarak:

1- C.M.K.'nın 164.maddesi ile Adli Kolluk Yönetmeliğinin 4.maddesi uyarınca görevlendirilen adli kolluk görevlilerinin yanı sıra, aynı Kanunun 165.maddesi ve Yönetmeliğin 7.maddesi uyarınca kendilerine adli kolluk görevleri verilen tüm kolluk birimleri (örneğin İl Emniyet Müdürlüklerinde Asayiş, Terörle Mücadele, Mali, Narkotik, Organize, Kaçakçılık ve Organize, Çocuk, Olay Yeri İnceleme, Yabancılar, Güvenlik, Özel Harekat Şube Müdürlükleri; Merkezde Terörle Mücadele ve Harekat, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlıklarının ilgili birimleri) bu görevlerini yapmaya devam edeceklerdir. Bu birimlerdeki kolluk görevlileri, gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısının talebi halinde adli kolluk görevlerini ifa ederken, Ceza Muhakemesi Kanununun 165.maddesi hükmü uyarınca, bu görevleri dolayısıyla C.M.K. hükümlerine tabi olacaklardır.

2- Emniyet ve Jandarma Teşkilatlarının il ve ilçe kuruluşlarının “adli kolluk birim amirliği, adli kolluk komutanlığı veya amirliği” ya da başka herhangi bir şekilde adlandırılması ve bunlarla bu suretle yazışma yapılması veya bu kuruluşların belirtilen adları kullanmaları mümkün bulunmamaktadır.

Bütün resmi yazışmalarda Emniyet ve Jandarma personelinin mevcut kadro unvanlarını ve rütbelerini kullanmaları gerekmektedir.

Emniyet ve Jandarma Teşkilatının il ve ilçe kuruluşlarının resmi yazışmalarında başlıkların, (Jandarmanın askeri görevleri kapsamındaki hususlar saklı kalmak üzere) 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümleri, yani mülki idare teşkilatlanması ile mevcut teşkilat yapıları esas alınarak belirlenmesi icap etmektedir.

3- Adli kolluk personelinin belirlenmesinde Cumhuriyet Başsavcılıklarından görüş alınmasını zorunlu kılan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu itibarla adli kolluk personelinin belirlenmesi ve görevlendirilmesi hususu, Valiler ve Kaymakamlar ile anılan Teşkilatlarının sıralı amirlerinin yetkisi dahilinde ve sorumluluğu altındadır.

4- Adli kolluk görevlilerinin değerlendirilmesiyle ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılarına verilen yetkinin, adli kolluk personeli hakkında “bunların soruşturma ve kovuşturma işlemlerindeki ehliyetiyle bu işlemlerde gösterdikleri çalışkanlık, iş disiplini ve başarı durumlarına” ilişkin kanaat ve görüşünü içeren bir değerlendirme raporu düzenleyerek İllerde Valilere, İlçelerde Kaymakamlara göndermekten ibarettir. Adli kolluk görevlisi olarak görev yapan Emniyet ve Jandarma Teşkilatı personelinin sicil raporlarının veya sicil özetlerinin Cumhuriyet Başsavcılıklarına gönderilmesi ya da incelettirilmesi mümkün değildir.

5- Önleyici kolluk görevi niteliğinde olan “adliye binalarının ve yargı mensupları ile adalet teşkilatının diğer personelin korunmasına” ilişkin her türlü tedbirin Valiler ve Kaymakamlar tarafından alınarak kolluk kuvvetlerine uygulanması gerekmektedir. Cumhuriyet Başsavcılıklarının, bu tür “önleyici kolluk” hususlarında herhangi bir karar ve tedbir alma yetkileri bulunmadığından dolayı Emniyet ve Jandarma Teşkilatının il ve ilçelerdeki birimlerine bu yönde talimat vermeleri mümkün olmayıp; Cumhuriyet Başsavcılıklarının bu neviden önleyici kolluk tedbirlerine ilişkin talep veya önerileri bulunduğu takdirde, bunları (Emniyet ve Jandarma birimlerine değil) Valilere veya Kaymakamlara intikal ettirmeleri gerekmektedir.

6- Vali ve Kaymakamların hukuki statüleri, görev ve yetkileri, kolluk kuvvetleriyle organik bağlantısı ve mülki makamlar-polis-jandarma arasındaki ilişkileri düzenleyen Bakanlar Kurulu Yönetmelikleriyle birlikte önleyici kolluk görevinin gerekleri dikkate alındığında, emniyet ve asayişe ilişkin her türlü ihbar, bilgi ve olayın kolluk kuvvetlerinin amirlerince mülki idare amirlerine bildirilmesi gereği bulunmaktadır. Dolayısıyla emniyet ve asayişe ilişkin adli olaylarla ilgili bilgi akışında, emniyet ve jandarma birimlerinin kendi sıralı amirleriyle ve Vali ve Kaymakamlarla ilişkilerine Cumhuriyet Başsavcılıklarının talimatlarıyla müdahale edilmesi, bu ilişkileri sınırlayıcı düzenlemeler yapılması mümkün değildir.

Mülki idare amirleri ile Emniyet ve Jandarma makamlarının birbirleriyle ilişkilerinin; 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve

Yetkileri Kanunu, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, “Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik” ile “Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği” çerçevesinde yürütülecektir.

7- Sahil Güvenlik Komutanlığı da, Emniyet ve Jandarma Teşkilatlarıyla ilgili olarak yukarıda açıklanan esaslar doğrultusunda hareket edecektir.

Bağlı kuruluşlar ile İllerde Valiler ve İlçelerde Kaymakamlar bu Genelgenin gereklerini ifa edecekler ve aksamadan uygulanması için icap eden tedbirleri alacaklardır.

Bilgilerini ve gereğini arz ve rica ederim.

Abdülkadir AKSU
Bakan

DAĞITIM:

Gereği:

- Jandarma Genel Komutanlığına
- Emniyet Genel Müdürlüğüne
- Sahil Güvenlik Komutanlığına
- Valiliklere

Bilgi:

- Başbakanlığa
- Adalet Bakanlığına
- Müsteşarlık Özel Kalemine
- Müsteşar Yardımcılarına
- Bakanlık Merkez Birimlerine

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.05/010.06.02/44

05/01/2006

Konu : Adli kolluğun görev, yetki ve sorumlulukları ile soruşturmanın gizliliği

GENELGE

No: 98

01 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile bu Kanun kapsamında çıkartılan Yönetmeliklerin uygulanması sırasında yürütülmekte olan soruşturmalarla ilgili olarak; çeşitli yazılı ve görsel basın organlarında, şüphelilerin yakalanması ve arama konusu başta olmak üzere kolluğun yetkilerinin kısıtlandığı, bu nedenle de suç ve suçlularla mücadele etme imkanının azaldığı şeklinde haberlerin yer aldığı, bunun da kolluğun suçlularla yapacağı mücadeleyi olumsuz yönde etkilediği gibi vatandaşların adalete olan güven duygusunun zedelenmesine sebebiyet verdiği, bazen soruşturmanın gizliliğinin sınırlarının, kolluğun görev, yetki ve sorumluluklarının kapsamının belirlenmesinde bir takım tereddütler yaşandığı, bazı yer Cumhuriyet başsavcılıklarınca bu hususta farklı uygulamalar yapıldığı, kimi zaman da soruşturmanın gizliliği ilkesini ihlal edecek şekilde, suçun şüphelilerine, delillerine, olay yerinin fotoğraf ve görüntülerine medyada yer verildiği, çeşitli sebeplerle Bakanlığımıza intikal eden bilgilerden anlaşılmıştır.

Bilindiği üzere;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının; "Suç ve cezalara ilişkin esaslar" kenar başlıklı 38'inci maddesinin dördüncü fıkrasında; "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz."

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin, "Adil yargılanma hakkı" kenar başlıklı 6'ncı maddesinin ikinci bendinde; "Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır."

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 285'inci maddesinin birinci fıkrasında; "(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, soruşturma aşamasında alınan ve kanun hükmü gereğince gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğinin ihlali açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz."

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun; "Soruşturmanın gizliliği" kenar başlıklı 157'nci maddesinin birinci fıkrasında; "(1) Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir."

"Cumhuriyet savcısının görev ve yetkileri" kenar başlıklı 161'inci maddesinde 160'ıncı maddeye atıf yapılarak, bir ila beşinci fıkralarında; "(1) Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemi yapmasını ister.

(2) Adli kolluk görevlileri, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeyle ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür.

(3) Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hallerde, sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir.

(4) Diğer kamu görevlileri de, yürütülmekte olan soruşturma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri, talep eden Cumhuriyet savcısına vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdür.

(5) Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır. Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü uygulanır."

"Adli kolluk ve görevi" kenar başlıklı 164'üncü maddesinde; "(1) Adli kolluk; 4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12 nci maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7 nci maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4 üncü maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.

(2) Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılır. Adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini yerine getirir.

(3) Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir."

"Diğer kolluk birimlerinin adli kolluk görevi" kenar başlıklı 165'nci maddesinde; "(1) Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adli görevleri dolayısıyla bu Kanun hükümleri uygulanır."

"Değerlendirme raporu yetkisi" kenar başlıklı 166'ncı maddesinde "(1) Cumhuriyet başsavcıları her yılın sonunda, o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında değerlendirme raporları düzenleyerek, mülki idare amirlerine gönderir."

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin "Soruşturmanın gizliliğinin uygulanması" kenar başlıklı 27'nci maddesinde; "Suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyeti esastır ve soruşturma evresi gizlidir. Bu nedenle, soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin "suçlu" olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkartılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez ve soruşturma evrakı hiçbir şekilde yayımlanamaz."

01 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Adli Kolluk Yönetmeliği'nin;

"Adli kollukla ilgili esaslar" kenar başlıklı 5'nci maddesinde; "Adli kollukla ilgili düzenleme ve uygulamalarda aşağıdaki genel esaslara uyulur:

a) Cumhuriyet savcıları, adli görevlere ilişkin emir ve talimatlarını öncelikle adli kolluk sorumlularına veya adli kolluk görevi ifa eden diğer birim amirlerine verir.

Adli kolluk, bağlı bulunduğu kolluk teşkilatının bir parçası olup, öncelikli görevi, karşılaştığı suçun işlenmesini önlemektir.

Cumhuriyet savcılarınca, adli görevler ile ilgili emir ve talimatlar zorunluluk bulunmadıkça, kolluk birimlerinin aralarındaki işbölümü ile kolluk teşkilatlarının görev ve yetki alanları gözetilerek verilir.

Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde üstlerinin emrindedir.

Adli kolluk görevlilerine, adli görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimat verilemez. Yönetmeliğin 7 nci maddesi hükümleri saklıdır.

Adli kolluk görevlileri, kadrolarında yer aldıkları birimlere mevzuatla verilmiş ve adli görev kapsamı dışında kalan diğer görev ve hizmetleri de yerine getirirler.

b) Adli kolluk görevlilerinin özlük hakları, bağlı oldukları teşkilat tarafından yürütülür.

"Görev ve yetkiler" kenar başlıklı 6'ncı maddesinin altıncı fıkrasında;

"Adli kolluk görevlileri, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, Cumhuriyet savcısının emirleri doğrultusunda şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri, kanunda ön görülen koşullara uyarak toplamak, muhafaza altına almak ve bunları bir fezleke ile Cumhuriyet savcısına sunmakla yükümlüdür. Hukuka aykırı delil elde edildiğinin tespiti halinde, fezlekede bu hususa da yer verilir. Adli kolluk görevlileri diğer soruşturma işlemlerini de aynı titizlikle yerine getirir.

Hükümleri yer almaktadır.

Soruşturma evresinin gizliliği, ceza adaletinin doğruluk, dürüstlük, gerçeğe ulaşma ilkelerine uyulması için bir zorunluluktur. Ancak her şeyden önce suçsuzluk karinesinin sağlam tutulabilmesi yönünden de vazgeçilemez niteliktedir. Aksi takdirde, ülkemizde ve yabancı ülkelerde de örneklerine rastlandığı üzere, yargısız infazlar sonucu insanlar derin üzüntüler yaşamakta ve suçsuzluk karinesi ihlal edilmektedir.

Bu maksatla, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile gizlilik ilkesi Kanun hükmü haline getirilmiş, böylece soruşturmaya ilişkin olarak ilgili merciler tarafından elde edilen bilgi ve bulguların kamuoyu ile paylaşılmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bunun nedeni, bir taraftan sanığın lekelenmeme hakkı, diğer taraftan da, delillerin güvence altına alınması gereğidir.

Kanun koyucu; kolluğa, basın ve yayın kuruluşlarına ve hiçbir mercie, suç işlediği şüphesi altında bulunan kişileri suçlu olarak ilan etme yetkisi vermediği için medya mensuplarının bilgi alma hakkı ile kişilerin Anayasa ile teminat altına alınan kişilik haklarının korunması ilkelerini zedelemeyecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. Aksi takdirde bireysel ve yanlış uygulamalar sonucunda kolluk teşkilatları zarar görmekte, eleştirilere maruz kalmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine açılan davalar sonucu verilen mahkumiyet kararlarından da anlaşılacağı üzere; kolluğun soruşturma aşamasındaki ifade alma ve özellikle delil elde edilmesi sırasında başvurduğu işlemlerdeki bilgi eksikliği ile kimi zaman da soruşturmanın gizliliğine vurgu yapılarak belirtilen sebeplerle tazminata hükmedildiği bilinmektedir.

Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi;

Allenet de Ribemont - Fransa davasında (10.02.1995), başvurunun poliste gözaltındayken üst düzey bir polis memuru tarafından basın toplantısında bir cinayetin azmettiricisi olarak gösterilmesi üzerine, bunun masumiyet karinesinin ihlali olduğuna,

Sekanina - Avusturya davasında (25.08.1993), suçsuzluk karinesinin yargılama öncesinde olduğu kadar beraattan sonra da gözetilmesi gerektiğine, sanığın beraatı kesinleştikten sonra yerel mahkemenin başvurunun suçuna ilişkin şüphelere dayanmasının artık kabul edilemez olduğuna,

Hükmederek, anılan ülkeler aleyhinde kararlar vermiştir.

Diğer taraftan; mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 148'inci maddesindeki Adalet Bakanı ve valilerin hazırlık soruşturmaları ile ilgili emir verme ve talepte bulunma yetkileri Avrupa Birliğine uyum yasaları çerçevesinde çıkarılan 14/07/2004 tarihli ve 5219 sayılı Kanun'la kaldırılmış olduğundan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 14'üncü maddesinde düzenlenen yetkinin hukuki dayanağı ortadan kalkmıştır.

Ayrıca, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 156'ncı maddesine yer verilmemiş olması sebebiyle hiçbir merciin Cumhuriyet savcılarında adli görevleri nedeniyle kolluk amir ve memurlarına emir ve talimat verme yetkisi bulunmamaktadır.

Bu kanuni düzenlemeler karşısında Adalet Bakanı ve mülki amirler de dahil olmak üzere hiçbir merciin adli soruşturmalarla ilgili talepte bulunma ve kolluğa emir verme yetkileri kalmamıştır.

Bilindiği üzere; parlamenter demokratik sistemlerde sorumsuzluk ve dokunulmazlık kavramları önemli bir yere sahiptir. 1982 Anayasası milletvekillerinin meclis çalışmalarındaki ileri sürdükleri düşünce, söz ve kullandığı oy ile Cumhurbaşkanı'nın karşı imza kuralı uyarınca siyasi, -vatana ihanet suçu dışında- görevleriyle ilgili suçlarından cezai yönden sorumsuzluk ilkesini, bunların dışındaki fiillerinden dolayı soruşturma ve kovuşturmayı izin şartına bağlayarak nisbi koruma getirmiştir. Benzer şekilde bir kısım kamu görevlilerinin keyfi ve asılsız ceza soruşturma ve kovuşturmalarından korunmalarına yönelik özel usuller düzenlenmiştir. Kanunen kendilerine verilen veya görevlerinden kaynaklanan eylemlerinden dolayı Anayasa'da belirlenen kişiler ve fiiller dışında hiç kimsenin cezai sorumluluğunun olmadığı düşünülemez.

Hiyerarşik bir teşkilatlanma yapısına sahip olan kolluğun başındaki en üst derecedeki amirlerinin; yönlendirme, emir ve sicil verme, gözetim ve denetim yetkisini haiz buldukları, bu yetkilerini adli kolluk görevi ifa edenlere karşı da kullandıkları, dolayısıyla kollukta mevcut yapı itibarıyla organik bir bölünme değil, sadece görevlerin daha etkili ve verimli yürütülmesi için fonksiyonel bir iş bölümünün yapıldığı ve ayrıca 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki düzenlemeler dışında kollukla ilgili diğer mevzuatta kolluk amir ve memurlarının, görev ve yetkilerinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı da dikkate alındığında; idari yönden mülki amire karşı sorumlulukları devam ederken, adli kolluk görevi çerçevesinde Cumhuriyet başsavcılarına karşı sorumsuz olduklarının düşünülmesi, mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemdeki uygulamanın da gerisine gidecek şekilde yorumlanması, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun, temel esprisine ve kanun koyucunun bu yoldaki iradesine aykırılık teşkil edecektir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Cumhuriyet savcılarını soruşturmanın asıl sevk ve idarecisi haline getirilmiş, kolluk amir ve memurlarının ise Cumhuriyet savcısına karşı sorumluluklarını daraltan herhangi bir düzenleme yapılmadığı gibi getirilen değişikliklerle mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 154"üncü maddesindeki düzenlemeler aynen 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 161'inci maddesine alınmıştır. Bu bağlamda "En üst dereceli kolluk amirleri hakkında

ise hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü" 5353 sayılı Yasa'nın 24'üncü maddesiyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 161'inci maddesinin beşinci fıkrasına eklenmiş ve madde gerekçesinde de "En üst derecedeki kolluk amirlerinin adli görevleriyle ilgili işlemiş buldukları suçlardan dolayı haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi hususunda hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulünün uygulanması gerektiği, kolluk amirlerinin görevlerinin ifası sırasında takdir yetkisinin herhangi bir endişeye kapılmaksızın objektif olarak kullanabilmelerini sağlamak" amacının güdüldüğü vurgulanmıştır. Hem madde metninden hem de değişikliğin gerekçesinden en üst dereceli kolluk amirlerinin adli görevlerinin bulunduğu açıkça belirtilmesine karşın, görevli bu kişilerin sorumluluğunun kabul edilmemesi bu yasal düzenlemeye aykırılık teşkil edecektir.

Bu itibarla;

1 - Soruşturmanın gizliliği ilkesi nazara alınarak;

a) Kişilik hakları ve suçsuzluk karinesi ile delillerin güvence altına alınması da göz önünde bulundurulmak suretiyle, gözaltındaki kişilerin suçlu olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkarılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmemesi, soruşturma evrakının basın organlarında yayınlanmasının önlenmesi,

b) Soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyerek istediği belgelerin bir örneğini alabilen şüpheli, mağdur ve vekillerinin de gizli kalması gereken hususları açıklamamaları yönünde uyarılması,

Kamuoyunda ciddi rahatsızlıklar yaratan bu nevi uygulamalara son verilmesi, bu bentlerin aksine tutum ve davranış sergileyenler hakkında derhal yasal gereğine tevessül olunması,

2 - Soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek ve gizlilik ilkesine sadık kalınmak kaydıyla, kamu görevlileri hakkındaki ön inceleme ve idari nitelikteki soruşturmalarda sürelerin kısalığı dikkate alınarak, görevli müfettiş veya muhakkiklerin talep etmeleri halinde, başka yolla temini mümkün olmayan delillerin birer örneğinin dizi pusulasına bağlanarak verilmesi,

3 - Adli Kolluk Yönetmeliği'nin 5'nci maddesinde adli kolluğun bağlı bulunduğu teşkilatın bir parçası olduğunun vurgulanması ve kadrolarında yer aldıkları birimlerin adli görev kapsamı dışında kalan diğer hizmetleri de yerine getirecek olduklarının belirtilmesi karşısında. Cumhuriyet başsavcılıklarınca, adli işlemlerle ilgili yazışmalarda "adli kolluk komutanlığı" veya "adli kolluk amirliği" başlıklarını kullanmak veya kolluğun personel istihdamının kendilerine sorularak yapılmasını istemek gibi gereksiz yazışmalara girilmemesi,

4 - Adli kolluk görevlilerinin el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirmek, Cumhuriyet Savcısının emri doğrultusunda insan haklarına saygılı bir şekilde maddi gerçeği ortaya çıkarmak ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri kanunda öngörülen şartlara uygun olarak toplamak, muhafaza altına almak ve bunları bir fezleke ile Cumhuriyet savcısına sunmak zorunda olduklarının bilinmesi,

5 - 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile soruşturmanın asıl sevk ve idarecisi durumuna getirilen Cumhuriyet savcılarının, adli kolluk görevlilerine ve diğer kolluk amir ve memurlarına yürütmekte oldukları soruşturmalarla ilgili her türlü emri verebilecekleri, bütün kamu görevlilerinden bilgi ve belge isteyebilecekleri dikkate alınarak, sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmaktan kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk amir ve memurları ile diğer kamu görevlileri hakkında doğrudan doğruya soruşturma yapılması,

6 - 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki düzenlemeler dışında kollukla ilgili diğer mevzuatta kolluk amir ve memurlarının görev ve yetkilerinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı dikkate alınarak, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında hakimlerin tabi olduğu yargılama usullerine göre işlem yapılacak olması nedeniyle bu kapsamda adli görevlerin ifasından dolayı kanunlardan doğan sorumluluklarının devam ettiğinin hatırdan çıkartılmaması,

7 - Adli kolluk hizmetlerinin etkili ve verimli yürütülebilmesi amacıyla; kolluk görevlilerince ifa edilen adli işlemlerin denetlenmesi, adli kolluk sorumluları hakkında soruşturma ve kovuşturma işlemlerindeki ehliyetleri ile bu işlemlerde gösterdikleri çalışkanlık, iş disiplini ve başarı durumları dikkate alınarak her yılın sonunda değerlendirme raporlarının il veya ilçe Cumhuriyet başsavcılığı, Cumhuriyet başsavcısı bulunmayan ilçelerde kıdemli Cumhuriyet savcısı ve birden fazla Cumhuriyet başsavcılığının yetki çevresinde faaliyet gösteren adli kolluk sorumluları hakkında diğer yer Cumhuriyet başsavcılıklarının yazılı görüşü de alınarak adli kolluk biriminin merkezinin bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcısı tarafından düzenlenmesi ve ilgili sicil amirlerine verilmek üzere mülki amire gönderilmesi,

8 - Kolluğun; gecikmesinde sakınca bulunan haller dışında milli güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve ahlakın korunması, suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla yetkili merci aracılığıyla yaptıkları önleme araması taleplerinin ivedilik ve titizlikle sonuçlandırılması,

Konularında gereken dikkat ve özenin gösterilmesini rica ederim.

Cemil ÇİÇEK
Bakan